

Monitoring VN-verdrag handicap

Rapportage overkoepelende indicatoren: 2016-2021

Jill Knapen
Ellen Zonneveld
Marloes Meijer
Lex Hulsbosch
Claire Aussems
Juliane Menting
Hennie Boeije



NIVEL
Kennis voor betere zorg



Het Nivel levert kennis om de gezondheidszorg in Nederland beter te maken. Dat doen we met hoogwaardig, betrouwbaar en onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek naar thema's met een groot maatschappelijk belang. 'Kennis voor betere zorg' is onze missie. Met onze kennis dragen we bij aan het continu verbeteren en vernieuwen van de gezondheidszorg. We vinden het belangrijk dat mensen in staat zijn om deel te nemen aan de samenleving. Ons onderzoek draait uiteindelijk om de vraag hoe we de zorg voor de patiënt kunnen verbeteren. Alle onderzoeken publiceert het Nivel openbaar, dat is statutair vastgelegd.

December 2022

ISBN 978-94-6122-779-9

030 272 97 00

nivel@nivel.nl

www.nivel.nl

© 2022 Nivel, Postbus 1568, 3500 BN UTRECHT

Gegevens uit deze uitgave mogen worden overgenomen onder vermelding van Nivel en de naam van de publicatie. Ook het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning in artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Voorwoord

Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van de monitoring van het overheidsprogramma VN-Verdrag Onbeperkt meedoen! Dit beleidsprogramma heeft primair tot doel dat mensen met een beperking onbeperkt kunnen deelnemen aan de samenleving en drempels weg te nemen die dit in de weg staan. Dit onderzoek betreft de monitoring van de overkoepelende ambitie van het programma dat mensen met een beperking meer naar eigen wens en vermogen kunnen meedoen aan de samenleving. Om deze monitoring uit te voeren werkt het Nivel sinds 2019 samen met het Trimbos-instituut en de Patiëntenfederatie Nederland en dat is ook nu het geval. Dit rapport volgt de eerdere drie rapportages uit 2019, 2020 en 2021 op.

In dit vierde rapport over de monitoring van Onbeperkt meedoen! worden de ontwikkelingen in participatie gerapporteerd over de jaren 2016 tot en met 2021 met uitzondering van 2017. We hebben hiertoe de participatie van mensen met een lichamelijke, verstandelijke of zintuiglijke beperking en van mensen met een psychische aandoening op verschillende deelgebieden gemeten, zoals het ondernemen van activiteiten in de vrije tijd, het gebruik van openbaar vervoer en het verrichten van betaald werk. Waar mogelijk is dit vergeleken met de algemene bevolking. Ook is gekeken naar (ontwikkelingen in) participatie naar wens en vermogen van deze doelgroepen. Door de coronapandemie zijn er in 2020 en 2021 flinke veranderingen in participatie teweeg gebracht die we in dit rapport over het voetlicht brengen. Hiervoor zijn extra analyses gedaan waarbij de focus ligt op 2021. In dat jaar waren immers de coronapandemie en de daartoe genomen maatregelen nog niet voorbij en dat had gevolgen voor de participatie.

We bedanken alle deelnemers die vragenlijsten hebben ingevuld en via deze weg hun ervaringen en meningen met ons hebben gedeeld. Dit onderzoek werd gefinancierd door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). We danken Alice Hammink en Evert Verkade van het ministerie van VWS voor het prettige en waardevolle overleg.

De auteurs

Utrecht, december 2022

Inhoud

Voorwoord	3
Samenvatting	6
1 Inleiding	11
1.1 Implementatie van het VN-verdrag handicap	11
1.2 Monitoring van programma Onbeperkt meedoen!	11
1.3 Probleemstelling van het onderzoek	12
2 Metingen	14
2.1 Opzet van het onderzoek	14
2.2 Indicatoren	14
2.3 Panels	15
2.4 Data-analyse	18
3 Cluster 1: Feitelijke participatie	20
3.1 Mensen met een lichamelijke beperking	21
3.2 Mensen met een verstandelijke beperking	24
3.3 Mensen met een psychische aandoening	29
4 Cluster 2 : Participatie naar wens en vermogen	32
4.1 Mensen met een lichamelijke beperking	33
4.2 Mensen met een verstandelijke beperking	36
4.3 Mensen met een zintuiglijke beperking	39
4.4 Mensen met een psychische aandoening	40
5 Cluster 3: Participatie op deelgebieden die men belangrijk vindt	42
5.1 Mensen met een lichamelijke beperking	43
5.2 Mensen met een psychische aandoening	46
6 Conclusie en discussie	50
6.1 Feitelijke participatie	50
6.2 Participatie naar wens en vermogen	52
6.3 Participatie op voor mensen belangrijke gebieden	54
6.4 Discussie en implicaties	54
Literatuur	56
Bijlage A Operationalisering van alle indicatoren	59
A.1 Cluster 1 Feitelijke participatie op domeinen	59
A.2 Cluster 2 Participatie naar wens en vermogen	68
A.3 Cluster 3 Participatie op gebieden die men belangrijk vindt	72
Bijlage B Overzicht van gebruikte panels	73

B.1	Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (NPCG)	73
B.2	Panel Samen Leven (PSL)	74
B.3	Panel Psychisch Gezien (PPG)	74
B.4	Consumentenpanel Nivel (CoPa)	75
B.5	Mijnkwaliteitvanleven	76
Bijlage C Standaardpopulatie		78
C.1	Mensen met een lichamelijke beperking (NPCG)	78
C.2	Mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking (PSL)	80
C.3	Mensen uit de algemene bevolking (CoPa)	82
Bijlage D Tabellen cluster 1 en cluster 3		83
D.1	Mensen met een lichamelijke beperking (NPCG)	83
D.2	Mensen met een verstandelijke beperking (PSL)	85
D.3	Mensen met een psychische aandoening (PPG)	86
D.4	Algemene bevolking (CoPa)	87

Samenvatting

Monitoring overkoepelende ambitie VN-verdrag Handicap

Overkoepelende ambitie programma Onbeperkt meedoen!

In 2016 heeft Nederland het VN-Verdrag inzake de rechten van mensen met een handicap geratificeerd. Het verdrag beoogt dat mensen met een beperking naar eigen wens en vermogen kunnen meedoen aan de samenleving, net als iedereen. In de periode 2018 tot en met 2021 verliep de praktische uitwerking van het VN-verdrag handicap via het programma Onbeperkt meedoen! van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Deze aanpak is geëvalueerd en inmiddels is een vervolgaanpak in werking, waarin meerdere initiatieven uit het programma worden voortgezet en een aantal nieuwe initiatieven zijn gestart. Zie hier de [kamerbrief](#) over het vervolg van de aanpak implementatie van het VN-verdrag Handicap.

Indicatoren om ontwikkeling in participatie vast te stellen

Het Nivel monitorde de ontwikkeling van de overkoepelende indicatoren van het VN-verdrag Handicap zoals die voor het programma Onbeperkt meedoen! waren vastgesteld en gaat hiermee door in de periode tussen Onbeperkt meedoen! en de invulling van de vervolgaanpak. Deze indicatoren zijn ingedeeld in drie clusters, namelijk: (1) feitelijke participatie op negen deelgebieden, (2) participatie naar wens en vermogen, en (3) participatie op deelgebieden die men belangrijk vindt. Door regelmatige metingen onder mensen met een lichamelijke, verstandelijke of zintuiglijke beperking en mensen met een psychische aandoening worden de ontwikkelingen op het gebied van participatie gevolgd.

Panels en onderzoeksmethode

De metingen zijn afkomstig uit meerdere panels: het Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten en het Panel Samen Leven van het Nivel, het Panel Psychisch Gezien van het Trimbos-instituut en Mijnkwaliteitvanleven.nl van Patiëntenfederatie Nederland. Waar mogelijk wordt de deelname aan de samenleving van bovenstaande doelgroepen vergeleken met die van de algemene bevolking. Deze gegevens komen uit het Nivel Consumentenpanel. In het huidige rapport worden de uitkomsten gepresenteerd van vijf meetjaren. De trends tussen 2016 en 2019 en ontwikkelingen tussen 2019 en 2021 zijn onderzocht.

Ontwikkelingen in participatie op deelgebieden – overzicht resultaten cluster 1

De feitelijke participatie is onderzocht op negen deelgebieden voor drie groepen (mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking en mensen met een psychische aandoening): (1) gebruikmaken van buurtvoorzieningen, (2) buitenshuis komen, (3) gebruikmaken van het openbaar vervoer, (4) betaald werk hebben, (5) vrijwilligerswerk doen, (6) een opleiding of werkgerelateerde cursus volgen, (7) uitgaansgelegenheden bezoeken, (8) activiteiten in verenigingsverband en/of cursussen doen, en (9) contact hebben met vrienden of goede kennissen.

Mensen met een beperking participeren op meeste gebieden minder

Over het algemeen doen mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking en mensen met een psychische aandoening in alle vijf de jaren minder mee dan mensen uit de algemene bevolking. Met name op het gebied van betaald werk is het verschil tussen deze doelgroepen en

de algemene bevolking groot. Maar er zijn ook uitzonderingen. Zo maken mensen met een lichamelijke beperking nagenoeg even vaak gebruik van buurtvoorzieningen als mensen in de algemene bevolking en maken zij in 2021 ongeveer evenveel gebruik van het openbaar vervoer. Mensen met een psychische aandoening doen vaker vrijwilligerswerk en maken vaker gebruik van het openbaar vervoer dan de algemene bevolking. Daarnaast doen mensen met een verstandelijke beperking relatief vaker verenigingsactiviteiten of cursussen in alle jaren behalve in 2020.

Veel participatie in 2021 terug op niveau 2019, maar niet voor iedereen

De coronapandemie in 2020 luidde voor alle groepen, inclusief de algemene bevolking, een afname van de participatie in op verschillende gebieden. Die gebieden waren niet voor alle groepen dezelfde: bij sommige groepen nam de participatie af op twee gebieden en bij andere groepen wel op vier of vijf gebieden. Voor alle groepen gold een afname in het gebruik van openbaar vervoer en het bezoeken van uitgaansgelegenheden. In 2021 kwam de participatie deels weer terug op het oude niveau, maar niet alles is terug op het oude niveau voor alle doelgroepen. Voor mensen met een psychische aandoening geldt voor alle deelgebieden waar in 2020 een afname in hun participatie was, dat de participatie nog niet terug is op het niveau van 2019. Voor alle andere groepen vond herstel plaats in het bezoek aan uitgaansgelegenheden. Het gebruik van buurtvoorzieningen is daarentegen voor geen enkele doelgroep in 2021 terug op het niveau van 2019. Het buitenshuis komen is in 2021 alleen voor mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking hetzelfde als voor de coronapandemie. Alleen voor mensen met een verstandelijke beperking is het gebruik van openbaar vervoer volledig hersteld. Deze groep was echter de enige waarbij een sterke daling in het ondernemen van verenigingsactiviteiten plaatsvond in 2020. Dit is in 2021 nog niet terug op het niveau van 2019.

Toe- of afname van verschil met de algemene bevolking verschilt per groep en deelgebied

Groepen verschillen in de mate waarin ze participeren op de negen onderscheiden deelgebieden. Daarnaast verschilt de ontwikkeling in de participatie van elk van de groepen over de tijd. Daarom kan er niet worden gesproken over 'het verschil' met de algemene bevolking. Zo is het verschil tussen mensen met een lichamelijke beperking en de algemene bevolking op het gebied van betaald werk groter geworden in 2021 ten opzichte van het jaar daarvoor. Het verschil in het gebruik van het openbaar vervoer tussen mensen met een lichamelijke beperking en de algemene bevolking is daarentegen juist kleiner geworden.

Participatie naar wens en vermogen – overzicht resultaten cluster 2

Mensen met een psychische aandoening vinden zich minder meetellen

Voor mensen met een lichamelijke beperking of psychische aandoening is onderzocht in welke mate zij het gevoel hebben mee te tellen in de maatschappij in 2021. In de algemene bevolking vindt driekwart van de mensen dat ze meetellen. Als we deze uitkomst als referentie nemen, dan zien we een gelijke uitkomst voor mensen met een lichamelijke beperking. Mensen met een psychische aandoening vinden beduidend minder vaak dat ze meetellen: 60% zegt zich mee te voelen tellen. Voor mensen met een lichamelijke beperking lag het percentage in 2020 ook lager dan in de algemene bevolking, maar voor hen is het terug op het niveau van 2019.

Vooraf bij een psychische aandoening minder mogelijkheden om te leven naar eigen wil

Als we wederom de algemene bevolking als referentie nemen, dan laat het onderzoek zien dat mensen met een lichamelijke beperking of psychische aandoening minder mogelijkheden ervaren

om te leven zoals ze dat graag willen. In de algemene bevolking geeft in 2021 ruim twee derde aan (zeer) goede mogelijkheden hebben om te leven zoals zij dat willen. Dit is veel hoger dan de 40% van de mensen met een psychische aandoening en iets hoger dan de 60% van de mensen met een lichamelijke beperking die dit vindt. In de algemene bevolking is het percentage in de loop van de jaren iets gedaald. Voor mensen met een psychische aandoening of lichamelijke beperking steeg het juist in 2020 en daalde het weer in 2021.

Signalen van kleine toename in maatschappelijke bewustwording van drempels

Zijn andere mensen in de samenleving zich voldoende bewust van de drempels die mensen met een beperking kunnen tegenkomen als ze willen deelnemen? Dit is voorgelegd aan mensen met een lichamelijke beperking en aan naasten van mensen met een verstandelijke beperking. In 2021 vindt circa de helft van de mensen met een lichamelijke beperking dat hier niets in is veranderd. Van deze groep vindt 30% de bewustwording minder worden en 20% ziet juist een toename. Van de naasten van mensen met een verstandelijke beperking zegt twee derde geen verschil te merken, terwijl 20% het ziet afnemen en 10% een toename ziet. Ongeveer de helft van de mensen met een lichamelijke beperking en van naasten van mensen met een verstandelijke beperking geeft aan dat de eigen mogelijkheden om deel te nemen aan de samenleving hetzelfde zijn gebleven.

Mensen met een zintuiglijke beperking lijken tevredener over gaan en staan

Als verbijzondering is via een andere bron onderzocht of mensen tevreden zijn met de manier waarop zij kunnen participeren op vier verschillende terreinen. Uit deze bron kunnen we behalve over mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking iets te weten komen over mensen met een zintuiglijke beperking. De meerderheid kan naar tevredenheid gaan en staan in de eigen woning. Men is minder tevreden over het gaan naar het werk of andere locaties en over het kunnen ontmoeten van burens, vrienden en kennissen. Het minst tevreden is men over het naar wens maken van uitstapjes of een (vakantie)reis. Alhoewel we deze uitkomsten voorzichtig moeten interpreteren vanwege de omvang en samenstelling van de groep, lijken mensen met een zintuiglijke beperking iets tevredener te zijn dan de andere groepen op alle vier de terreinen.

Participatie op deelgebieden van persoonlijk belang – overzicht resultaten cluster 3

Op vier deelgebieden is de participatie gemeten van mensen met een lichamelijke beperking of psychische aandoening die zelf hebben aangegeven dat ze meedoen op deze deelgebieden belangrijk vinden. Dit laat zien hoe men participeert op domeinen die er voor iemand toe doen. De vier deelgebieden zijn: (1) gebruikmaken van het openbaar vervoer; (2) betaald werk hebben; (3) sporten in georganiseerd verband of een vereniging; en (4) bezoeken van attractie, museum, bioscoop, of theater.

Hogere participatie op belangrijk gevonden terreinen, maar lager dan de algemene bevolking

Mensen uit de algemene bevolking vinden meedoen op al deze terreinen belangrijker dan mensen met een beperking; dat geldt alleen niet voor het openbaar vervoer. Als mensen met een lichamelijke beperking of psychische aandoening participatie op een bepaald terrein belangrijk vinden, ligt hun participatie hoger. Toch is hun participatie lager dan die in de algemene bevolking. De grootste afstand tussen groepen is wederom zichtbaar op het gebied van betaald werk en bovendien is deze afstand groter geworden in 2021. Een uitzondering is het openbaar vervoer; mensen met een psychische aandoening die het gebruik van het openbaar vervoer belangrijk vinden, maken vaker gebruik van het openbaar vervoer dan mensen in de algemene bevolking die dit belangrijk vinden.

Discussie en implicaties

- De uitkomsten van monitoring op deelgebieden dienen in de context geïnterpreteerd te worden, omdat ze soms staan voor een ander verschijnsel. Zo doen mensen met een psychische aandoening vaker vrijwilligerswerk dan mensen in de algemene bevolking, maar dit kan ten minste deels worden toegeschreven aan de knelpunten die ze ondervinden bij betaald werk. Vaak hangt participatie op het ene gebied samen met participatie op een ander gebied, denk ook aan vervoer dat nodig is om bijvoorbeeld bij werk of voorzieningen te geraken of uitjes te ondernemen. Voor deze samenhang kan aandacht zijn bij de vormgeving van het vervolg van de aanpak implementatie van het VN-verdrag.
- In de uitdrukking 'participeren naar wens en vermogen' zit besloten dat participatie te maken heeft met dat wat mensen zelf graag willen en willen doen. We zien in deze studie dat de participatie hoger is wanneer mensen een bepaalde vorm van participatie belangrijk vinden. Het is echter aan te bevelen oog te houden voor de achtergronden en de redenen van mensen om participatie op een bepaald terrein al dan niet belangrijk te vinden. Mogelijk hebben ze het opgegeven of moeten ze teveel moeite doen voor iets. Samenwerking met ervaringsdeskundigen en onderzoek naar de beweegredenen van mensen kunnen hier een goede dienst bewijzen.
- De coronapandemie heeft voor allerlei bewegingen in de participatie gezorgd. Duidelijk is geworden dat niet iedereen met een beperking zonder meer kwetsbaar is. Het is van belang groepen die zich qua participatie wel in een kwetsbare positie bevinden in het oog te houden. Te denken valt aan mensen met een verstandelijke beperking die tijdens de pandemie door onder meer sluiting van voorzieningen in de knel kwamen. Voor toekomstige monitoring is het aan te bevelen de lange termijn gevolgen van de coronapandemie te blijven volgen.
- In het sociale model ligt de focus niet zozeer op het individu met een beperking maar op de wisselwerking tussen de beperking en de samenleving. Maatwerk voor de persoon en diens omstandigheden staan centraal en hierin kunnen individuele hulp en ondersteuning een rol spelen naast collectieve programma's zoals Onbeperkt meedoen! De vervolgaanpak van dit programma is inmiddels in een Kamerbrief op schrift gesteld om de ambitie van het VN-verdrag Handicap verder te realiseren.

Conclusie

- Participatie van mensen met een beperking of aandoening is vrijwel altijd lager dan die in de algemene bevolking. Voor een bepaalde groep of een bepaald deelgebied is dit soms anders en participeren mensen met een beperking in gelijke mate of meer.
- Het grootste verschil dat ook hardnekkig blijkt te zijn is de arbeidsparticipatie: deze is veel lager dan in de algemene bevolking, is toegenomen in het laatste jaar en is ook aanwezig als wordt gekeken naar het belang dat mensen met een beperking hieraan hechten.
- In 2020 waren er veel dalingen in participatie die hoogstwaarschijnlijk voortkomen uit de coronapandemie. In 2021 zien we dat de participatie weer op of in de buurt komt van het niveau van 2019, maar dat is niet voor alle groepen en alle deelterreinen het geval.
- Een deel van de mensen met een beperking kan prima deelnemen in de samenleving, maar er zijn ook mensen die zich qua participatie in een kwetsbare positie bevinden en minder goed kunnen meedoen. Zo is de participatie van mensen met een verstandelijke beperking tussen 2019 en 2020 meer dan in andere doelgroepen gedaald en is hun participatie nog niet geheel hersteld. Mensen met een psychische aandoening laten zien dat ze zich niet voldoende voelen meetellen en dat ze hun leven vaak niet naar eigen inzicht kunnen vormgeven.

- In het denken over een beperking, verbonden aan de implementatie van het VN-verdrag, is er een wisselwerking tussen de beperking die iemand heeft en de toegankelijkheid van de maatschappij: iemand met een beperking is in een toegankelijke samenleving minder gehandicapt. De eigen gezondheid is voor mensen een belangrijk gegeven in het ervaren vermogen om te participeren en hierin zijn de beschikbaarheid van hulpmiddelen, (medische) hulp en ondersteuning belangrijk. Er zijn signalen dat mensen in de samenleving zich meer bewust zijn van de drempels die mensen met een beperking kunnen ervaren als ze willen deelnemen. Hierin kunnen collectieve activiteiten en programma's iets betekenen.

1 Inleiding

1.1 Implementatie van het VN-verdrag handicap

In juli 2016 heeft Nederland het VN-Verdrag inzake de rechten van mensen met een handicap (College voor de Rechten van de Mens, 2021) geratificeerd. Het VN-verdrag heeft het doel om de rechten van mensen met een beperking te bevorderen en te beschermen. Het moet eraan bijdragen dat de positie van mensen met een beperking in de samenleving verbetert. Vanuit mensenrechtenperspectief geldt dat mensen met een beperking op gelijke voet moeten kunnen deelnemen aan de samenleving als ieder ander.

De uitvoering van het VN-verdrag handicap is een rijksbrede verantwoordelijkheid, waarbij het coördinerende ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (hierna: het ministerie van VWS) een belangrijke aanmoedigende en faciliterende rol heeft. In 2018 is het ministerie van VWS daarom het programma Onbeperkt meedoen! gestart (VWS, 2018). Onbeperkt meedoen! is een praktische uitwerking van het VN-verdrag handicap en liep in de periode 2018 tot 2021. Het hoofddoel van het programma was dat mensen met een beperking merkbaar minder drempels gaan tegenkomen die het meedoen in de weg staan. Hierbij gaat het om zichtbare drempels, zoals op het werk, in het openbaar vervoer of bij een restaurant. Maar ook om onzichtbare drempels, bijvoorbeeld het gevoel serieus genomen te worden of mee te tellen in de maatschappij.

Naast de overkoepelende ambitie bestond het programma uit zeven actielijnen: (1) bouwen en wonen, (2) werk, (3) onderwijs, (4) vervoer, (5) participatie en toegankelijkheid, (6) zorg en ondersteuning, en (7) Rijk als organisatie. Bij de uitvoering van het programma was het nadrukkelijk de bedoeling van de Rijksoverheid om samen te werken met gemeenten, sectoren, maatschappelijke organisaties en (organisaties voor) mensen met een beperking. Ook na 2021 blijft de naleving van het VN-verdrag handicap in Nederland een belangrijk beleidsdoel. De vervolgaanpak hiervoor is in een Kamerbrief van 19 april 2022 gespecificeerd (VWS, 2022).

1.2 Monitoring van programma Onbeperkt meedoen!

Tijdens de looptijd van het programma Onbeperkt meedoen! werd gemonitord of het ingezette beleid bijdroeg aan het bereiken van de doelen van het programma. De monitoring richtte zich op de overkoepelende ambitie van het programma, namelijk in hoeverre mensen met een beperking zelf ervoeren dat zij beter naar wens en vermogen konden meedoen. Daarnaast werd de voortgang van het programma met betrekking tot de zeven actielijnen gemonitord.

In opdracht van de directie Maatschappelijke Ondersteuning van het ministerie van VWS voerde het Nivel de monitoring van de uitvoering van het VN-verdrag Handicap uit via de overkoepelende ambitie van Onbeperkt meedoen!. In 2019 heeft het Nivel, in samenwerking met het ministerie van VWS, het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), het Trimbos-instituut en Patiëntenfederatie Nederland, indicatoren samengesteld om deze overkoepelende ambitie in kaart te brengen. Leidraad hiervoor was onder andere de Participatiemonitor, die het Nivel sinds 2008 uitvoert (Van Hees et al., 2018; nivel.nl/npcg). Met de Participatiemonitor maken we de

participatie van verschillende groepen in onze samenleving inzichtelijk. We brengen in kaart hoe mensen feitelijk meedoen en hoe ze graag zouden willen deelnemen op verschillende levensdomeinen, zoals het ondernemen van activiteiten in de vrije tijd, het verrichten van betaald werk en het gebruik van de openbare ruimte.

Inmiddels zijn twee voortgangsrapportages en een eindrapportage van Onbeperkt meedoen! verschenen, waarvan de monitoring van de overkoepelende ambitie deel uitmaakte. In 2019 hebben we de resultaten gepresenteerd in het rapport 'Meting overkoepelende indicatoren programma Onbeperkt Meedoen: 2016-2018' (Grosscurt et al., 2019) en in 2020 in het rapport 'Monitoring Onbeperkt meedoen! Tweede meting overkoepelende indicatoren: 2016-2019' (Knapen et al., 2020). De eindrapportage is in 2021 uitgekomen in het rapport 'Monitoring Onbeperkt meedoen! Eindrapportage overkoepelende indicatoren: 2016-2020' (Menting et al., 2021).

Om de voortgang van het programma Onbeperkt meedoen! op de zeven actielijnen te monitoren, heeft het RIVM – in afstemming met de betrokken departementen van het ministerie van VWS – een indicatorenset ontwikkeld. Inmiddels zijn drie cijferoverzichten van deze indicatorenset openbaar gepubliceerd. In 2019 verscheen het eerste cijferoverzicht (RIVM, 2019) en in het cijferoverzicht van 2020 en 2021 zijn voor zover beschikbaar nieuwe cijfers toegevoegd (RIVM, 2020; RIVM, 2021).

1.3 Probleemstelling van het onderzoek

Het programma Onbeperkt meedoen! is afgerond en de vervolgaanpak is gepresenteerd en zal de komende periode verder vorm en invulling krijgen. Er is in de tussenliggende periode voor gekozen om de monitoring van de overkoepelende indicatoren door het Nivel en de actielijnen door het RIVM doorgang te laten vinden. Dit onderzoek betreft dus een vierde meting van de overkoepelende indicatoren die uiteen vallen in drie clusters. Hier komen de volgende onderzoeksvragen uit voort:

Feitelijke participatie (cluster 1)

1. In welke mate participeren mensen met een beperking of aandoening in Nederland in 2021 en hoe heeft dit zich ontwikkeld in vergelijking met de algemene bevolking?

Participatie naar wens en vermogen (cluster 2)

2. In welke mate vinden mensen met een beperking of aandoening dat ze meetellen in de samenleving in 2021 en hoe heeft zich dit ontwikkeld in vergelijking met de algemene bevolking?
3. In hoeverre ervaren mensen met een beperking of aandoening dat ze kunnen leven zoals ze dat willen in 2021 en hoe heeft dit zich ontwikkeld in vergelijking met de algemene bevolking?
4. Welke ontwikkeling signaleren mensen met een beperking in 2021 als het gaat om maatschappelijke bewustwording en als het gaat om hun eigen mogelijkheden?

Participatie op deelgebieden die men zelf belangrijk vindt (cluster 3)

5. In welke mate participeren mensen met een beperking of aandoening in Nederland in 2021 op de gebieden die ze zelf belangrijk vinden en hoe heeft dit zich ontwikkeld in vergelijking met de algemene bevolking?

In het volgende hoofdstuk wordt de onderzoeksmethode beschreven. In de daaropvolgende hoofdstukken komen de resultaten van bovenstaande clusters aan bod.

2 Metingen

2.1 Opzet van het onderzoek

Het onderzoek gaat over gegevens uit vijf meetjaren: 2016 (nulmeting), 2018 (eerste meting), 2019 (tweede meting), 2020 (derde meting) en 2021 (vierde meting). De start van het programma Onbeperkt meedoen! is als eerste meting genomen, waardoor gegevens uit 2017 niet beschikbaar zijn. De dataverzameling vond ieder jaar plaats in het najaar (oktober tot december). Voor ieder meetjaar wordt de mate van participatie van de verschillende doelgroepen weergegeven in percentages. Ook worden ontwikkelingen tussen de meetjaren beschreven.

Voor het eerste cluster (feitelijke participatie) rapporteren we negen indicatoren, zoals het gebruik van buurtvoorzieningen en van het openbaar vervoer. Gegevens hiervan zijn beschikbaar voor mensen met een lichamelijke beperking, mensen met een verstandelijke beperking en voor mensen met een psychische aandoening. De percentages van deze groepen worden vergeleken met percentages van participatie door mensen uit de algemene bevolking.

Voor het tweede cluster (participatie naar wens en vermogen) rapporteren we, afhankelijk van de beschikbaarheid per doelgroep, één tot vier indicatoren. Dat doen we voor mensen met een lichamelijke, verstandelijke of zintuiglijke beperking en voor mensen met een psychische aandoening. De percentages van mensen met een lichamelijke beperking en mensen met een psychische aandoening worden vergeleken met de percentages in de algemene bevolking.

Voor het derde cluster (participatie op onderdelen die men belangrijk vindt) rapporteren we voor vier indicatoren, zoals betaald werk, de participatie van mensen die aangeven (groot) belang te hechten aan de bijbehorende deelgebieden. Deze gegevens zijn beschikbaar voor mensen met een lichamelijke beperking en mensen met een psychische aandoening. Ook deze percentages worden afgezet tegen die in de algemene bevolking. De cijfers in cluster 3 plaatsen meedoen aan de samenleving in context van iemands waardering van een indicator, en zijn hiermee een toevoeging op cluster 1.

2.2 Indicatoren

De uitwerking en invulling van de drie clusters van indicatoren voor de verschillende doelgroepen wordt hieronder weergegeven. Niet alle gegevens zijn voor alle doelgroepen (en alle jaren) beschikbaar. Tabel 2.1 is opgenomen als overzicht van de gebruikte indicatoren, per panel, doelgroep en meetjaar. In Bijlage A staat de volledige uitwerking van alle indicatoren.

Cluster 1: feitelijke participatie

Dit cluster bestaat uit negen deelgebieden van participatie:

1. Gebruik buurtvoorzieningen
2. Dagelijks buitenshuis komen
3. Gebruik openbaar vervoer
4. Betaald werk verrichten
5. Vrijwilligerswerk doen
6. Opleiding/werkgerelateerde cursus volgen
7. Maandelijks bezoeken uitgaansgelegenheid

8. Maandelijks verenigingsactiviteit doen en/of gedurende het jaar een cursus volgen
9. Maandelijks vrienden ontmoeten

Voor dit cluster worden gegevens gebruikt uit het Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (NPCG) (mensen met een lichamelijke beperking), het Panel Samen Leven (PSL) (mensen met een verstandelijke beperking) en het Panel Psychisch Gezien (PPG) (mensen met een psychische aandoening). Waar mogelijk vergelijken wij deze gegevens met data uit het Consumentenpanel Gezondheidszorg (CoPa) (mensen uit de Nederlandse bevolking).

Cluster 2: participatie naar wens en vermogen

Participatie naar wens en vermogen is onderzocht aan de hand van verschillende indicatoren, die wisselend zijn voor de doelgroepen. Er wordt gerapporteerd over de volgende indicatoren:

1. Mogelijkheid te leven zoals men wil
2. Gevoel mee te tellen in de maatschappij
3. Participeren naar wens en vermogen op vier domeinen:
 - Gaan en staan in mijn eigen woning waar ik dat wil
 - Het bezoeken van burens, vrienden en kennissen wanneer ik dat wil
 - Het maken van uitstapjes of een (vakantie)reis zoals ik dat wil
 - Naar werk en/of andere locatie buiten de deur gaan zoals ik dat wil
4. Ontwikkeling in maatschappelijke bewustwording
5. Ontwikkeling in eigen mogelijkheden

Voor mensen met een lichamelijke beperking wordt gerapporteerd over alle indicatoren. Voor mensen met een psychische aandoening wordt gerapporteerd over de eerste twee indicatoren. Voor mensen met een verstandelijke beperking zijn gegevens beschikbaar voor indicatoren 3 t/m 5. Deze zijn aangepast om aan te sluiten bij de doelgroep (Zie Bijlage A). Voor de groep mensen met een zintuiglijke beperking wordt gerapporteerd over indicator 3. Voor mensen uit de algemene bevolking zijn gegevens beschikbaar voor indicator 1 en 2.

Cluster 3: participatie op deelgebieden die men belangrijk vindt

Cluster 3 beschrijft de participatie op deelgebieden voor mensen die hebben aangegeven dat ze deze belangrijk vinden. Dit is onderzocht voor vier deelgebieden:

1. Maandelijks sporten in georganiseerd verband
2. Maandelijks attractie, museum, bioscoop of theater bezoeken
3. Gebruik van openbaar vervoer
4. Betaald werk verrichten

Voor dit cluster wordt gerapporteerd over mensen met een lichamelijke beperking en mensen met een psychische aandoening. Waar mogelijk worden vergelijkingen gemaakt met gegevens van mensen uit de Nederlandse bevolking.

2.3 Panels

Het Nivel gebruikt drie panels: het NPCG, het PSL en het CoPa. Het NPCG is een landelijk representatief panel van circa 3.200 zelfstandig wonende mensen van 15 jaar en ouder. Ze zijn medisch gediagnosticeerd met een chronische ziekte en/of hebben een langdurige lichamelijke beperking. Deelnemers worden geworven via huisartsenpraktijken (landelijke steekproeven) en

bevolkingsonderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Aan het huidige onderzoek doen alleen mensen mee die een langdurige lichamelijke beperking hebben. De lichamelijke beperking kan het gevolg zijn van een chronische somatische ziekte, maar kan hier ook los van staan. Ook het PSL is een representatief panel waaraan circa 400 mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking en 300 naasten van mensen met een verstandelijke beperking deelnemen. De deelnemers worden geworven via instellingen die ondersteuning bieden aan mensen met een verstandelijke beperking in hun woning of in de instelling (verspreid over Nederland) en via huisartsenpraktijken (landelijke steekproeven). Vanwege de vergelijkbaarheid van de vragen met andere panels, worden voor dit onderzoek alleen gegevens beschreven die naasten over mensen met een verstandelijke beperking rapporteren. Daarnaast worden gegevens uit het CoPa gebruikt om uitkomsten van mensen met een beperking of aandoening te kunnen vergelijken met uitkomsten van de algemene bevolking. Dit panel bestaat uit ongeveer 11.000 mensen van 18 jaar en ouder uit de algemene Nederlandse bevolking.

Het Trimbos-instituut beheert het PPG. Dit landelijke panel bestaat uit ruim 1.400 mensen van 18 jaar en ouder. Deelnemers hebben een psychische stoornis die van langere duur is en beperkingen in het sociaal-maatschappelijk functioneren veroorzaakt. PPG-deelnemers zijn mensen die cliënt zijn van een ggz-instelling, maar ook mensen die geen gebruik (meer) maken van zorg.

De database Mijinkwaliteitvanleven.nl (MKvL) is een initiatief van Patiëntenfederatie Nederland en wordt uitgevoerd in samenwerking met MantelzorgNL, Per Saldo, Zorgbelang Nederland, KBO-PCOB, NOOM en Ieder(in). Onder de deelnemers bevinden zich mensen met een lichamelijke, verstandelijke of zintuiglijke beperking. Zij worden geworven via nieuwsbrieven, sociale media, bannering en huis-aan-huis uitnodigingen. De grootte van dit panel verschilt per jaar.

De werving van panelleden bij het NPCG, het PSL en het PPG vindt systematisch en gecontroleerd plaats. Bijvoorbeeld via bevolkingsonderzoeken van het CBS, huisartsen en instellingen. Hierdoor is er sprake van representatieve panels voor de betreffende populaties waarover we uitspraken doen. De percentages zijn indicaties voor de uitkomsten in de populatie. Mensen uit de algemene Nederlandse bevolking (CoPa) zijn qua leeftijd en geslacht een representatieve afspiegeling van de samenleving. Mijinkwaliteitvanleven.nl maakt gebruik van zelfaanmeldingen. Mensen zijn niet systematisch geworven. Het aantal respondenten met een verstandelijke beperking in dit panel is bovendien klein, vergeleken met de andere panels. Bij de cijfers van Mijinkwaliteitvanleven.nl is daarom voorzichtigheid geboden voor wat betreft de reikwijdte van de uitspraken die hierop zijn gebaseerd.

Uitgebreide beschrijvingen van alle panels, inclusief responspercentages en achtergrondgegevens over de steekproeven, zijn te vinden in Bijlage B.

Tabel 2.1 Overzicht beschikbaarheid indicatoren

	Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten		Panel Samen Leven		Panel Psychisch Gezien		Mijn Kwaliteit van Leven		Consumentenpanel	
	Lichamelijke beperking		Verstandelijke beperking		Psychische aandoeningen		Lichamelijke, verstandelijke en zintuiglijke beperking		Algemene bevolking	
Beschikbaarheid:	Alle jaren	Niet in...	Alle jaren	Niet in...	Alle jaren	Niet in...	Alle jaren	Niet in...	Alle jaren	Niet in...
Cluster 1 Feitelijke participatie										
Gebruik buurtvoorzieningen	Ja	-	Ja	-	Nee	2018	Nee	Alle jaren	Ja	-
Woonsituatie	Nee	Alle jaren	Ja	-	Nee	Alle jaren	Nee	Alle jaren	Nee	Alle jaren
Buitenshuis komen	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Nee	Alle jaren	Ja	-
Gebruik openbaar vervoer	Ja	-	Ja	-	Nee	2018	Nee	Alle jaren	Ja	-
Betaald werk ¹	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Nee	Alle jaren	Ja	-
Vrijwilligerswerk ¹	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Nee	Alle jaren	Ja	-
Opleiding/ werkgerelateerde cursus	Ja	-	Nee	Alle jaren	Ja	-	Nee	Alle jaren	Ja	-
Uitgaansgelegenheid bezoeken	Ja	-	Ja	-	Nee	2018	Nee	Alle jaren	Ja	-
Verenigingsactiviteit doen	Ja	-	Ja	-	Nee	2018	Nee	Alle jaren	Ja	-
Vrienden ontmoeten	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Nee	Alle jaren	Ja	-
Cluster 2 Participatie naar wens en vermogen										
Mogelijkheid te leven zoals men wil	Ja	-	Nee	Alle jaren	Nee	'16, '18	Nee	Alle jaren	Ja	-
Gevoel mee te tellen	Nee	'16, '18	Nee	Alle jaren	Ja	-	Nee	Alle jaren	Nee	'16, '18
Participeren naar wens en vermogen op vier domeinen	Nee	Alle jaren	Nee	Alle jaren	Nee	Alle jaren	Ja	-	Nee	Alle jaren
Ontwikkeling bewustwording	Nee	'16, '18, '19	Nee	'16, '18, '19	Nee	Alle jaren	Nee	Alle jaren	Nee	Alle jaren
Ontwikkeling eigen mogelijkheden	Nee	'16, '18, '19	Nee	'16, '18, '19	Nee	Alle jaren	Nee	Alle jaren	Nee	Alle jaren
Cluster 3 Participatie op deelgebieden die men belangrijk vindt										
Openbaar vervoer	Ja	-	Nee	Alle jaren	Nee	'16, '18	Nee	Alle jaren	Nee	'18
Betaald werk	Ja	-	Nee	Alle jaren	Nee	'16, '18	Nee	Alle jaren	Nee	'18
Sportvoorziening	Ja	-	Nee	Alle jaren	Nee	'16, '18	Nee	Alle jaren	Ja	-
Bezoek attractie, museum, bioscoop, theater	Ja	-	Nee	Alle jaren	Nee	'16, '18	Nee	Alle jaren	Ja	-

¹ In het Panel Samen Leven zijn deze twee indicatoren geformuleerd als één indicator: 'doet (on)betaald werk'. Daarnaast is er de indicator: 'gaat naar dagactiviteitencentrum'.

2.4 Data-analyse

Steekproef en weging

In dit onderzoek maken we gebruik van steekproeven. Een steekproef is een selectie uit de populatie van mensen uit de betreffende doelgroep in Nederland. Hierbij is er een kans dat de respons qua achtergrondkenmerken (bijvoorbeeld leeftijd, geslacht en opleidingsniveau) niet helemaal overeenkomt met de werkelijke populatie van mensen uit de betreffende doelgroep. Om toch uitspraken te kunnen doen op populatieniveau, maken we gebruik van standaardpopulaties. Het gebruik van een standaardpopulatie maakt het daarnaast mogelijk om ontwikkelingen in de indicatoren te volgen over de tijd. Eventuele veranderingen zijn dan niet het gevolg van verschillen in de samenstelling van de steekproeven in de verschillende jaren.

We gebruiken standaardpopulaties voor de panels NPCG, PSL en CoPa (Nivel). Deze standaardpopulaties zijn gebaseerd op gegevens over de daadwerkelijke samenstelling van de betreffende populaties in Nederland. Sinds 2020 gebruiken wij voor alle drie de panels geüpdatete standaardpopulaties met de meest recent beschikbare achtergrondkenmerken (zie Bijlage C). Deze hebben wij vanaf 2020 toegepast op alle meetjaren waarover gerapporteerd wordt. Hierdoor kunnen de cijfers over 2016 en 2018 in dit rapport en de vorige twee rapporten licht afwijken van die in het eerste rapport (Grosscurt et al., 2019). De verschillen zijn minimaal (niet meer dan 2%) en veranderen niets aan de richting of inhoud van de cijfers. Voor het PPG (Trimbos-instituut) is geen standaardpopulatie bekend. Om de vier meetjaren goed met elkaar te kunnen vergelijken, is waar nodig in de analyses gecorrigeerd voor mogelijke verschillen in geslacht, leeftijd en opleidingsniveau tussen de meetjaren. De percentages voor PPG in dit rapport zijn ongecorrigeerd. Voor de database Mijinkwaliteitvanleven.nl (Patiëntenfederatie Nederland) worden geen standaardpopulaties gebruikt en wordt niet gecorrigeerd voor eventuele verschillen in de samenstelling van de steekproeven tussen de jaren.

Beschrijvende statistiek, trends en contrasten

De cijfers die we rapporteren zijn gewogen percentages, waar een standaardpopulatie beschikbaar is. Bij deze berekeningen worden respondenten waarvan geen respons op een indicator bekend is, niet meegenomen in het percentage behorende bij de betreffende indicator. Er heeft geen toetsing van verschillen tussen panels/groepen plaatsgevonden. Wel zijn voor alle schattingen waar mogelijk de boven- en ondergrens van het 95%-betrouwbaarheidsinterval (BI) berekend. Deze worden voor cluster 1 en cluster 3 weergegeven in Bijlage D. Een betrouwbaarheidsinterval geeft aan tussen welke waarden het werkelijke percentage in de populatie waarschijnlijk ligt. Als we steeds nieuwe steekproeven uit dezelfde populatie zouden nemen, mag worden verwacht dat voor 95% van de gevallen het gevonden percentage tussen deze boven- en ondergrens zal vallen. Hoe kleiner het interval, hoe nauwkeuriger de schatting.

De percentages zijn verder geanalyseerd om te onderzoeken of participatie is toe- of afgenomen sinds 2016. Waar mogelijk presenteren wij de cijfers als trends (jaren 2016, 2018 en 2019) en als contrasten (2019 vs. 2020, 2020 vs. 2021 en 2019 vs. 2021). Voor deze splitsing in perioden is gekozen in verband met mogelijk afwijkende participatiecijfers in 2020 en 2021 als gevolg van de coronapandemie (zie Box 1). Bij de berekening van trends (2016-2019) toetsen wij of er over de drie jaren heen een significante toename of afname in participatie heeft plaatsgevonden. Bij de berekening van contrasten toetsen wij of er tussen de betreffende twee meetjaren een significant verschil in participatie aanwezig is.

Box 1: Toelichting analyses trends en contrasten in het kader van de coronapandemie

De meting in 2020 heeft plaatsgevonden tijdens de tweede golf van de coronapandemie (in oktober tot november). In deze periode waren er maatregelen getroffen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan. Hierdoor konden mensen bijvoorbeeld minder gebruik maken van het openbaar vervoer of minder (vaak) familie/vrienden ontmoeten. Dit had effect op de participatiecijfers. In het meetjaar 2020 zien we veel uitschieters, die zeer waarschijnlijk verband houden met de coronapandemie. Ook tijdens de meting van 2021 waren er coronamaatregelen van kracht, die mogelijk invloed hebben gehad op de participatiecijfers. Trendanalyses met de meetjaren 2020 en 2021 zijn daardoor mogelijk minder betrouwbaar. Daarom is ervoor gekozen om de trends weer te geven voor de meetjaren 2016, 2018 en 2019. Om iets te kunnen zeggen over de veranderingen in participatie tijdens de coronapandemie, hebben we verschillen getoetst tussen 1) 2019 en 2020, 2) 2020 en 2021 en 3) 2019 en 2021. Op deze manier kunnen we zien of de uitschieters in de participatiegraad in 2020 als gevolg van de coronapandemie doorzetten in 2021, of de participatie stabiliseert en of de participatie in 2021 (weer) op hetzelfde niveau is als in 2019 (voor de coronapandemie).

Trendanalyses (2016, 2018 en 2019) zijn uitgevoerd met logistische regressies. Er wordt hierbij niet gekeken naar verschillen tussen twee jaartallen, maar naar het totale effect over de drie meetjaren¹. Door deze analyses is per indicator statistisch getoetst hoe groot de kans is dat een toe- of afname in participatie door toeval tot stand is gekomen. Wij spreken over een significante toe- of afname indien de kans dat het gevonden effect door toeval is ontstaan, kleiner is dan 1%. Dit wordt respectievelijk gerapporteerd als 'toename' of 'afname'. Bij een kans groter dan 1%, spreken we niet van een significant effect. Dit rapporteren we als 'stabiel'².

Contrasten (2019 vs. 2020, 2020 vs. 2021 en 2019 vs. 2021) zijn ook geanalyseerd met logistische regressies. Hierbij wordt gekeken naar verschillen tussen twee jaartallen. Per indicator is statistisch getoetst hoe groot de kans is dat een verschil in participatie toevallig tot stand is gekomen. Bij een significant verschil is de kans dat het gevonden effect toevallig is ontstaan, kleiner dan 1%. Dit rapporteren we bij de contrasten van 2019 vs. 2020 en 2020 vs. 2021 als 'afname' of 'toename'. Als in de periode daarvoor een significante ontwikkeling in dezelfde richting plaatsvond, staat dit aangegeven als 'verdere afname' of 'verdere toename'. Bij een kans groter dan 1% dat het effect toevallig is ontstaan, is er geen sprake van een significant effect. Dit rapporteren we als 'blijft stabiel' wanneer er in de periode ervoor ook geen significante verandering plaatsvond. Als er in de periode ervoor wel een toe- of afname plaatsvond, rapporteren we dit respectievelijk als 'geen verdere toename' of 'geen verdere afname'. Met het contrast van 2019 vs. 2021 wordt onderzocht of de participatie in 2021 significant verschilt van 2019. Waar het percentage significant lager of hoger is in 2021 dan in 2019 staat dit weergegeven als 'lager in 2021' of 'hoger in 2021'. Op de indicatoren waar geen significant verschil is tussen 2019 en 2021, staat dit aangegeven met 'zelfde niveau'.

¹ Er is in de analyses rekening gehouden met het ontbreken van data uit het jaar 2017.

² Ondanks ogenschijnlijke verschillen tussen de gerapporteerde percentages van indicatoren over de meetmomenten, rapporteren wij hierbij niet altijd een gevonden effect. Andersom kan het lijken alsof er nauwelijks een toe- of afname aanwezig is, terwijl wij wel een effect rapporteren. De door ons gerapporteerde effecten komen voort uit de toetsing van de trend over 2016, 2018 en 2019.

3 Cluster 1: Feitelijke participatie

Feitelijke participatie betreft het daadwerkelijk meedoen in de samenleving. Dit is gemeten in de frequentie van verschillende handelingen of gedragingen. Het gaat om het percentage mensen dat aangeeft (1) regelmatig gebruik te maken van minimaal twee buurtvoorzieningen, (2) dagelijks buitenshuis te komen, (3) af en toe of regelmatig gebruik te maken van het openbaar vervoer, (4) tenminste 12 uur per week betaald werk te hebben, (5) aan vrijwilligerswerk te doen, (6) een opleiding of werk gerelateerde cursus te volgen, (7) minstens één keer per maand een uitgaansgelegenheid te bezoeken, (8) minstens één keer per maand een activiteit in verenigingsverband en/of gedurende het jaar een cursus te doen, en (9) minstens één keer per maand contact te hebben met vrienden of goede kennissen. In dit hoofdstuk wordt de zelfgerapporteerde feitelijke participatie weergegeven van mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking en voor mensen met een psychische aandoening. Voor de groep mensen met een verstandelijke beperking is dit gerapporteerd door hun naasten. Ter vergelijking wordt de feitelijke participatie van de algemene bevolking gepresenteerd. De percentages en bijbehorende betrouwbaarheidsintervallen zijn beschreven in tabellen in Bijlage D. Er wordt gerapporteerd over de jaren 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021.

Kernbevindingen feitelijke participatie (cluster 1)

- Over het algemeen ligt de participatie van mensen met een beperking of aandoening in alle vijf de jaren lager dan de participatie van de algemene bevolking.
- Er zijn enkele uitzonderingen:
 - Mensen met een lichamelijke beperking maken nagenoeg even vaak gebruik van buurtvoorzieningen als mensen in de algemene bevolking en maken in 2021 ongeveer even veel gebruik van het openbaar vervoer.
 - Mensen met een verstandelijke beperking ondernemen relatief vaker een verenigingsactiviteit en/of cursus dan de algemene bevolking, behalve in 2020.
 - Mensen met een psychische aandoening doen in alle jaren vaker vrijwilligerswerk en maken vaker gebruik van het openbaar vervoer dan de algemene bevolking.
- De grootste participatieafstand tussen mensen met een lichamelijke beperking of psychische aandoening en de algemene bevolking is te zien op het gebied van betaald werk.
- Voor mensen met een verstandelijke beperking is het verschil met de algemene bevolking het grootst op het gebied van buitenshuis komen en (on)betaald werk.
- Als gevolg van de coronapandemie is de participatie op verschillende deelgebieden verminderd in 2020. In 2021 is de participatiegraad deels weer hersteld. Toch zien we op een aantal deelgebieden dat de participatie in 2021 nog niet terug is op het niveau van 2019 voor verschillende groepen, bijvoorbeeld bij het gebruik van buurtvoorzieningen en het gebruik van openbaar vervoer.
- Op sommige deelgebieden is in 2021 het verschil in participatie tussen de groep mensen met een beperking en mensen uit de algemene bevolking groter geworden. Dit geldt bijvoorbeeld voor de groep met een lichamelijke beperking bij het hebben van betaald werk.
- Op andere deelgebieden is in 2021 het verschil met de algemene bevolking juist kleiner geworden. Dit is bij mensen met een lichamelijke beperking bijvoorbeeld te zien bij het gebruik van het openbaar vervoer.

3.1 Feitelijke participatie van mensen met een lichamelijke beperking

Figuur 3.1 geeft de feitelijke participatie weer van mensen met een lichamelijke beperking en van de algemene bevolking op negen deelgebieden.

Participatie in de verschillende deelgebieden

Aantal verschillen met de algemene bevolking kleiner geworden, kloof betaald werk blijft groot

Over het algemeen ligt de participatie van mensen met een lichamelijke beperking in alle vijf de jaren (iets) lager dan de participatie van de algemene bevolking. Dit geldt voor alle deelgebieden. De kleinste verschillen tussen de groepen zien we in 2021 op het gebied van het regelmatig gebruiken van twee of meer buurtvoorzieningen, dagelijks buitenshuis komen en het gebruik van het openbaar vervoer. De grootste afstand tussen beide groepen is te zien bij het deelgebied betaald werk. Waar meer dan driekwart van de algemene bevolking onder de 65 jaar tenminste 12 uur per week betaald werk heeft, ligt dit voor mensen met een lichamelijke beperking rond de 30 tot 40 procent (zie figuur 3.1 en Bijlage D).

Stabiliteit in vrienden ontmoeten

In de periode 2016 tot en met 2019 en tussen 2019 en 2021 is de participatie van mensen met een lichamelijke beperking en de algemene bevolking op verschillende deelgebieden veranderd. Tabel 3.1 laat de significante veranderingen zien. Tussen de jaren 2019 en 2021 blijft het aandeel mensen met een lichamelijke beperking stabiel als het gaat om het doen van verenigingsactiviteiten of cursussen. Bij de algemene bevolking is dit in 2021 lager dan in 2019. Het aandeel mensen met een lichamelijke beperking dat maandelijks vrienden ontmoet is stabiel tussen 2019 en 2021. Bij de algemene bevolking is dit aandeel ook stabiel tussen 2019 en 2020. In 2021 nam dit aandeel toe, maar dit leidde niet tot een significant verschil tussen 2019 en 2021.

Tijdens coronaperiode afname gebruik buurtvoorzieningen

Voor mensen met een lichamelijke beperking is op de lange termijn vóór corona (periode 2016-2019) een afname zichtbaar in het aandeel mensen dat regelmatig gebruikmaakt van buurtvoorzieningen. Hoewel tussen de opeenvolgende jaren erna geen significante afname plaatsvond, ligt het aandeel in 2021 lager dan in 2019. Bij de algemene bevolking nam het aandeel dat regelmatig gebruikmaakt van buurtvoorzieningen eerst nog toe, terwijl het vervolgens tussen 2019 en 2020 afnam. Hoewel deze afname niet verder doorzette tussen 2020 en 2021, is het aandeel in 2021 nog niet terug op hetzelfde niveau als in 2019. Ook op het gebied van dagelijks buitenshuis komen is een afname te zien bij mensen met een lichamelijke beperking in de periode 2016-2019. Deze afname zet echter niet verder door tijdens de coronaperiode. In de algemene bevolking daarentegen is dit stabiel tussen 2016 en 2019, maar neemt het af in 2020. In 2021 is het aandeel in de algemene bevolking dat dagelijks buitenshuis komt nog steeds lager dan in 2019.

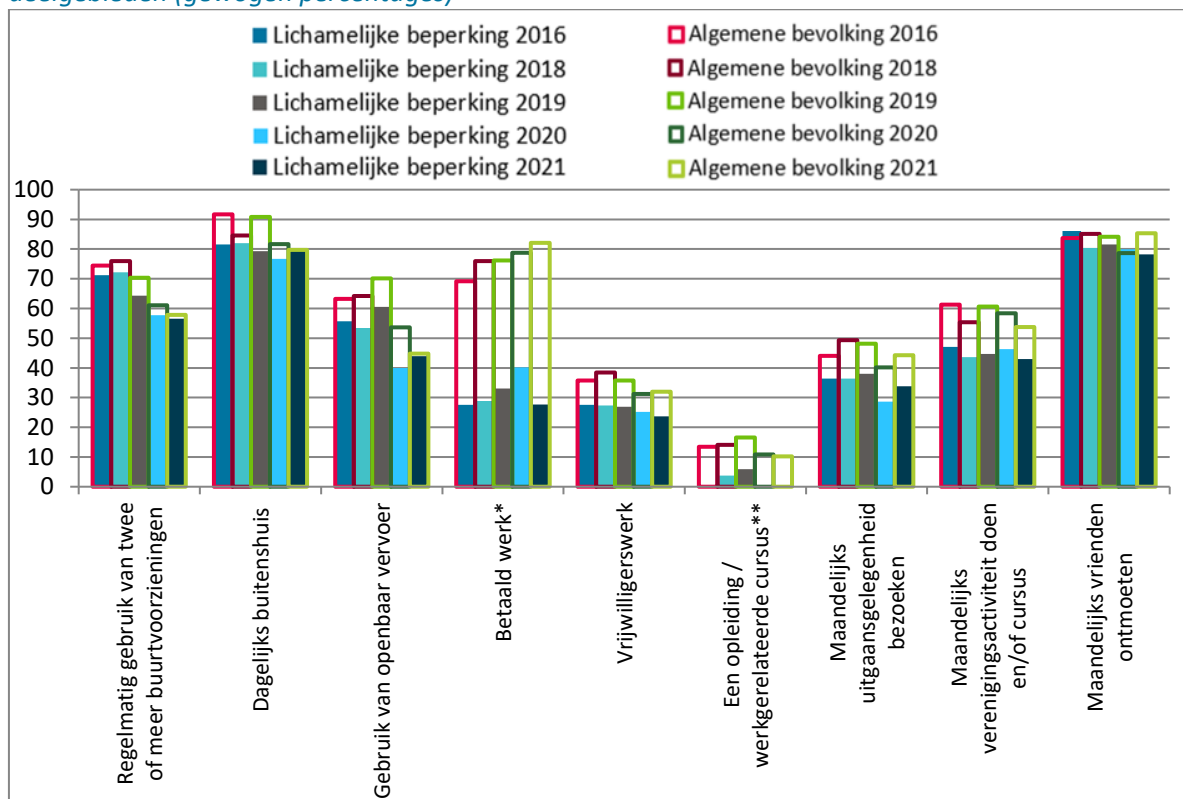
Na 2019 afname in openbaar vervoer, uitgaan stabiliseert weer in 2021

Voor zowel mensen met een lichamelijke beperking als de algemene bevolking zien we tussen 2019 en 2020 een afname in het gebruik van het openbaar vervoer. Tussen 2020 en 2021 nam dit nog verder af in de algemene bevolking, terwijl het stabiliseerde bij mensen met een lichamelijke beperking. In de periode van 2016 tot en met 2019 nam dit gebruik juist nog toe in de algemene bevolking, terwijl het bij mensen met een lichamelijke beperking stabiel bleef. Op het deelgebied uitgaansgelegenheden bezoeken is er in 2020 een afname te zien onder beide groepen maar deze zet niet door in 2021, waar bij beide groepen het niveau weer vergelijkbaar is met dat in 2019.

Afname betaald werk bij mensen met een lichamelijke beperking in 2021

Het aandeel mensen met een lichamelijke beperking dat vrijwilligerswerk doet blijft zowel in de periode 2016-2019 als tussen 2019 en 2021 stabiel. In de algemene bevolking zet de toenemende trend tussen 2016 en 2019 niet verder door in 2020 en 2021. Tussen 2019 en 2020 blijft het aandeel mensen met een lichamelijke beperking en het aandeel mensen in de algemene bevolking stabiel als het gaat om het hebben van betaald werk³. In 2021 zien we echter een daling in betaald werk bij mensen met een lichamelijke beperking, waar dit bij de algemene bevolking stabiel blijft. Daardoor is het verschil in participatie op het gebied van betaald werk tussen de twee groepen in 2021 groter geworden.

Figuur 3.1 Participatie van mensen met een lichamelijke beperking en de algemene bevolking op deelgebieden (gewogen percentages)



$N_{NPCG2016} = 1.766$; $N_{NPCG2018} = 1.358$; $N_{NPCG2019} = 1.334$; $N_{NPCG2020} = 1.026$; $N_{NPCG2021} = 1.124$

$N_{algbev2016} = 985$; $N_{algbev2018} = 959$; $N_{algbev2019} = 1.049$; $N_{algbev2020} = 1.202$; $N_{algbev2021} = 1.237$

*Betaald werk en opleiding/werkgerelateerde cursus betreffen respondenten in de leeftijd van <65 jaar

**Er waren niet voldoende gegevens in 2016, 2020 en 2021 om een representatief beeld te geven van mensen met een lichamelijke beperking die een opleiding of cursus volgden

³ Ogenscheinlijke veranderingen zijn niet statistisch significant. De door ons gerapporteerde effecten komen voort uit de toetsing van de trend over 2016, 2018 en 2019 of het contrast tussen 2019 en 2020, 2020 en 2021 en 2019 en 2021.

Tabel 3.1 Veranderingen in participatie van mensen met een lichamelijke beperking en mensen uit de algemene bevolking, 2016-2018-2019-2020-2021

Deelgebied	2016-2018-2019		2019-2020		2020-2021		2019-2021	
	Mensen met een lichamelijke beperking	Algemene bevolking	Mensen met een lichamelijke beperking	Algemene bevolking	Mensen met een lichamelijke beperking	Algemene bevolking	Mensen met een lichamelijke beperking	Algemene bevolking
Regelmatig gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen	Afname	Toename	Geen verdere afname	Afname	Blijft stabiel	Geen verdere afname	Lager in 2021	Lager in 2021
Dagelijks buitenshuis	Afname	Stabiel	Geen verdere afname	Afname	Blijft stabiel	Geen verdere afname	Zelfde niveau	Lager in 2021
Gebruik van openbaar vervoer	Stabiel	Toename	Afname	Afname	Geen verdere afname	Verdere afname	Lager in 2021	Lager in 2021
Betaald werk*	Stabiel	Stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Afname	Blijft stabiel	Zelfde niveau	Zelfde niveau
Vrijwilligerswerk	Stabiel	Toename	Blijft stabiel	Geen verdere toename	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Zelfde niveau	Zelfde niveau
Een opleiding/werk gerelateerde cursus*	Nb	Stabiel	Nb	Blijft stabiel	Nb	Blijft stabiel	Nb	Zelfde niveau
Maandelijks uitgaansgelegenheid bezoeken	Stabiel	Stabiel	Afname	Afname	Geen verdere afname	Geen verdere afname	Zelfde niveau	Zelfde niveau
Maandelijks verenigingsactiviteit doen en/of cursus	Stabiel	Stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Zelfde niveau	Lager in 2021
Maandelijks vrienden ontmoeten	Stabiel	Stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Toename	Zelfde niveau	Zelfde niveau

Toe- of afnames zijn significant bij $p < .01$

Stabiel: Geen significante toe- of afname over de aangegeven jaren (2016-2018-2019)

Geen verdere toe- of afname of blijft stabiel: geen significant verschil tussen de aangegeven twee meetjaren

Nb: Niet berekend vanwege onvoldoende gegevens voor een representatief beeld

*Betaald werk en opleiding/werk gerelateerde cursus betreffen respondenten in de leeftijd van <65 jaar

3.2 Feitelijke participatie van mensen met een verstandelijke beperking

Figuur 3.2 geeft de feitelijke participatie weer van mensen met een verstandelijke beperking op acht deelgebieden. De participatie is beoordeeld door een naaste van de persoon met een verstandelijke beperking. De indicatoren wijken iets af van die in de algemene bevolking (zie Box 2). De percentages en betrouwbaarheidsintervallen zijn in Bijlage D weergegeven. Het aandeel mensen met een verstandelijke beperking dat een opleiding of werkgerelateerde cursus volgt, is zeer laag (0% tot 3%). Hier kunnen geen verdere analyses op worden uitgevoerd en daarom wordt dit deelgebied niet gerapporteerd.

Box 2: Vergelijkbaarheid indicatoren mensen met verstandelijke beperking en algemene bevolking

Vanwege een verschil in vraagstelling zijn niet alle deelgebieden een-op-een te vergelijken tussen de groepen. (On)betaald werk betreft binnen de groep mensen met een verstandelijke beperking alle deelnemers onder de 65 jaar die betaald werk, onbetaald werk, vrijwilligerswerk of een leerwerkplek uitvoeren. Dit werk kan eventueel met ondersteuning van een begeleider of jobcoach gedaan worden bij een reguliere werkgever, of uitgevoerd worden binnen de sociale werkvoorziening. Er wordt hierbij niet gekeken naar het aantal werkzame uren in de week. Binnen de algemene bevolking (CoPa) betreft deze indicator alle deelnemers onder de 65 jaar die tenminste 12 uur per week betaald werk uitvoeren. Ook het soort cursus waarnaar gevraagd is, is niet een-op-een te vergelijken met de algemene bevolking. Binnen de groep mensen met een verstandelijke beperking is gevraagd naar cursussen voor hobby of plezier. Binnen de algemene bevolking is gevraagd naar zowel cursussen voor plezier als voor persoonlijke ontwikkeling. Daarnaast is gevraagd of de persoon met een verstandelijke beperking in een woonwijk woont. Deze vraag is niet gesteld aan de algemene bevolking.

Participatie in de verschillende deelgebieden

Grootste afstand tot de algemene bevolking in werk en buitenshuis komen

Over het algemeen ligt de participatie van mensen met een verstandelijke beperking lager dan in de algemene bevolking. Met uitzondering van 2020 is de participatie van mensen met een verstandelijke beperking alleen op het deelgebied verenigingsactiviteiten en/of cursussen doen hoger dan die van de algemene bevolking. De grootste afstand tussen de groepen is in 2021 te zien bij de deelgebieden dagelijks buitenshuis komen en (on)betaald werk doen. Dit is vergelijkbaar met voorgaande jaren. Slechts een derde van de mensen met een verstandelijke beperking komt in 2021 dagelijks buitenshuis, waar meer dan driekwart van de algemene bevolking dit doet. Waar ruim acht op de tien mensen uit de algemene bevolking betaald werk hebben, is de arbeidsparticipatie in de groep mensen met een verstandelijke beperking ongeveer een derde (zie figuur 3.2 en Bijlage D).

Afname in buitenshuis komen en uitgaan in 2021 weer hersteld

In de periode 2016 tot en met 2019 en tussen 2019 en 2021 is de participatie van mensen met een verstandelijke beperking en de algemene bevolking op verschillende deelgebieden veranderd. Tabel 3.2 geeft de significante veranderingen weer.

Bij mensen met een verstandelijke beperking is er tussen 2019 en 2020 een afname van het aandeel mensen dat dagelijks buitenshuis komt. Tussen 2020 en 2021 nam dit aandeel weer toe, waardoor dit aandeel in 2021 weer op het niveau van 2019 ligt. Bij de algemene bevolking zagen we tussen 2019 en 2020 ook een afname van het aandeel mensen dat dagelijks buitenshuis komt, maar dit is in 2021 nog niet hersteld. Bij beide groepen is er een afname in uitgaan tussen 2019 en 2020. In 2021 is dit voor zowel de mensen met een verstandelijke beperking als de algemene bevolking weer op het niveau van 2019. De daling in de participatie op dit gebied, mogelijk als gevolg van de coronamaatregelen die in 2020 van kracht waren, lijkt dus tijdelijk te zijn geweest.

Afname in gebruik buurtvoorzieningen nog niet hersteld, gebruik OV weer op niveau van 2019

Tussen 2019 en 2020 is er bij zowel mensen met een verstandelijke beperking als de algemene bevolking een afname in het gebruik van buurtvoorzieningen. Hoewel de participatie op dit deelgebied voor beide groepen niet verder afnam tussen 2020 en 2021, was het in 2021 nog steeds op een lager niveau dan in 2019. Ook het gebruik van het openbaar vervoer nam voor beide groepen af tussen 2019 en 2020. Bij mensen met een verstandelijke beperking zette deze afname niet door tussen 2020 en 2021. Voor hen was de participatie op dit deelgebied in 2021 daarom weer vergelijkbaar met de participatie in 2019. Bij de algemene bevolking daalde het gebruik van het openbaar vervoer echter verder tussen 2020 en 2021. Het verschil in de participatie op dit deelgebied tussen de groep met een verstandelijke beperking en de algemene bevolking is daardoor in 2021 kleiner geworden.

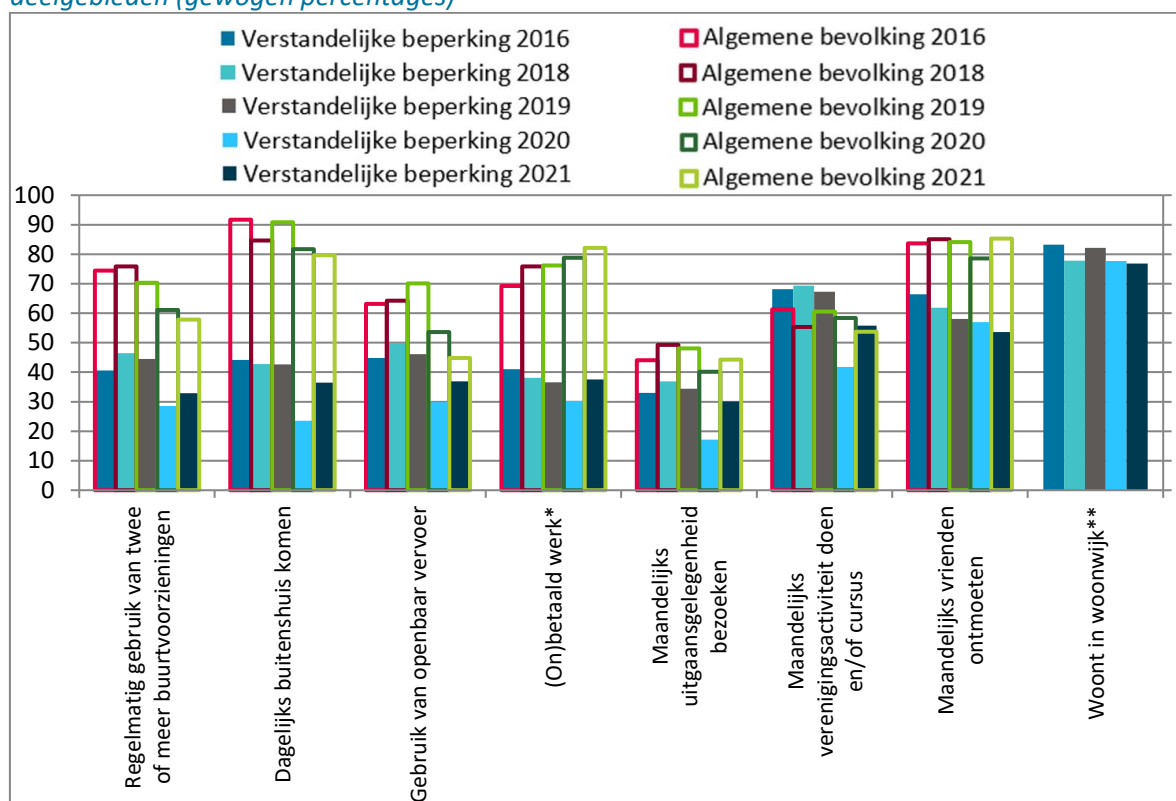
Afname (on)betaald werk op de lange termijn, afname verenigingsactiviteiten tijdens corona

In de periode 2016-2019 is er een afname in het aandeel mensen met een verstandelijke beperking dat (on)betaald werk doet. Deze afname zette niet door tussen 2019 en 2021. Onder de algemene bevolking blijft het hebben van betaald werk in alle jaren stabiel³. Participeren in verenigingsactiviteiten of cursussen is in 2020 afgenomen bij mensen met een verstandelijke beperking ten opzichte van het jaar ervoor. Hoewel er tussen 2020 en 2021 weer een toename van de participatie op dit deelgebied te zien is, ligt het aandeel in 2021 nog op een lager niveau dan in 2019. Ook voor de algemene bevolking zien we dat het aandeel dat maandelijks verenigingsactiviteiten of cursussen doet in 2021 kleiner was dan in 2019.

Maandelijks vrienden ontmoeten stabiel, geen verdere afname wonen in woonwijken

Het aandeel mensen dat maandelijks vrienden ontmoet is bij mensen met een verstandelijke beperking stabiel tussen 2019 en 2021. Voor de algemene bevolking nam dit aandeel toe tussen 2020 en 2021. Ondanks deze toename, is er geen verschil tussen 2019 en 2021 in de algemene bevolking. Tot slot zien we dat de afnemende trend (2016-2019) van mensen met een verstandelijke beperking die in woonwijken woont, niet verder doorzet in 2020 en 2021.

Figuur 3.2 Participatie van mensen met een verstandelijke beperking en de algemene bevolking op deelgebieden (gewogen percentages)



$N_{PSL2016} = 283$; $N_{PSL2018} = 255$; $N_{PSL2019} = 234$; $N_{PSL2020} = 208$; $N_{PSL2021} = 193$

$N_{algbev2016} = 985$; $N_{algbev2018} = 959$; $N_{algbev2019} = 1.049$; $N_{algbev2020} = 1.202$; $N_{algbev2021} = 1.237$

*(On)betaald werk betreft respondenten in de leeftijd van <65 jaar

**Niet beschikbaar voor de algemene bevolking

Tabel 3.2 Veranderingen in participatie van mensen met een verstandelijke beperking en mensen uit de algemene bevolking, 2016-2018-2019-2020-2021

Deelgebied	2016-2018-2019		2019-2020		2020-2021		2019-2021	
	Mensen met een verstandelijke beperking	Algemene bevolking	Mensen met een verstandelijke beperking	Algemene bevolking	Mensen met een verstandelijke beperking	Algemene bevolking	Mensen met een verstandelijke beperking	Algemene bevolking
Regelmatig gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen	Stabiel	Toename	Afname	Afname	Geen verdere afname	Geen verdere afname	Lager in 2021	Lager in 2021
Dagelijks buitenshuis	Stabiel	Stabiel	Afname	Afname	Toename	Geen verdere afname	Zelfde niveau	Lager in 2021
Gebruik van openbaar vervoer	Stabiel	Toename	Afname	Afname	Geen verdere afname	Verdere afname	Zelfde niveau	Lager in 2021
(On)betaald werk*	Afname	Stabiel	Geen verdere afname	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Zelfde niveau	Zelfde niveau
Maandelijks uitgaansgelegenheid bezoeken	Stabiel	Stabiel	Afname	Afname	Toename	Geen verdere afname	Zelfde niveau	Zelfde niveau
Maandelijks verenigingsactiviteit doen en/of cursus	Stabiel	Stabiel	Afname	Blijft stabiel	Toename	Blijft stabiel	Lager in 2021	Lager in 2021
Maandelijks vrienden ontmoeten	Stabiel	Stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Toename	Zelfde niveau	Zelfde niveau
Woont in woonwijk	Afname	Nb	Geen verdere afname	Nb	Blijft stabiel	Nb	Zelfde niveau	Nb

Toe- of afnames zijn significant bij $p < .01$

Stabiel: Geen significante toe- of afname over de aangegeven jaren (2016-2018-2019)

Geen verdere toe- of afname of blijft stabiel: geen significant verschil tussen de twee aangegeven meetjaren

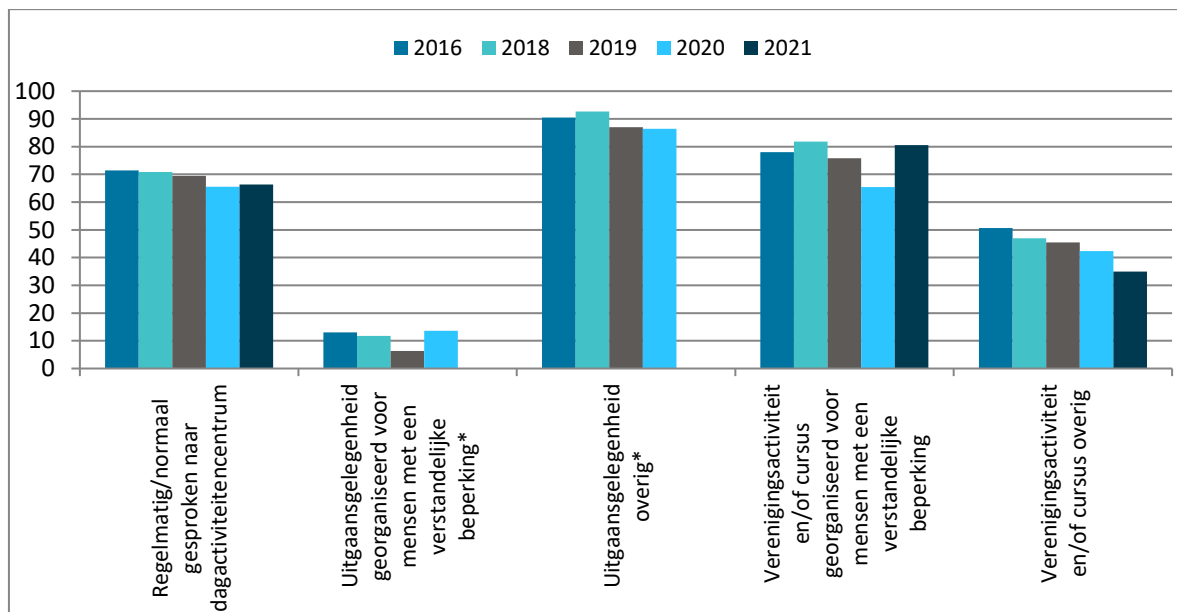
Nb: Niet beschikbaar

*(On)betaald werk betreft respondenten in de leeftijd van <65 jaar

Georganiseerde activiteiten voor de doelgroep

Een deel van de activiteiten die mensen met een verstandelijke beperking ondernemen is voor de doelgroep georganiseerd, bijvoorbeeld bij het bezoek aan uitgaansgelegenheden of de deelname aan verenigingsactiviteiten. Tevens gaat een deel van deze groep naar een dagactiviteitencentrum. Figuur 3.3 geeft weer hoeveel procent van de mensen normaal gesproken of regelmatig naar een dagactiviteitencentrum gaat, welk deel tenminste één activiteit per maand doet die voor mensen met een verstandelijke beperking georganiseerd is, en welk deel tenminste één overige activiteit doet per maand. De percentages en bijbehorende betrouwbaarheidsintervallen zijn weergegeven in Bijlage D.

Figuur 3.3 Deelname van mensen met een verstandelijke beperking aan georganiseerde activiteiten (gewogen percentages)



*Uitgaansgelegenheden georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking betreft respondenten in de leeftijd <65 jaar. Vanwege een beperkte hoeveelheid observaties ($N_{2016} = 75$; $N_{2018} = 70$; $N_{2019} = 57$; $N_{2020} = 31$) moeten deze percentages met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Voor 2021 konden deze percentages niet worden berekend vanwege het kleine aantal observaties ($N = 44$).

3.3 Feitelijke participatie van mensen met een psychische aandoening

Figuur 3.4 geeft de feitelijke participatie van mensen met een psychische aandoening en de algemene bevolking weer op negen deelgebieden. De percentages en betrouwbaarheidsintervallen zijn in Bijlage D weergegeven. De gegevens voor het gebruik van buurtvoorzieningen, reizen met het openbaar vervoer, bezoeken van uitgaansgelegenheden en deelnemen aan activiteiten in verenigingsverband zijn voor mensen met een psychische aandoening niet beschikbaar voor het jaar 2018.

Participatie in de verschillende deelgebieden

Hogere participatie in gebruik OV en vrijwilligerswerk

De participatie van mensen met een psychische aandoening ligt over het algemeen in alle vijf de jaren (iets) lager dan de participatie van de algemene bevolking. Uitzonderingen hierop zijn het gebruik van openbaar vervoer en het doen van vrijwilligerswerk. Op deze deelgebieden ligt de participatie van mensen met een psychische aandoening hoger dan de participatie van de algemene bevolking. Het grootste verschil in participatie tussen beide groepen ligt op het deelgebied betaald werk. Ongeveer één op de vijf mensen met een psychische aandoening onder de 65 jaar heeft betaald werk voor tenminste 12 uur per week, terwijl dit voor mensen in de algemene bevolking ruim vier op de vijf is (zie Figuur 3.4 en Bijlage D).

Afname van 2020 zet niet door bij buurtvoorzieningen en buitenshuis komen

Tabel 3.3 geeft de significante verandering in participatie sinds 2016 weer per deelgebied voor mensen met een psychische aandoening en de algemene bevolking. Op verschillende deelgebieden hebben veranderingen plaatsgevonden. Zo is er bij beide groepen in 2020 een afname zichtbaar in het gebruik van buurtvoorzieningen ten opzichte van het jaar ervoor, terwijl de participatiegraad op dit deelgebied in de periode 2016-2019 nog toenam. Hoewel deze afname niet doorzet tussen 2020 en 2021, is de participatie op dit deelgebied voor beide groepen in 2021 nog op een lager niveau dan in 2019. Ditzelfde patroon zien we vanaf 2019 ook bij het deelgebied dagelijks buitenshuis komen.

Gebruik OV en uitgaan nog niet terug op niveau van vóór corona

In beide groepen is er een afname in het gebruik van openbaar vervoer tussen 2019 en 2020, terwijl dit in de periode daarvoor nog toenam. Bij de algemene bevolking zet de afname door in 2021, terwijl dit voor de mensen met een psychische aandoening stabiel bleef. Toch zien we voor beide groepen dat het gebruik van het openbaar vervoer in 2021 lager was dan in 2019. Ook uitgaan is in 2020 bij beide groepen afgenomen ten opzichte van het jaar ervoor. Deze afname zet voor beide groepen niet door tussen 2020 en 2021. Wel is de participatiegraad voor de mensen met een psychische aandoening op dit deelgebied in 2021 nog op een lager niveau dan in 2019. Voor de algemene bevolking is het bezoeken van uitgaansgelegenheden in 2021 wel weer op hetzelfde niveau als voor de corona-uitbraak.

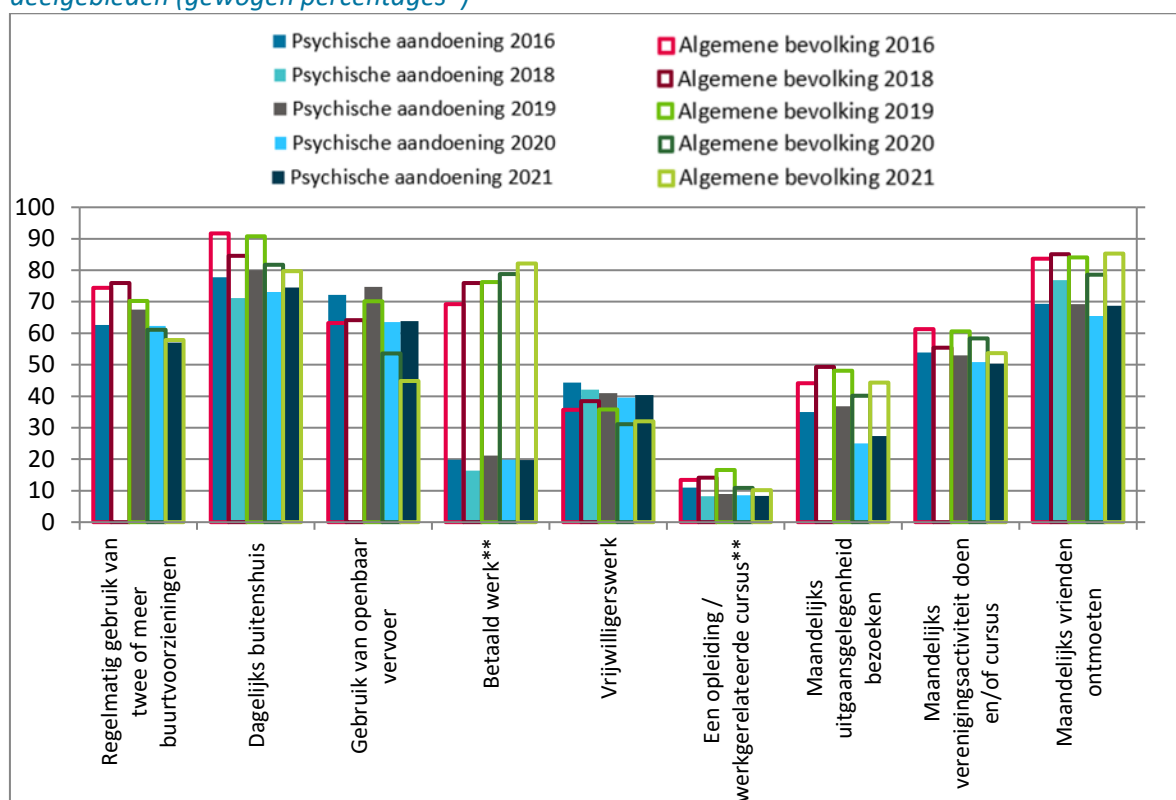
Afname betaald werk zet niet door, participatie in vrijwilligerswerk stabiel

Tussen 2016 en 2019 nam het aandeel mensen met een psychische aandoening dat betaald werk heeft of een opleiding/werkgerelateerde cursus volgt af. Tussen 2019 en 2021 nam dit niet verder af. In de algemene bevolking is de participatiegraad op deze twee deelgebieden in alle jaren stabiel³. Voor de groep met een psychische aandoening zien we sinds 2016 geen veranderingen in het aandeel dat vrijwilligerswerk doet. Onder de algemene bevolking nam dit aandeel toe tussen 2016 en 2019, maar bleef het stabiel tussen 2019 en 2021.

Verenigingsactiviteiten en vrienden ontmoeten tijdens corona stabiel

Op het deelgebied maandelijks een verenigingsactiviteit of cursus doen zien we bij mensen met een psychische aandoening een stabiele participatiegraad tussen 2019 en 2021. In de periode 2016-2019 nam het aandeel mensen met een psychische aandoening dat een verenigingsactiviteit of cursus doet nog toe. Bij de algemene bevolking is het aandeel dat maandelijks een verenigingsactiviteit en/of cursus doet in 2021 gedaald ten opzichte van 2019. Het aandeel mensen met een psychische aandoening dat maandelijks vrienden ontmoet is in alle jaren stabiel. Bij de algemene bevolking zien we voor dit deelgebied een toename tussen 2020 en 2021. Toch is ook bij deze groep geen verschil tussen 2019 en 2021.

Figuur 3.4 Participatie van mensen met een psychische aandoening en de algemene bevolking op deelgebieden (gewogen percentages)*



$N_{PPG2016} = 925$; $N_{PPG2018} = 1.079$; $N_{PPG2019} = 804$; $N_{PPG2020} = 704$; $N_{PPG2021} = 591$

$N_{algbev2016} = 985$; $N_{algbev2018} = 959$; $N_{algbev2019} = 1.049$; $N_{algbev2020} = 1.202$; $N_{algbev2021} = 1.237$

* De percentages van mensen met een psychische aandoening zijn steekproefpercentages

**Betaald werk en opleiding betreffen respondenten in de leeftijd van <65 jaar

Tabel 3.3 Veranderingen in participatie van mensen met een psychische aandoening en mensen uit de algemene bevolking, 2016-2018-2019-2020-2021

Deelgebied	2016-2018-2019		2019-2020		2020-2021		2019-2021	
	Mensen met een psychische aandoening	Algemene bevolking	Mensen met een psychische aandoening	Algemene bevolking	Mensen met een psychische aandoening	Algemene bevolking	Mensen met een psychische aandoening	Algemene bevolking
Regelmatig gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen	Toename*	Toename	Afname	Afname	Geen verdere afname	Geen verdere afname	Lager in 2021	Lager in 2021
Dagelijks buitenshuis	Stabiel	Stabiel	Afname	Afname	Geen verdere afname	Geen verdere afname	Lager in 2021	Lager in 2021
Gebruik van openbaar vervoer	Toename*	Toename	Afname	Afname	Geen verdere afname	Verdere afname	Lager in 2021	Lager in 2021
Betaald werk	Afname	Stabiel	Geen verdere afname	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Zelfde niveau	Zelfde niveau
Vrijwilligerswerk	Stabiel	Toename	Blijft stabiel	Geen verdere toename	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Zelfde niveau	Zelfde niveau
Een opleiding/werk gerelateerde cursus	Afname	Stabiel	Geen verdere afname	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Zelfde niveau	Zelfde niveau
Maandelijks uitgaansgelegenheid bezoeken	Stabiel*	Stabiel	Afname	Afname	Geen verdere afname	Geen verdere afname	Lager in 2021	Zelfde niveau
Maandelijks verenigingsactiviteit en/of cursus doen	Toename*	Stabiel	Geen verdere toename	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Zelfde niveau	Lager in 2021
Maandelijks vrienden ontmoeten	Stabiel	Stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Toename	Zelfde niveau	Zelfde niveau

Toe- of afnames zijn significant bij $p < .01$

Stabiel: Geen significante toe- of afname over de aangegeven jaren (2016-2018-2019)

Geen verdere toe- of afname of blijft stabiel: geen significant verschil tussen de twee aangegeven meetjaren

*Deze trend moet met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden omdat het om twee meetjaren gaat

Note: Voor mensen met een psychische aandoening geldt: regelmatig gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen, gebruik van openbaar vervoer, maandelijks uitgaansgelegenheid bezoeken en maandelijks verenigingsactiviteit en/of cursus betreffen respondenten in de leeftijd van <75 jaar; betaald werk en opleiding/werk gerelateerde cursus betreffen respondenten in de leeftijd van <65 jaar

4 Cluster 2 : Participatie naar wens en vermogen

Participeren naar wens en vermogen betekent dat mensen kunnen meedoen zoals ze dat graag willen, binnen de eigen mogelijkheden. In dit hoofdstuk wordt de zelfgerapporteerde participatie naar wens en vermogen weergegeven van mensen met een lichamelijke, verstandelijke of zintuiglijke beperking en van mensen met een psychische aandoening. Dit wordt gedaan voor de jaren 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021. Voor mensen met een lichamelijke beperking en mensen met een psychische aandoening wordt ter vergelijking ook de participatie naar wens en vermogen van de algemene bevolking weergegeven. Voor het panel Mij kwaliteitsvanleven.nl is de participatie naar wens en vermogen voor mensen met een lichamelijke beperking, verstandelijke beperking en zintuiglijke beperking gemeten binnen vier deelgebieden. Deze deelgebieden zijn niet uitgevraagd in de algemene bevolking, waardoor hierbij geen vergelijking met de algemene bevolking gemaakt kan worden.

Mensen met een lichamelijke beperking en naasten van mensen met een verstandelijke beperking hebben tevens gerapporteerd in hoeverre zij ervaren dat de algemene maatschappelijke bewustwording met betrekking tot drempels die men kan ervaren, zich heeft ontwikkeld in het afgelopen jaar. Daarnaast hebben zij gerapporteerd over de ontwikkeling die zij diezelfde periode hebben ervaren in de mogelijkheden om deel te nemen aan de samenleving.

Kernbevindingen participatie naar wens en vermogen (cluster 2)

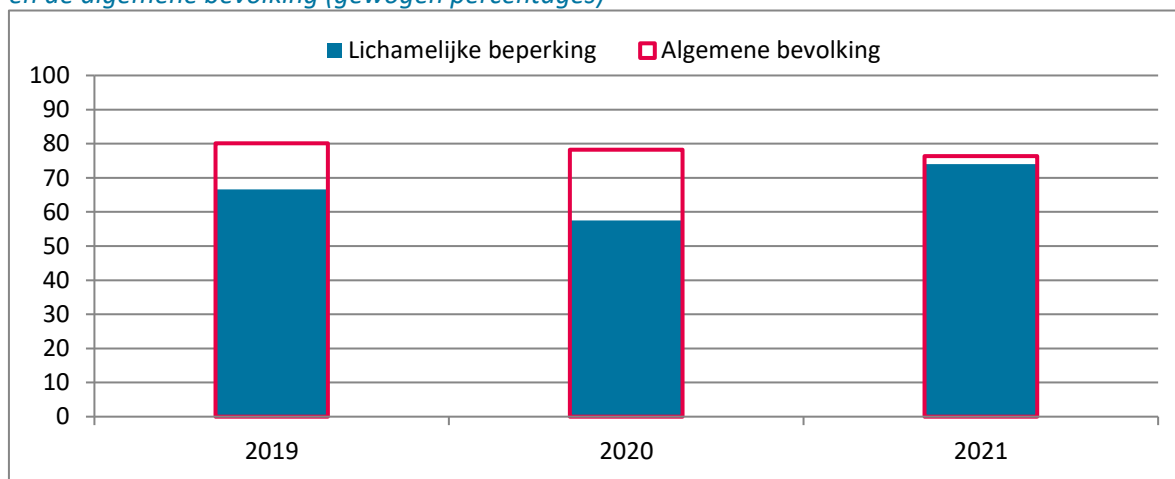
- Het aandeel mensen met een lichamelijke beperking of psychische aandoening dat het gevoel heeft mee te tellen in de maatschappij ligt (iets) lager dan in de algemene bevolking.
- Mensen met een lichamelijke beperking of psychische aandoening geven tevens minder vaak aan dat zij goede mogelijkheden hebben om te leven op de manier zoals zij dat willen dan de algemene bevolking.
- De helft van de mensen met een lichamelijke beperking en twee derde van de naasten van mensen met een verstandelijke beperking ervaart dat de algemene maatschappelijke bewustwording over de drempels die mensen met een beperking kunnen ervaren bij hun participatie het afgelopen jaar ongeveer gelijk is gebleven.
- Een derde van de mensen met een lichamelijke beperking en van de mensen met een verstandelijke beperking ervaart het laatste jaar steeds minder mogelijkheden om deel te nemen aan de samenleving. De helft van beide groepen ervaart geen verandering.
- Aan mensen met een lichamelijke, verstandelijke of zintuiglijke beperking is tevens gevraagd naar hun tevredenheid met participatie op vier deelgebieden. De meerderheid van de mensen in deze groepen kan naar tevredenheid gaan en staan in de eigen woning. Er is minder tevredenheid over het kunnen ontmoeten van burens, vrienden en kennissen, het maken van uitstapjes of een reis en naar werk of een andere locatie buitenshuis te gaan.

4.1 Participatie naar wens en vermogen van mensen met een lichamelijke beperking

Meetellen in de maatschappij

Figuur 4.1 en Tabel 4.1 laten voor mensen met een lichamelijke beperking en de algemene bevolking het percentage zien dat aangeeft het gevoel te hebben mee te tellen in de maatschappij. Dit wordt weergegeven voor 2019, 2020 en 2021. Mensen met een lichamelijke beperking hebben in alle drie de jaren minder het gevoel mee te tellen in de maatschappij dan mensen in de algemene bevolking. Dit verschil is in 2021 wel een stuk kleiner dan in 2019 en 2020. Het aandeel mensen met een lichamelijke beperking dat het gevoel heeft mee te tellen schommelt tussen de jaren. In 2020 ligt het lager dan in 2019, terwijl het in 2021 weer hoger ligt dan in 2020. Bij de algemene bevolking blijven de percentages nagenoeg gelijk tussen de jaren.

Figuur 4.1 Het gevoel mee te tellen in de maatschappij van mensen met een lichamelijke beperking en de algemene bevolking (gewogen percentages)



$N_{NPCG2019} = 855$; $N_{NPCG2020} = 981$; $N_{NPCG2021} = 1.069$; $N_{algbev2019} = 1.009$; $N_{algbev2020} = 1.187$; $N_{algbev2021} = 1.199$

Tabel 4.1 Het gevoel mee te tellen in de maatschappij van mensen met een lichamelijke beperking en de algemene bevolking (gewogen percentages en 95% betrouwbaarheidsintervallen), 2019, 2020 en 2021

	Ik heb het gevoel dat ik meetel in de maatschappij (% eens)		
	2019	2020	2021
Mensen met een lichamelijke beperking	67 (62-72)	58* (53-62)	74** (70-78)
Algemene bevolking	80 (76-84)	78 (75-82)	76 (74-79)

$N_{NPCG2019} = 855$; $N_{NPCG2020} = 981$; $N_{NPCG2021} = 1.069$; $N_{algbev2019} = 1.009$; $N_{algbev2020} = 1.187$; $N_{algbev2021} = 1.199$

*Significant verschil tussen 2019 en 2020 ($p < .01$)

** Significant verschil tussen 2020 en 2021 ($p < .01$); 2021 zelfde niveau als 2019

Note: Gegevens over deze indicator waren bij mensen met een lichamelijke beperking en mensen uit de algemene bevolking in 2019 alleen beschikbaar voor de papieren versie van de vragenlijsten, wat resulteert in een kleiner aantal deelnemers

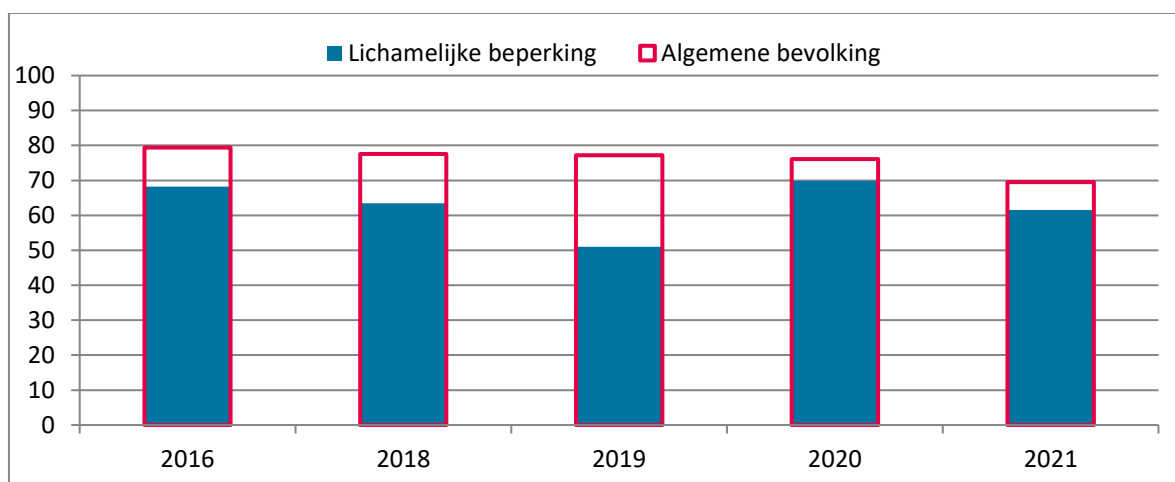
Participeren naar wens en vermogen

Figuur 4.2 en Tabel 4.2 laten zien in welke mate mensen met een lichamelijke beperking de mogelijkheid hebben om te participeren zoals zij dat willen en zoals dat bij hen past. Hierin wordt voor de jaren 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021 het percentage mensen met een lichamelijke

beperking weergegeven dat aangeeft (zeer) goede mogelijkheden te hebben om te leven op de manier zoals zij dat willen. Ter vergelijking wordt dezelfde maat weergegeven voor de algemene bevolking. Het betreft hier de mate waarin deelnemers ervaren dat hun gezondheid of beperking hun autonomie beïnvloedt op persoonlijk, sociaal en maatschappelijk gebied (Zie Bijlage A voor een volledige weergave van de vraag zoals deze aan deelnemers is gesteld).

In alle vijf de jaren geven relatief minder mensen met een lichamelijke beperking aan de mogelijkheden te hebben om te leven zoals zij dat willen dan mensen uit de algemene bevolking. Tussen 2016 en 2019 neemt dit aandeel in de groep mensen met een lichamelijke beperking ook nog verder af. In 2020 zien we vervolgens een toename ten opzichte van het jaar ervoor, waarna er weer een daling volgt in 2021. Ondanks deze daling, is het aandeel in 2021 hoger dan in 2019. Bij de algemene bevolking is er alleen in 2021 een daling. Daarmee is het percentage voor deze groep lager in 2021 dan voor corona (2019).

Figuur 4.2 Mensen met een lichamelijke beperking en uit de algemene bevolking die (zeer) goede mogelijkheden hebben om te leven op de manier zoals zij dat willen (gewogen percentages)



$N_{NPCG2016} = 1.677$; $N_{NPCG2018} = 1.312$; $N_{NPCG2019} = 1.291$; $N_{NPCG2020} = 979$; $N_{NPCG2021} = 1.061$

$N_{algbev2016} = 928$; $N_{algbev2018} = 929$; $N_{algbev2019} = 1.007$; $N_{algbev2020} = 1.188$; $N_{algbev2021} = 1.199$

Tabel 4.2 Mensen met een lichamelijke beperking die (zeer) goede mogelijkheden hebben om te leven op de manier zoals zij dat willen (gewogen percentages en 95% betrouwbaarheidsintervallen)

	Mogelijkheid om te leven zoals ik het wil (% goed)				
	2016	2018	2019	2020	2021
Mensen met een lichamelijke beperking	68 (65-72)	64 (59-68)	51* (47-55)	70** (66-74)	62*** (57-66)
Algemene bevolking	79 (76-82)	78 (74-81)	77 (73-81)	76 (72-80)	70*** (66-73)

$N_{NPCG2016} = 1.677$; $N_{NPCG2018} = 1.312$; $N_{NPCG2019} = 1.291$; $N_{NPCG2020} = 979$; $N_{NPCG2021} = 1.061$

$N_{algbev2016} = 928$; $N_{algbev2018} = 929$; $N_{algbev2019} = 1.007$; $N_{algbev2020} = 1.188$; $N_{algbev2021} = 1.199$

* Significante trend tussen 2016 en 2019

** Significant verschil tussen 2019 en 2020 ($p < .01$)

*** Significant verschil tussen 2020 en 2021 en tussen 2019 en 2021

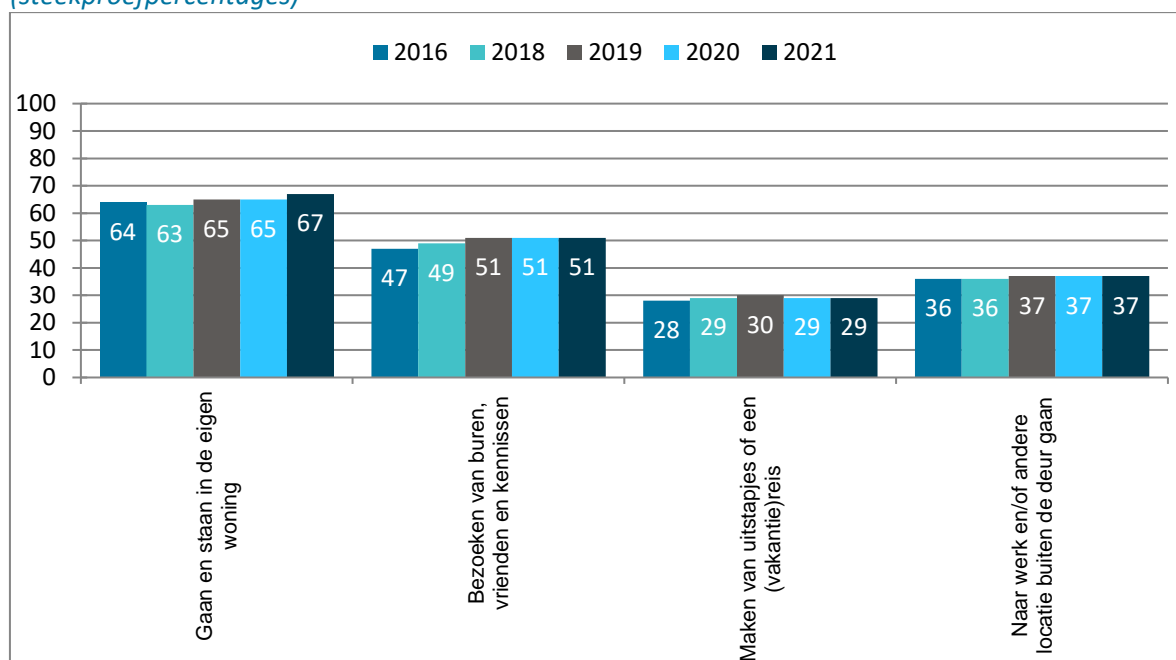
Participeren naar wens op deelgebieden

Figuur 4.3 geeft voor de jaren 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021 het percentage weer van mensen met een lichamelijke beperking dat aangeeft (zeer) goed te kunnen participeren zoals zij dat

willen op de volgende deelgebieden: (1) gaan en staan in de eigen woning, (2) het bezoeken van burens, vrienden en kennissen, (3) het maken van uitstapjes of een (vakantie)reis, en (4) naar werk en/of een andere locatie buiten de deur gaan.

Het percentage mensen met een lichamelijke beperking dat aangeeft te kunnen participeren zoals zij dat willen op de vier deelgebieden blijft nagenoeg gelijk over de jaren. Twee derde geeft aan te kunnen gaan en staan in de eigen woning waar zij dat willen en ongeveer de helft geeft aan burens, vrienden en kennissen te kunnen bezoeken wanneer zij dat willen. Ongeveer een derde geeft aan (zeer) goed uitstapjes of een (vakantie)reis te kunnen maken en naar werk en/of een andere locatie buiten de deur gaan zoals zij dat willen.

Figuur 4.3 Participatie naar wens van mensen met een lichamelijke beperking op deelgebieden (steekproefpercentages)



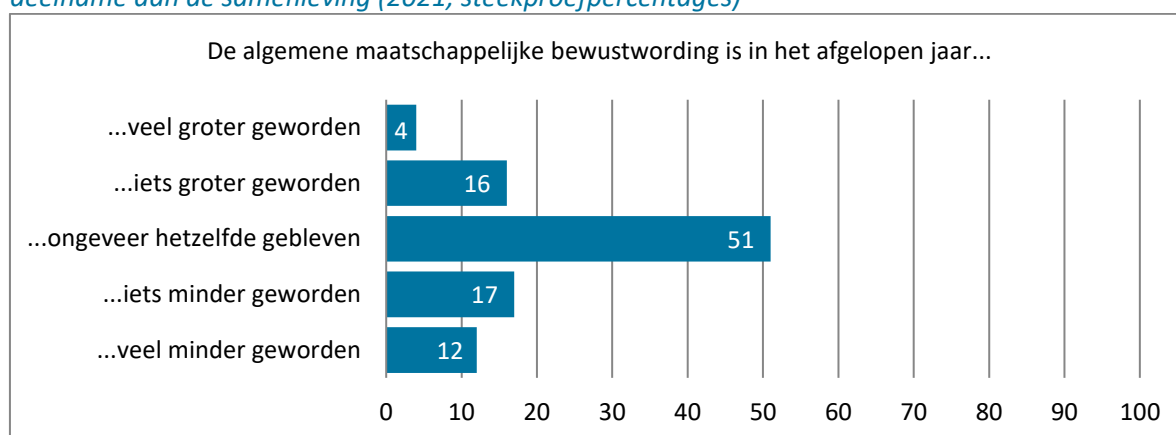
$N_{MKVL2016} = 1.025$; $N_{MKVL2018} = 1.467$; $N_{MKVL2019} = 1.525$; $N_{MKVL2020} = 1.248$; $N_{MKVL2021} = 1.125$

Ervaren ontwikkeling maatschappelijke bewustwording over mogelijke drempels

In 2021 is aan mensen met een lichamelijke beperking gevraagd of zij van mening zijn dat de algemene maatschappelijke bewustwording over drempels die zij kunnen ervaren, veranderd is in het afgelopen jaar (vijf antwoordopties, zie Figuur 4.4).

De helft van de respondenten ervaart geen verandering in de maatschappelijke bewustwording (51%). Een vijfde ervaart dat de maatschappelijke bewustwording (veel) groter is geworden (20%), terwijl ongeveer 1 op de 3 aangeeft dat de algemene maatschappelijke bewustwording juist (veel) kleiner is geworden (29%).

Figuur 4.4 Ervaren ontwikkeling in maatschappelijke bewustwording over mogelijke drempels bij deelname aan de samenleving (2021; steekproefpercentages)



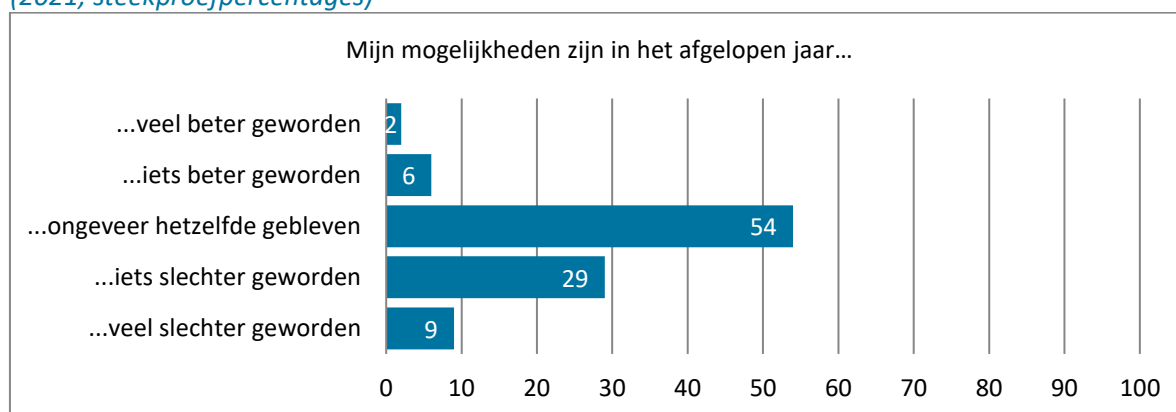
$N_{NPCG2021}=1.023$

Ervaren ontwikkeling van mogelijkheden om zelf deel te nemen aan samenleving

In 2021 is tevens aan mensen met een lichamelijke beperking gevraagd hoe zij de ontwikkeling in het afgelopen jaar hebben ervaren van hun eigen mogelijkheden om deel te nemen aan de samenleving (vijf antwoordopties, zie Figuur 4.5).

De helft van de respondenten geeft aan geen verandering te hebben ervaren in hun mogelijkheden om deel te nemen aan de samenleving (54%). Ongeveer één op de tien (8%) ervaart (veel) betere mogelijkheden, terwijl vier op de tien (veel) slechtere mogelijkheden ervaart (38%).

Figuur 4.5 Ervaren ontwikkeling in eigen mogelijkheden om deel te nemen aan de samenleving (2021; steekproefpercentages)



$N_{NPCG2021}=1.056$

4.2 Participatie naar wens en vermogen van mensen met een verstandelijke beperking

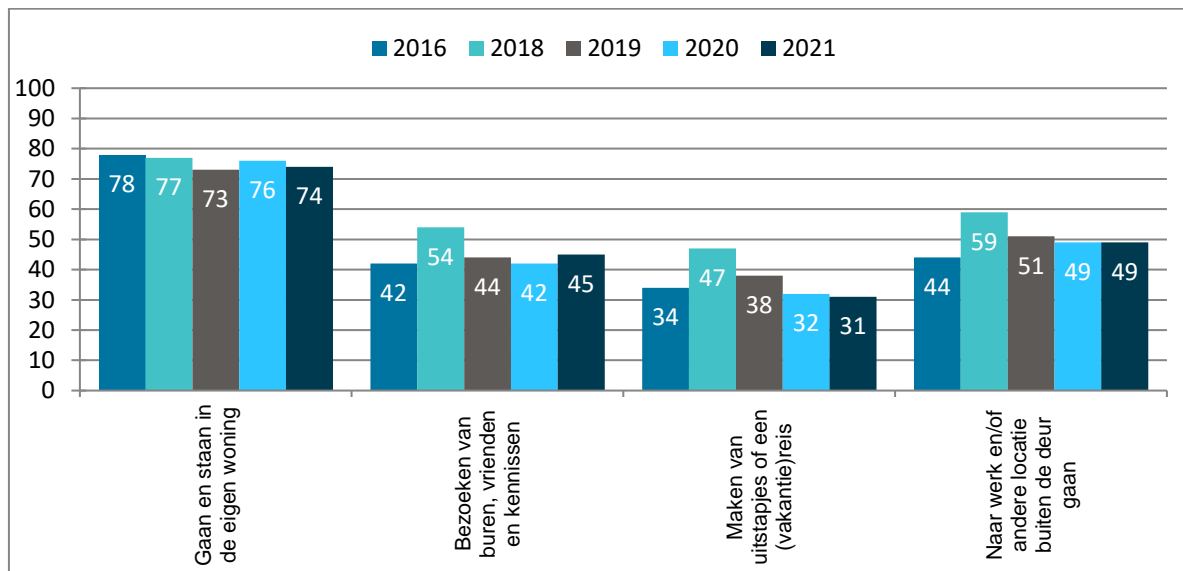
Participeren naar wens op deelgebieden

Figuur 4.6 geeft voor de jaren 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021 het percentage weer van mensen met een verstandelijke beperking dat aangeeft (zeer) goed te kunnen participeren zoals zij dat willen op de volgende deelgebieden: (1) gaan en staan in de eigen woning, (2) het bezoeken van

buren, vrienden en kennissen, (3) het maken van uitstapjes of een (vakantie)reis, en (4) naar werk en/of een andere locatie buiten de deur gaan.

Over de jaren heen geeft driekwart van de mensen aan te kunnen participeren zoals zij dat willen wat betreft het gaan en staan in de eigen woning. Voor de overige drie deelgebieden lijkt het kunnen participeren zoals dat wenselijk is te zijn toegenomen tussen 2016 en 2018. Sinds 2018 lijkt dit weer af te nemen en daarna te stabiliseren, behalve bij het bezoeken van burens, vrienden en kennissen. Hier zien we in 2021 een kleine toename. Vanwege het kleine aantal respondenten en de totstandkoming van de cijfers van dit panel kunnen echter geen conclusies betreffende de significantie van deze veranderingen worden getrokken. Ongeveer de helft van de mensen met een verstandelijke beperking geeft aan burens, vrienden en kennissen te kunnen bezoeken en naar werk en/of een andere locatie buiten de deur te kunnen gaan zoals zij dat willen. Het deel van de mensen met een verstandelijke beperking dat aangeeft uitstapjes of een (vakantie)reis te kunnen maken zoals zij dat willen ligt rond een derde.

Figuur 4.6 Het kunnen participeren zoals zij dat willen van mensen met een verstandelijke beperking op deelgebieden (steekproefpercentages)



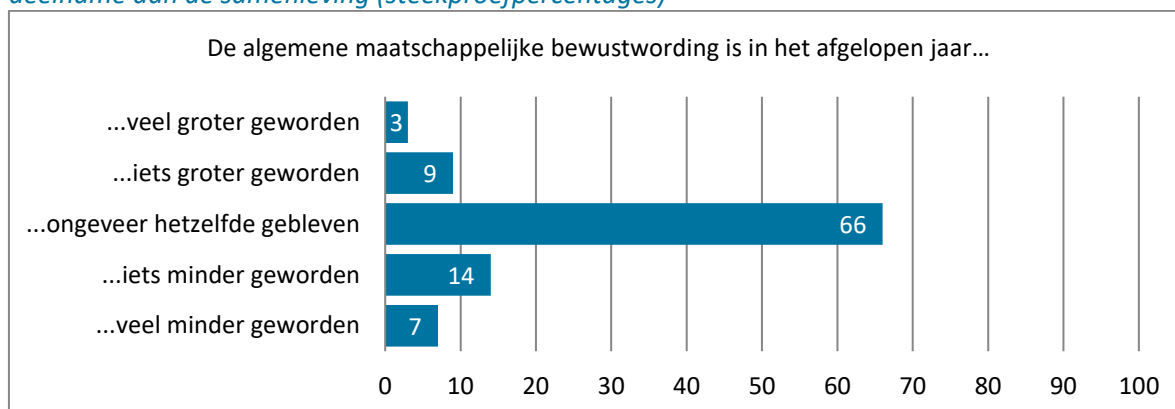
$N_{MKVL2016} = 64$; $N_{MKVL2018} = 87$; $N_{MKVL2019} = 104$; $N_{MKVL2020} = 71$; $N_{MKVL2021} = 77$

Ervaren ontwikkeling maatschappelijke bewustwording over mogelijke drempels

Aan naasten van mensen met een verstandelijke beperking is in 2021 gevraagd hoe zij de ontwikkeling in het afgelopen jaar hebben ervaren van de maatschappelijke bewustwording over drempels die hun familielid kan tegenkomen bij deelname aan de samenleving (vijf antwoordopties, zie Figuur 4.7).

Twee derde ervaart geen verandering in de maatschappelijke bewustwording (66%). Ongeveer een op de tien ervaart dat de algemene maatschappelijke bewustwording (veel) groter geworden is (12%). Een op de vijf ervaart dat deze (veel) minder geworden is (21%).

Figuur 4.7 Ervaren ontwikkeling in maatschappelijke bewustwording over mogelijke drempels bij deelname aan de samenleving (steekproefpercentages)



$N_{PSL2021}=185$

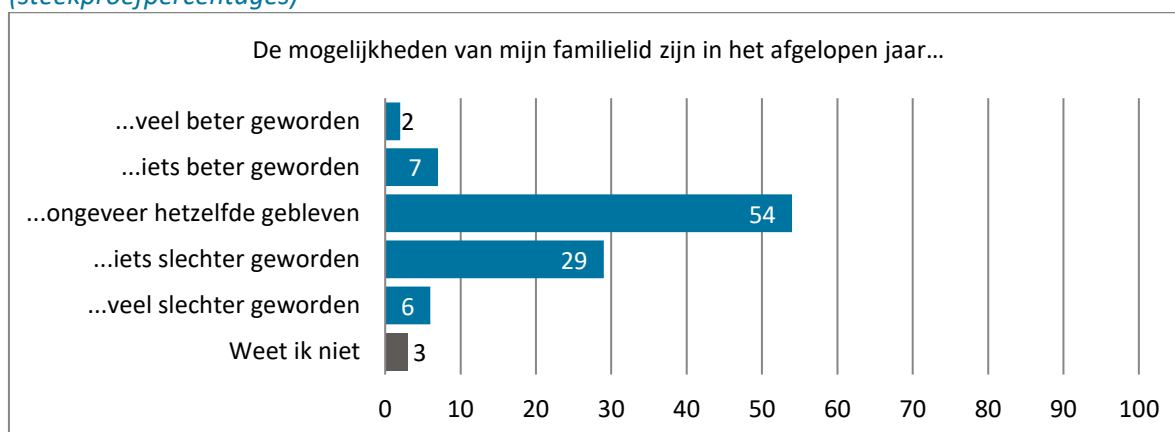
Note: Door afronding komt het totale percentage niet uit op 100%

Ervaren ontwikkeling van mogelijkheden om deel te nemen aan samenleving

In 2021 is tevens aan naasten van mensen met een verstandelijke beperking gevraagd hoe zij de ontwikkeling beoordelen in mogelijkheden die hun familielid heeft om deel te nemen aan de samenleving (zes antwoordopties, zie Figuur 4.8).

De helft van de respondenten geeft aan dat de mogelijkheden van hun familielid ongeveer gelijk gebleven zijn (54%). Circa een op de 10 ervaart dat de mogelijkheden van hun familielid (veel) beter zijn geworden (9%) en ruim een op de drie ervaart juist dat de mogelijkheden (veel) slechter geworden zijn (35%). Een klein deel (3%) geeft aan niet te weten hoe de mogelijkheden van hun familielid met een verstandelijke beperking zich hebben ontwikkeld in het afgelopen jaar.

Figuur 4.8 Ervaren ontwikkeling in eigen mogelijkheden om deel te nemen aan de samenleving (steekproefpercentages)



$N_{PSL2021}=192$

Note: Door afronding komt het totale percentage niet uit op 100%

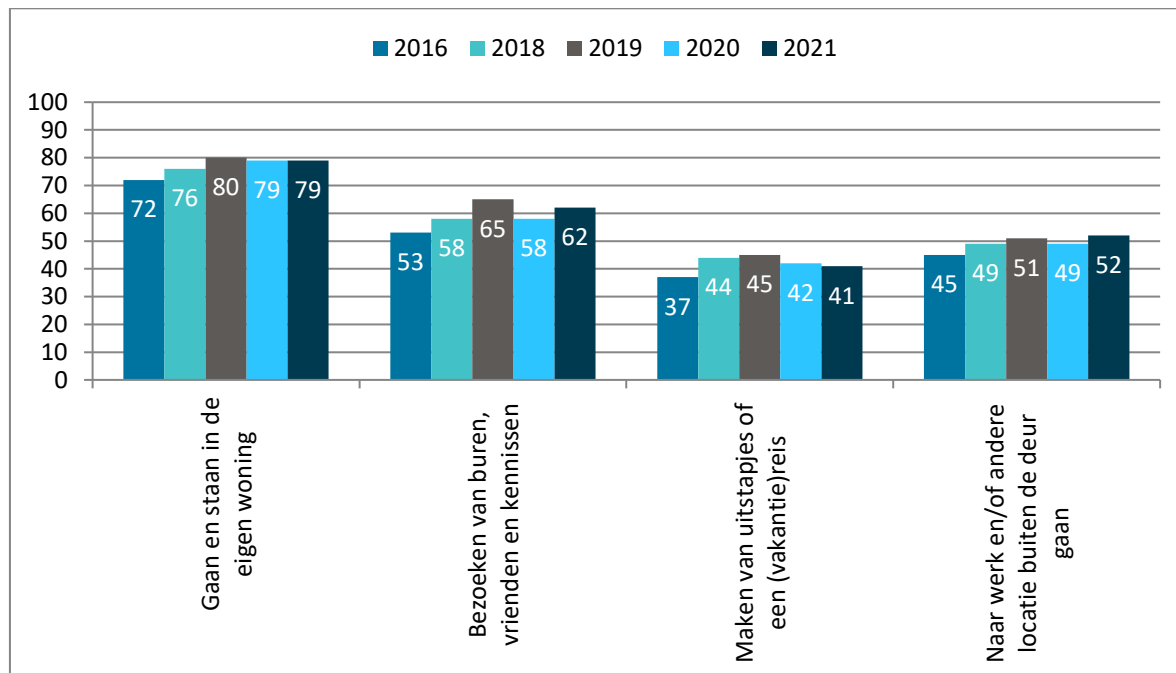
4.3 Participatie naar wens en vermogen van mensen met een zintuiglijke beperking

Participeren naar wens op deelgebieden

Figuur 4.9 geeft voor de jaren 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021 het percentage weer van mensen met een zintuiglijke beperking dat aangeeft (zeer) goed te kunnen participeren zoals zij dat willen op de volgende deelgebieden: (1) gaan en staan in de eigen woning, (2) het bezoeken van burens, vrienden en kennissen, (3) het maken van uitstapjes of een (vakantie)reis, en (4) naar werk en/of een andere locatie buiten de deur gaan.

Het percentage mensen met een zintuiglijke beperking dat aangeeft te kunnen participeren zoals zij dat willen lijkt op de verschillende deelgebieden iets toe te nemen tussen 2016 en 2019 en af te nemen tussen 2019 en 2020. In 2021 lijkt het ten opzichte van 2020 stabiel te blijven bij gaan en staan in de eigen woning en het maken van uitstapjes. Bij de andere twee indicatoren neemt het in 2021 weer iets toe. Voor alle indicatoren geldt dat het percentage in 2021 hoger ligt dan in 2016⁴. Vanwege de totstandkoming van de cijfers van dit panel kunnen echter geen conclusies over de significantie van deze toename worden getrokken. Ongeveer driekwart van de mensen met een zintuiglijke beperking geeft aan te kunnen gaan en staan in de eigen woning waar zij dat willen. Ruim de helft geeft aan burens, vrienden en kennissen naar wens te kunnen bezoeken. Daarnaast geeft vier tot vijf op de tien aan uitstapjes of een (vakantie)reis te kunnen maken en naar werk en/of een andere locatie buiten de deur te kunnen gaan zoals zij dat willen.

Figuur 4.9 Het kunnen participeren zoals zij dat willen van mensen met een zintuiglijke beperking op deelgebieden (steekproefpercentages)



$N_{MKVL2016} = 196$; $N_{MKVL2018} = 299$; $N_{MKVL2019} = 285$; $N_{MKVL2020} = 241$; $N_{MKVL2021} = 217$

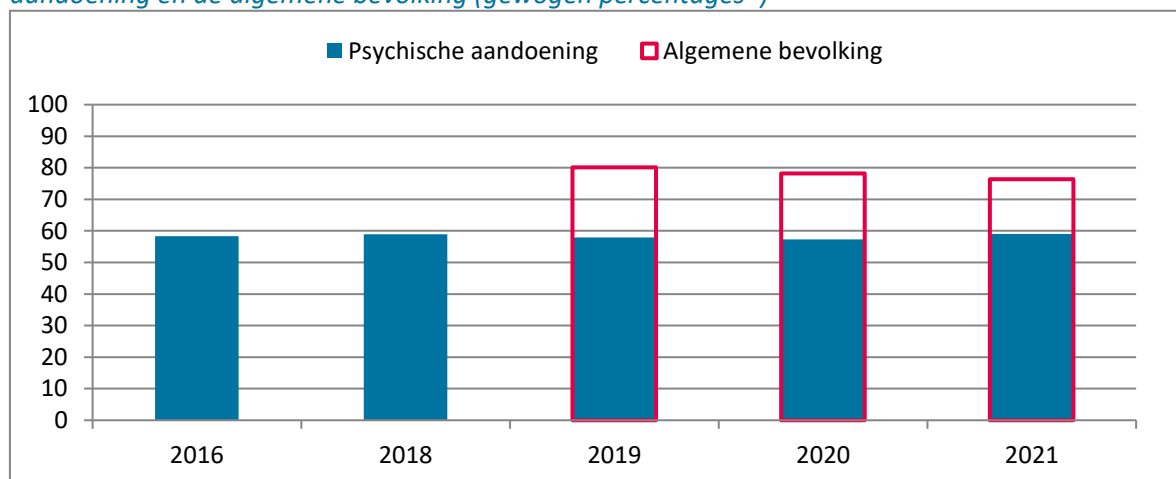
⁴ Deze veranderingen moeten met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd, omdat de respondenten van dit panel niet systematisch geworven zijn, de resultaten niet zijn gewogen met een standaardpopulatie en de toename niet statistisch is getoetst.

4.4 Participatie naar wens en vermogen van mensen met een psychische aandoening

Meetellen in de maatschappij

In Figuur 4.10 en Tabel 4.3 wordt voor de jaren 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021 het percentage mensen met een psychische aandoening en de algemene bevolking weergegeven dat aangeeft (een beetje) het gevoel te hebben mee te tellen in de maatschappij.

Figuur 4.10 Het gevoel mee te tellen in de maatschappij van mensen met een psychische aandoening en de algemene bevolking (gewogen percentages*)



$N_{PPG2016} = 1.366$; $N_{PPG2018} = 1.062$; $N_{PPG2019} = 803$; $N_{PPG2020} = 700$; $N_{PPG2021} = 586$

$N_{algbev2019} = 1.009$; $N_{algbev2020} = 1.187$; $N_{algbev2021} = 1.199$

* Percentages van mensen met een psychische aandoening zijn steekproefpercentages.

Mensen met een psychische aandoening hebben in 2019, 2020 en 2021 minder vaak het gevoel mee te tellen in de maatschappij dan de algemene bevolking. Ongeveer zes op de tien mensen met een psychische aandoening geven aan het gevoel te hebben mee te tellen in de maatschappij, tegenover zo'n acht op de tien mensen in de algemene bevolking. Over de jaren is dit gevoel in beide groepen stabiel gebleven.

Tabel 4.3 Het gevoel mee te tellen in de maatschappij van mensen met een psychische aandoening (gewogen percentages* en 95% betrouwbaarheidsintervallen)

	Ik heb het gevoel dat ik meetel in de maatschappij (% eens)				
	2016	2018	2019	2020	2021
Mensen met een psychische aandoening	58 (55-60)	59 (55-61)	58 (55-61)	57 (54-61)	59 (55-63)
Algemene bevolking	Nb	Nb	80 (76-84)	78 (75-82)	76 (74-79)

$N_{PPG2016} = 1.366$; $N_{PPG2018} = 1.062$; $N_{PPG2019} = 803$; $N_{PPG2020} = 700$; $N_{PPG2021} = 586$

$N_{algbev2019} = 1.009$; $N_{algbev2020} = 1.187$; $N_{algbev2021} = 1.199$

* Percentages van mensen met een psychische aandoening zijn steekproefpercentages.

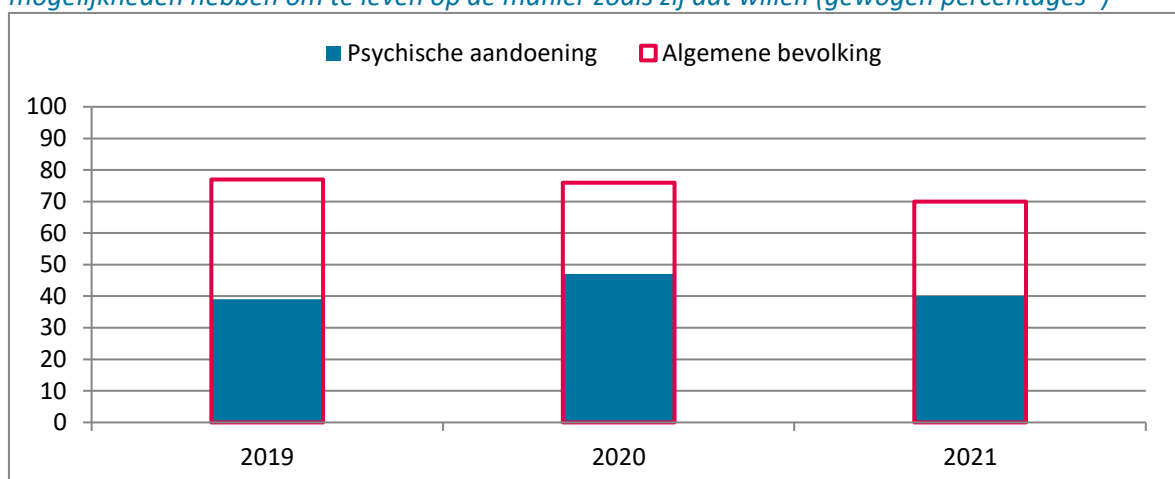
Nb: Niet beschikbaar. Deze indicator is bij de algemene bevolking voor het eerst gemeten in 2019

Note: Gegevens over deze indicator waren bij de algemene bevolking in 2019 alleen beschikbaar voor de papieren versie van de vragenlijsten, wat resulteert in een kleiner aantal deelnemers

Participeren naar wens en vermogen

In 2019, 2020 en 2021 is aan mensen met een psychische aandoening gevraagd in hoeverre zij de mogelijkheid hebben om te leven zoals zij dat willen. In Figuur 4.11 en Tabel 4.4 wordt voor deze jaren het percentage mensen met een psychische aandoening en mensen uit de algemene bevolking weergegeven dat aangeeft (zeer) goede mogelijkheden te hebben om te leven op de manier zoals zij dat willen.

Figuur 4.11 Mensen met een psychische aandoening en uit de algemene bevolking die (zeer) goede mogelijkheden hebben om te leven op de manier zoals zij dat willen (gewogen percentages)*



$N_{PPG2019} = 803$; $N_{PPG2020} = 701$; $N_{PPG2021} = 584$; $N_{algbev2019} = 1.007$; $N_{algbev2020} = 1.188$; $N_{algbev2021} = 1.199$

* Percentages van mensen met een psychische aandoening zijn steekproefpercentages

In alle drie de jaren geven relatief minder mensen met een psychische aandoening aan dat zij (zeer) goede mogelijkheden hebben om te leven zoals zij dat willen dan mensen in de algemene bevolking. In 2021 gaf vier op de tien mensen met een psychische aandoening aan te kunnen leven zoals zij dat willen, tegenover zeven op de tien in de algemene bevolking. Bij mensen met een psychische aandoening nam het aandeel mensen dat aangaf (zeer) goede mogelijkheden te hebben om te leven zoals zij dat willen toe tussen 2019 en 2020. Voor beide groepen zien we in 2021 een daling ten opzichte van 2020. Daarmee is het percentage bij mensen met een psychische aandoening terug op het niveau van 2019, terwijl dit lager is dan in 2019 voor de algemene bevolking. Het verschil tussen beide groepen is daarmee iets kleiner geworden dan in 2019.

Tabel 4.4 Mensen met een psychische aandoening en uit de algemene bevolking die (zeer) goede mogelijkheden hebben om te leven op de manier zoals zij dat willen (gewogen percentages en 95% betrouwbaarheidsintervallen), 2019, 2020 en 2021

	Mogelijkheid om te leven zoals ik het wil (% eens)		
	2019	2020	2021
Mensen met een psychische aandoening	39 (36-43)	47* (44-51)	40** (36-44)
Algemene bevolking	77 (73-81)	76 (72-80)	70*** (66-73)

$N_{PPG2019} = 803$; $N_{PPG2020} = 701$; $N_{PPG2021} = 584$; $N_{algbev2019} = 1.007$; $N_{algbev2020} = 1.188$; $N_{algbev2021} = 1.199$

Note: Percentages van mensen met een psychische aandoening zijn steekproefpercentages

*Significant verschil tussen 2019 en 2020 ($p < .01$)

** Significant verschil tussen 2020 en 2021 ($p < .01$); 2021 zelfde niveau als 2019

*** Significant verschil tussen 2020 en 2021 ($p < .01$); 2021 lager dan 2019

5 Cluster 3: Participatie op deelgebieden die men belangrijk vindt

In cluster 1 is de feitelijke participatie van verschillende doelgroepen weergegeven. In dit hoofdstuk wordt participatie beschreven op deelgebieden waarvan de deelnemers zelf hebben aangegeven dat zij die belangrijk vinden. Dit laat zien hoe mensen participeren op terreinen die er voor hen echt toe doen. Voor de doelgroep mensen met een lichamelijke beperking zijn cijfers voor de jaren 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021 beschikbaar. Voor de doelgroep mensen met een psychische aandoening worden cijfers voor de jaren 2019, 2020 en 2021 weergegeven. Ter vergelijking worden daarnaast cijfers voor de algemene bevolking beschreven voor de vijf jaren. Dit is niet mogelijk voor het deelgebied openbaar vervoer en betaald werk in 2018.

De volgende vier deelgebieden zijn uitgevraagd: (1) sporten in georganiseerd verband of een vereniging; (2) gebruikmaken van tenminste één van de volgende voorzieningen: attractie, museum, bioscoop, of theater; (3) gebruikmaken van het openbaar vervoer; en (4) betaald werk verrichten. Voor de deelgebieden gebruik openbaar vervoer en betaald werk zijn dezelfde vragen gebruikt als in cluster 1; de cijfers uit cluster 1 en cluster 3 op deze deelgebieden kunnen dan ook worden vergeleken. De twee andere indicatoren uit cluster 3 (maandelijks sporten in georganiseerd verband en maandelijks gebruik maken van een attractie, museum, bioscoop of theater) kunnen niet vergeleken worden met cijfers uit cluster 1, omdat dit een andere vraagstelling betreft.

Kernbevindingen participatie op deelgebieden die men belangrijk vindt (cluster 3)

- Mensen uit de algemene bevolking geven relatief vaker aan dat zij meedoen belangrijk vinden dan mensen met een lichamelijke beperking of psychische aandoening. Een uitzondering hierop is het gebruik kunnen maken van openbaar vervoer. In 2021 gaven zowel mensen met een lichamelijke beperking als mensen met een psychische aandoening vaker aan dat zij participatie op dit deelgebied belangrijk vinden dan de algemene bevolking.
- Het belangrijkste vinden mensen met een lichamelijke beperking om betaald werk te hebben en een attractie, museum, bioscoop of theater te kunnen bezoeken.
- Mensen met een psychische aandoening hechten het meeste belang aan het openbaar vervoer en het kunnen bezoeken van een attractie, museum, bioscoop of theater.
- Voor zowel mensen met een lichamelijke beperking of psychische aandoening als de algemene bevolking geldt dat de participatie op deelgebieden hoger ligt wanneer zij hier belang aan hechten.
- De participatie op deelgebieden die men belangrijk vindt, ligt (iets) lager voor mensen met een lichamelijke beperking of psychische aandoening dan voor de algemene bevolking. Het grootste verschil met de algemene bevolking is voor beide groepen te zien in het hebben van betaald werk. Deze verschillen zijn in 2021 bovendien toegenomen.
- Op het gebied van openbaar vervoer is de participatie door mensen met een psychische aandoening die dit deelgebied belangrijk vinden juist (iets) hoger dan bij mensen in de algemene bevolking.

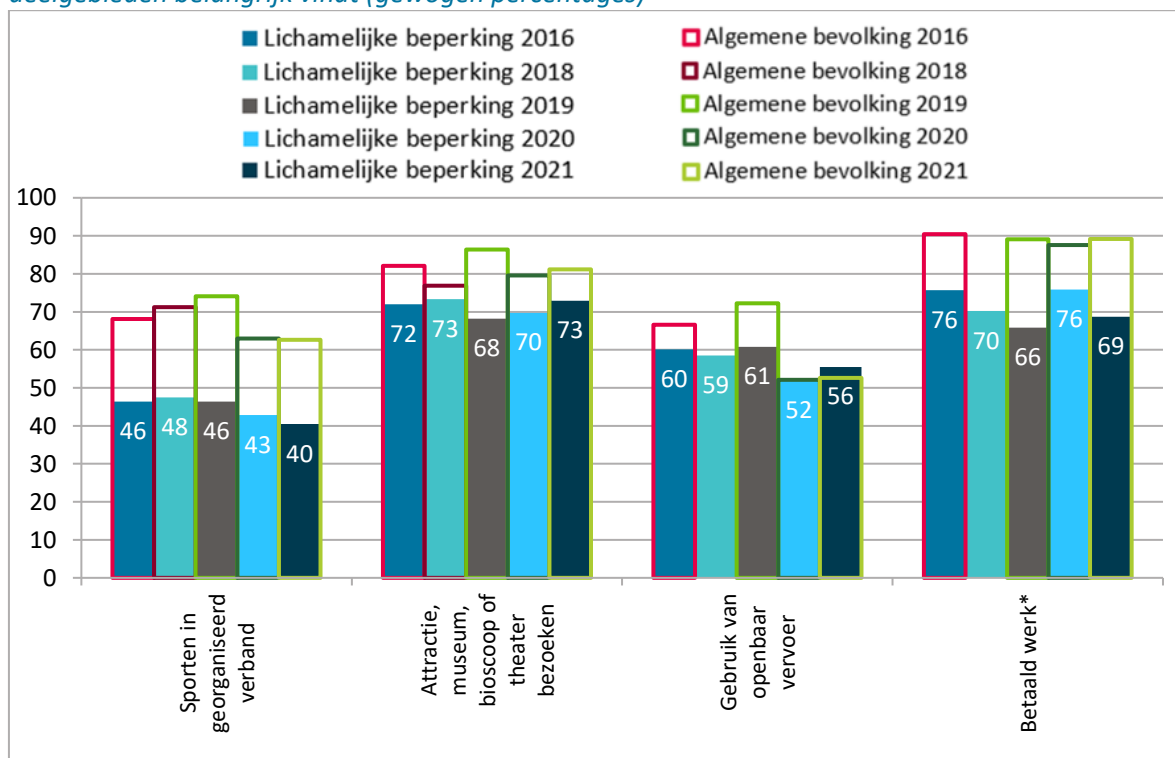
5.1 Participatie op belangrijke deelgebieden van mensen met een lichamelijke beperking

Figuur 5.1 laat voor alle jaren zien hoeveel procent van de mensen met een lichamelijke beperking en mensen uit de algemene bevolking belang hecht aan de verschillende deelgebieden.

OV gebruik belangrijker voor mensen met een lichamelijke beperking

Over het algemeen geven mensen met een lichamelijke beperking minder vaak aan belang te hechten aan participatie in de vier deelgebieden dan mensen uit de algemene bevolking. Een uitzondering hierop is het gebruik van openbaar vervoer in 2021, wat iets belangrijker wordt gevonden door mensen met een lichamelijke beperking. In eerdere jaren was het percentage mensen uit de algemene bevolking dat belang hechtte aan dit deelgebied nog (iets) hoger dan in de groep mensen met een lichamelijke beperking. Het meeste belang hechten mensen met een lichamelijke beperking aan het kunnen bezoeken van een attractie, museum, bioscoop of theater. In 2021 gaf ongeveer bijna driekwart aan dit belangrijk te vinden. Ook het hebben van betaald werk (subgroep van mensen onder de 65 jaar) wordt belangrijk gevonden. Zo'n zeven op de tien mensen met een lichamelijke beperking gaven in 2021 aan dat dit belangrijk is voor hen. Een minder groot deel van de mensen vindt het belangrijk om naar een sportvereniging te kunnen gaan en gebruik te kunnen maken van het openbaar vervoer.

Figuur 5.1 Percentage mensen met een lichamelijke beperking en algemene bevolking dat de deelgebieden belangrijk vindt (gewogen percentages)



$N_{NPCG2016} = 1.766$; $N_{NPCG2018} = 1.358$; $N_{NPCG2019} = 1.334$; $N_{NPCG2020} = 1.026$; $N_{NPCG2021} = 1.124$

$N_{algbev2016} = 985$; $N_{algbev2018} = 959$; $N_{algbev2019} = 1.049$; $N_{algbev2020} = 1.202$; $N_{algbev2021} = 1.237$

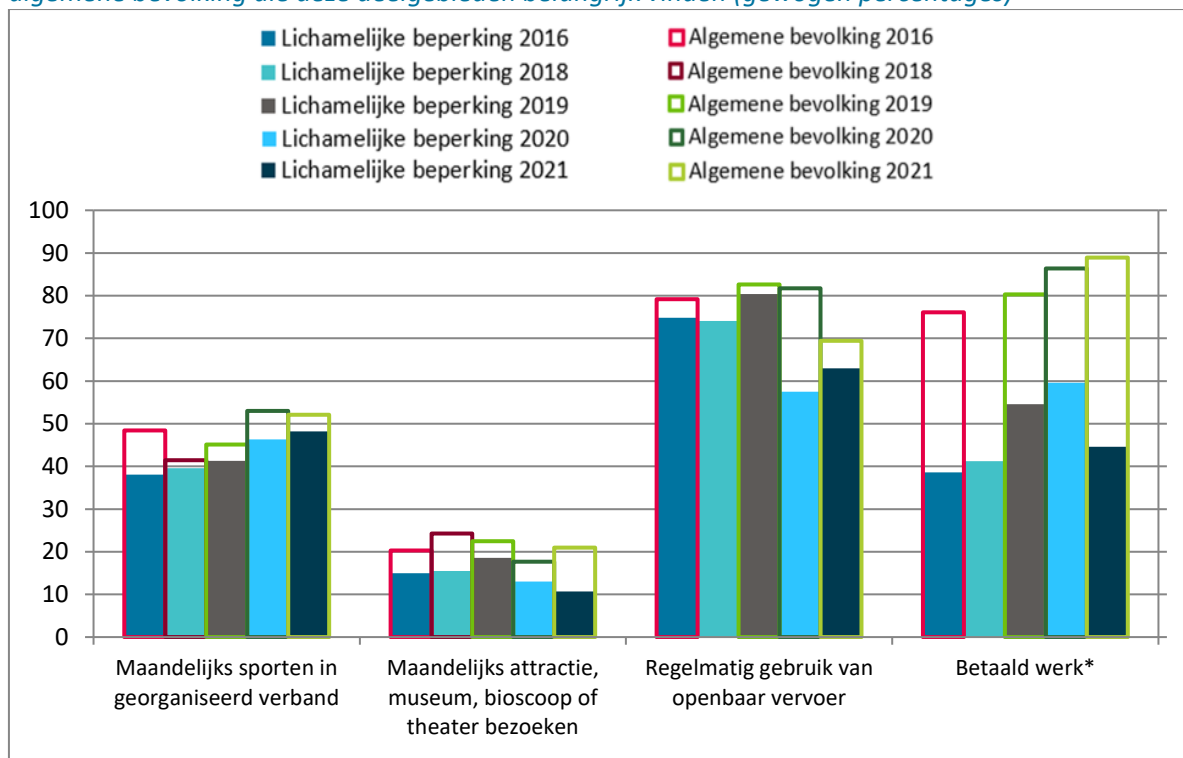
*Betaald werk betreft respondenten in de leeftijd van <65 jaar en is voor de algemene bevolking niet gewogen met een standaardpopulatie

Note: Gegevens over openbaar vervoer en betaald werk zijn voor de algemene bevolking niet beschikbaar in 2018

Verschillen in betaald werk onder mensen die dit belangrijk vinden zijn toegenomen

In Figuur 5.2 wordt voor mensen die het betreffende deelgebied belangrijk vinden, de participatiegraad weergegeven. De percentages en bijbehorende betrouwbaarheidsintervallen zijn weergegeven in Bijlage D. Over het algemeen ligt de participatie op deelgebieden waar belang aan wordt gehecht in alle vijf de jaren (iets) lager bij mensen met een lichamelijke beperking dan in de algemene bevolking. De grootste afstand tussen beide groepen is te zien bij het deelgebied betaald werk. Ten opzichte van 2019 is de participatie van mensen in de algemene bevolking die het belangrijk vinden om betaald werk te verrichten in 2021 hoger. De participatie van mensen met een lichamelijke beperking is in deze periode niet veranderd. De afstand tussen de groepen is daarmee toegenomen (zie Tabel 5.1). Voor mensen met een lichamelijke beperking die het belangrijk vinden om met het openbaar vervoer te reizen, is in 2020 een afname zichtbaar in participatie ten opzichte van het jaar ervoor. Hoewel deze afname niet doorzette in 2021, is de participatie in 2021 nog altijd op een lager niveau dan in 2019. Terwijl in 2019 nog vier op de vijf mensen met een lichamelijke beperking die belang hechtten aan het openbaar vervoer er gebruik van maakten, waren dit er in 2021 nog maar drie op de vijf. Voor de algemene bevolking geldt dat de participatie onder de groep die het belangrijk vindt om met het openbaar vervoer te kunnen reizen in 2021 gedaald is ten opzichte van 2020 en daarmee lager is dan in 2019.

Figuur 5.2 Participatie op deelgebieden door mensen met een lichamelijke beperking en de algemene bevolking die deze deelgebieden belangrijk vinden (gewogen percentages)



$N_{NPCG2016} = 1.766$; $N_{NPCG2018} = 1.358$; $N_{NPCG2019} = 1.334$; $N_{NPCG2020} = 1.026$; $N_{NPCG2021} = 1.124$

$N_{algbev2016} = 985$; $N_{algbev2018} = 959$; $N_{algbev2019} = 1.049$; $N_{algbev2020} = 1.202$; $N_{algbev2021} = 1.237$

*Betaald werk betreft respondenten in de leeftijd van <65 jaar

Note: Gegevens over openbaar vervoer en betaald werk zijn voor de algemene bevolking niet beschikbaar in 2018; De berekening van de eerste indicator is aangepast, waardoor respondenten die de vraag niet hebben beantwoord niet langer meegenomen zijn in het percentage. Door de aanpassing kunnen de cijfers van 2016 t/m 2020 licht afwijken ten opzichte van de cijfers die eerder gerapporteerd zijn.

Tabel 5.1 Veranderingen in participatie op deelgebieden die men belangrijk vindt van mensen met een lichamelijke beperking en mensen uit de algemene bevolking, 2016-2018-2019-2020-2021

Deelgebied	2016-2018-2019		2019-2020		2020-2021		2019-2021	
	Mensen met een lichamelijke beperking	Algemene bevolking	Mensen met een lichamelijke beperking	Algemene bevolking	Mensen met een lichamelijke beperking	Algemene bevolking	Mensen met een lichamelijke beperking	Algemene bevolking
Maandelijks kunnen sporten in georganiseerd verband	Stabiel	Stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Zelfde niveau	Zelfde niveau
Maandelijks attractie, museum, bioscoop of theater kunnen bezoeken	Stabiel	Toename	Blijft stabiel	Geen verdere toename	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Zelfde niveau	Zelfde niveau
Gebruik van openbaar vervoer	Stabiel	Toename**	Afname	Geen verdere toename	Geen verdere afname	Afname	Lager in 2021	Lager in 2021
Betaald werk*	Stabiel	Toename**	Blijft stabiel	Geen verdere toename	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Zelfde niveau	Hoger in 2021

Toe- of afnames zijn significant bij $p < .01$

Stabiel: Geen significante toe- of afname over de aangegeven jaren (2016-2018-2019)

Geen verdere toe- of afname of blijft stabiel: geen significant verschil tussen de twee aangegeven meetjaren

*Betaald werk betreft respondenten in de leeftijd van <65 jaar

**Deze trend moet met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden omdat het om twee meetjaren gaat

Vergelijking feitelijke participatie en participatie op belangrijke deelgebieden

Als cluster 1 en cluster 3 op de deelgebieden gebruik openbaar vervoer en betaald werk vergeleken worden, is te zien dat de participatie hoger is wanneer mensen met een lichamelijke beperking aangeven dat deze onderdelen van belang voor ze zijn. Waar 40 tot 60 procent van de mensen aangeeft te participeren op het gebied van openbaar vervoer (cluster 1), is dit voor degenen die aangeven dit belangrijk te vinden 58 tot 80 procent (cluster 3). Ook voor het deelgebied betaald werk is een hoger participatiegraad te zien wanneer mensen met een lichamelijke beperking dit belangrijk vinden. Waar ongeveer een derde van de mensen onder de 65 jaar aangeeft betaald werk te hebben (28%-40%, cluster 1), ligt dit percentage voor degenen die aangeven dit belangrijk te vinden hoger (39%-60%, cluster 3). Ditzelfde patroon in participatie op deze deelgebieden is zichtbaar wanneer cluster 1 met cluster 3 vergeleken wordt in de algemene bevolking. Participatie op deze deelgebieden is hoger voor mensen die deze deelgebieden belangrijk vinden.

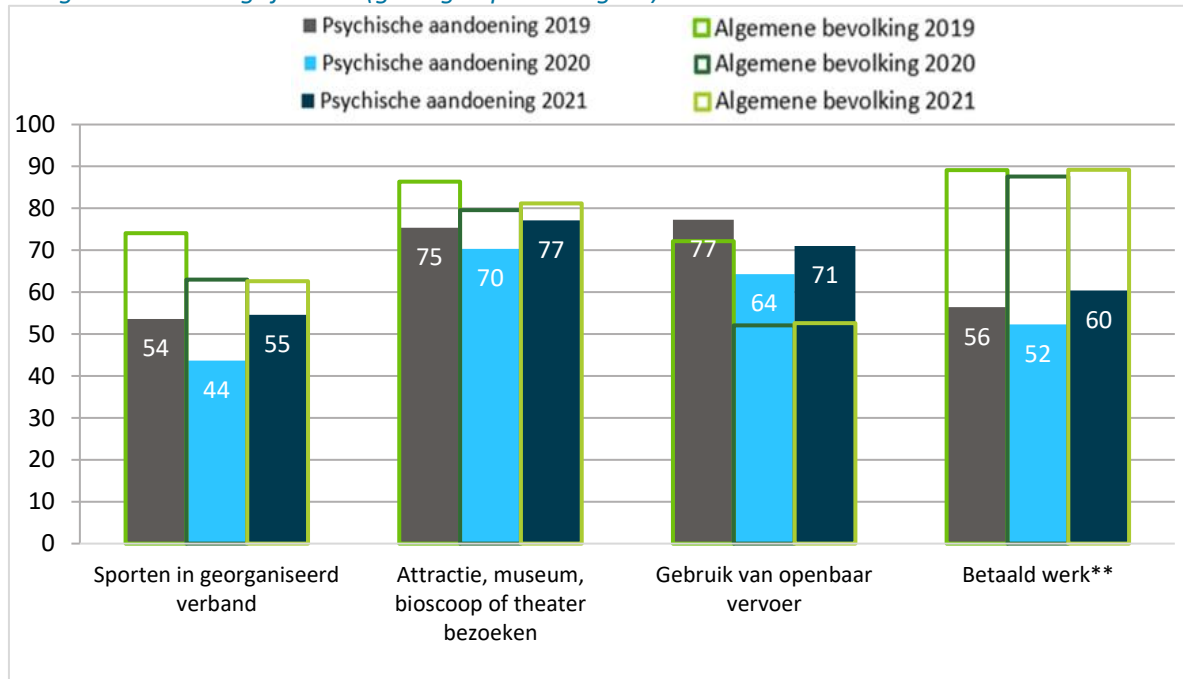
5.2 Participatie op belangrijke deelgebieden van mensen met een psychische aandoening

In 2019, 2020 en 2021 is aan mensen met een psychische aandoening gevraagd in hoeverre zij belanghechten aan participatie op de vier deelgebieden (zie Figuur 5.3).

OV gebruik en bezoek attractie, museum, bioscoop of theater wordt belangrijk gevonden

Mensen met een psychische aandoening vinden het gebruik kunnen maken van openbaar vervoer belangrijker dan mensen in de algemene bevolking. In 2021 gaf ongeveer zeven op de tien mensen met een psychische aandoening aan dit belangrijk te vinden, tegenover ongeveer de helft van de algemene bevolking. Het belang dat gehecht wordt aan participatie op de overige deelgebieden is in alle drie de jaren lager voor mensen met een psychische aandoening dan voor mensen uit de algemene bevolking. Met name op het gebied van betaald werk is het verschil met de algemene bevolking groot. Mensen met een psychische aandoening hechten het meeste belang aan het gebruik kunnen maken van het openbaar vervoer en maandelijks een attractie, museum, bioscoop of theater te bezoeken. Dit wordt in alle jaren door twee derde tot driekwart van de mensen belangrijk gevonden. Het doen van betaald werk en maandelijks kunnen sporten wordt door ruim de helft van de mensen belangrijk gevonden.

Figuur 5.3 Percentage mensen met een psychische aandoening en algemene bevolking dat de deelgebieden belangrijk vindt (gewogen percentages*)



$N_{PPG2019} = 804$; $N_{PPG2020} = 704$; $N_{PPG2021} = 591$; $N_{algbev2019} = 1.049$; $N_{algbev2020} = 1.202$; $N_{algbev2021} = 1.237$

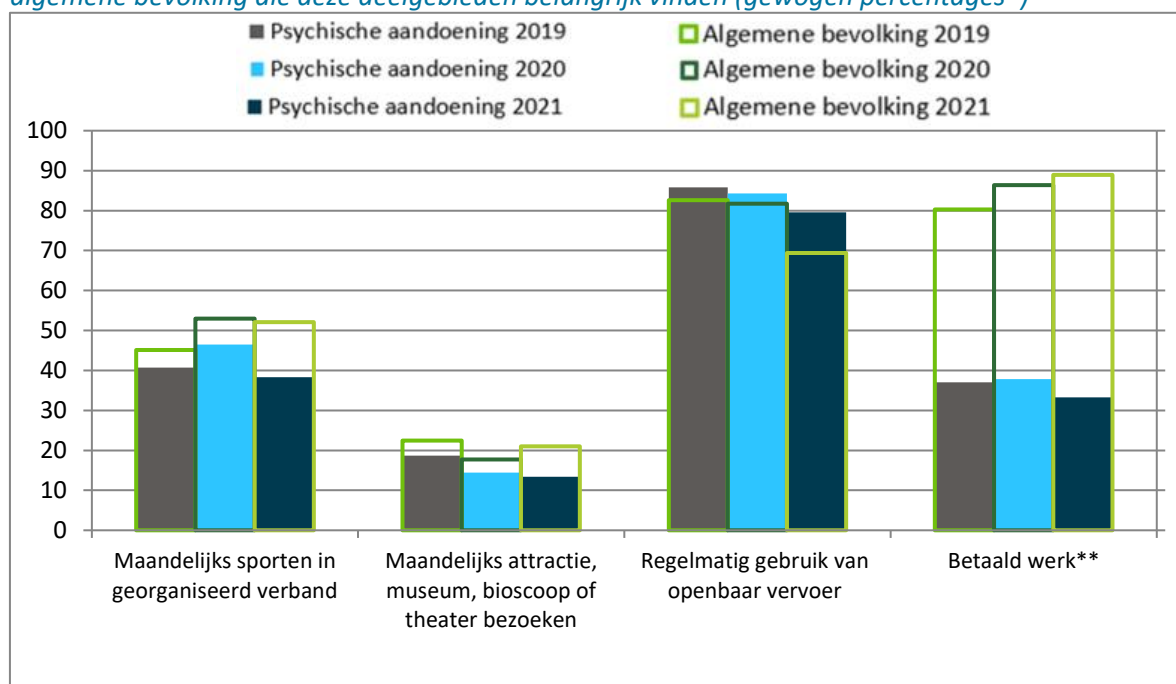
* De percentages van mensen met een psychische aandoening zijn steekproefpercentages

** Betaald werk betreft respondenten in de leeftijd van <65 jaar en is voor de algemene bevolking niet gewogen met een standaardpopulatie.

Verschillen in bezoek attractie, museum, bioscoop of theater zijn toegenomen

In Figuur 5.4 wordt voor mensen die het betreffende deelgebied belangrijk vinden, de participatie beschreven. De grootste afstand tussen beide groepen is te zien bij het deelgebied betaald werk. Door een toename in de algemene bevolking, zijn deze verschillen bovendien groter geworden tussen 2019 en 2021. Op de overige deelgebieden zijn de verschillen tussen de groepen kleiner. Mensen met een psychische aandoening die belang hechten aan sporten in georganiseerd verband, doen dit in alle drie de jaren (iets) minder vaak dan mensen in de algemene bevolking. We zien hierin voor beide groepen geen toename of afname van de participatiegraad over de jaren (zie Tabel 5.2). Ook wordt door mensen met een psychische aandoening die belang hechten aan het bezoeken van een attractie, museum, bioscoop of theater, dit (iets) minder gedaan dan door mensen in de algemene bevolking. Het aandeel mensen met een psychische aandoening dat deze uitgaansgelegenheden bezoekt is in 2020 bovendien afgenomen ten opzichte van het jaar ervoor. Hoewel deze afname niet doorzet in 2021, is de participatie op dit deelgebied in 2021 nog niet terug op het niveau van voor de coronapandemie. Voor de algemene bevolking blijft het aandeel dat uitgaansgelegenheden bezoekt onder de groep die dit belangrijk vindt daarentegen stabiel. De verschillen tussen de groepen zijn daarmee groter geworden. Op het gebied van openbaar vervoer is de participatie door mensen met een psychische aandoening die hier belang aan hechten daarentegen in alle jaren (iets) hoger dan bij mensen in de algemene bevolking. Wel zien we onder beide groepen een daling van de participatiegraad op dit deelgebied tussen 2020 en 2021.

Figuur 5.4 Participatie op deelgebieden door mensen met een psychische aandoening en de algemene bevolking die deze deelgebieden belangrijk vinden (gewogen percentages)*



$N_{PPG2019} = 804$; $N_{PPG2020} = 704$; $N_{PPG2021} = 591$; $N_{algbev2019} = 1.049$; $N_{algbev2020} = 1.202$; $N_{algbev2021} = 1.237$

*De percentages van mensen met een psychische aandoening zijn steekproefpercentages

**Betaald werk betreft respondenten in de leeftijd van <65 jaar

Note: De berekening van de eerste indicator is aangepast voor de algemene bevolking, waardoor respondenten die de vraag niet hebben beantwoord niet langer meegenomen zijn in het percentage. Door de aanpassing kunnen de cijfers van 2019 en 2020 licht afwijken ten opzichte van de cijfers die eerder gerapporteerd zijn.

Tabel 5.2 Veranderingen in participatie op deelgebieden die men belangrijk vindt van mensen met een psychische aandoening en mensen uit de algemene bevolking, 2019-2020-2021

Deelgebied	2019-2020		2020-2021		2019-2021	
	Mensen met een psychische aandoening	Algemene bevolking	Mensen met een psychische aandoening	Algemene bevolking	Mensen met een psychische aandoening	Algemene bevolking
Maandelijks kunnen sporten in georganiseerd verband	Stabiel	Stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Zelfde niveau	Zelfde niveau
Maandelijks attractie, museum, bioscoop of theater kunnen bezoeken	Afname	Stabiel	Geen verdere afname	Blijft stabiel	Lager in 2021	Zelfde niveau
Gebruik van openbaar vervoer	Stabiel	Stabiel	Afname	Afname	Lager in 2021	Lager in 2021
Betaald werk*	Stabiel	Stabiel	Blijft stabiel	Blijft stabiel	Zelfde niveau	Hoger in 2021

$N_{PPG2019} = 804$; $N_{PPG2020} = 704$; $N_{PPG2021} = 591$; $N_{algbev2019} = 1.049$; $N_{algbev2020} = 1.202$; $N_{algbev2021} = 1.237$

Toe- of afnames zijn significant bij $p < .01$; Stabiel: Geen significante toe- of afname tussen 2019 en 2020

Geen verdere toe- of afname of blijft stabiel: geen significant verschil tussen de twee aangegeven meetjaren

*Betaald werk betreft respondenten in de leeftijd van <65 jaar

Note: De percentages van mensen met een psychische aandoening zijn steekproefpercentages; verschillen tussen de meetjaren zijn voor sporten en het gebruik van openbaar vervoer geanalyseerd voor respondenten met een psychische aandoening in de leeftijd van <75 jaar

Vergelijking feitelijke participatie en participatie op belangrijke deelgebieden

Als cluster 1 en cluster 3 op de deelgebieden gebruik openbaar vervoer en betaald werk worden vergeleken, is te zien dat de participatie hoger is wanneer mensen met een psychische aandoening aangeven dat deze deelgebieden van belang voor ze zijn. Waar 63 tot 75 procent van de mensen aangeeft te participeren op het gebied van openbaar vervoer (cluster 1), is dit voor degenen die aangeven dit belangrijk te vinden 80 tot 86 procent (cluster 3). En waar ongeveer een vijfde van de mensen met een psychische aandoening onder de 65 jaar aangeeft betaald werk te hebben (20-21%, cluster 1), is dit voor degenen die aangeven dit belangrijk te vinden ongeveer een derde (33-38%, cluster 3). Net als bij mensen met een lichamelijke beperking en in de algemene bevolking, is de participatie op deze deelgebieden dus hoger voor mensen met een psychische aandoening die deze deelgebieden belangrijk vinden.

6 Conclusie en discussie

In 2016 heeft Nederland het VN-Verdrag inzake de rechten van mensen met een handicap geratificeerd. In dat jaar is de participatie in kaart gebracht met een zogenaamde nulmeting als startpunt. Het verdrag streeft naar gelijkwaardigheid van mensen met een beperking, uitgaande van de grondbeginselen toegankelijkheid en participatie. Op basis van dit verdrag heeft de Nederlandse overheid van 2018 tot en met 2021 het programma 'Onbeperkt meedoen!' uitgevoerd. Dit programma had als doel drempels weg te nemen die participatie van mensen met een beperking in de weg staan. Het Nivel heeft met drie metingen vanaf 2018 in samenwerking met het Trimbos-instituut en de Patiëntenfederatie Nederland, de overkoepelende ambitie van het programma gemonitord. Dit programma is afgerond, maar gezien het belang van het VN-verdrag Handicap is een vervolgaanpak bekend gemaakt (VWS, 2022). Daarom is besloten in 2021 de monitoring van de overkoepelende ambitie voort te zetten. De uitkomsten van deze vierde meting van de overkoepelende indicatoren in 2021 staan in dit rapport beschreven.

6.1 Feitelijke participatie

Grootste ongelijkheid in arbeidsparticipatie

Over het algemeen participeren mensen met een beperking of aandoening in 2021 minder dan mensen uit de algemene bevolking. Dit is een structureel beeld dat ook in eerdere rapportages naar voren is gekomen (zie ook Knapen et al., 2022; Van Hees et al., 2018; nivel.nl/npcg). Het grootste verschil tussen de algemene bevolking en mensen met verstandelijke beperking is aanwezig op het gebied van buitenshuis komen en (on)betaald werk hebben. Bij mensen een lichamelijke beperking of psychische aandoening, is het verschil met de algemene bevolking het grootst op het gebied van betaald werk. Mensen in deze groepen ervaren verschillende belemmeringen op de arbeidsmarkt.

Zij hebben bijvoorbeeld minder vaak een vast dienstverband, maken minder werkuren en hebben minder kansen om een baan te krijgen (Knapen et al., 2020; CBS, 2016; Versantvoort & Van Echelt, 2016; Michon et al., 2015). Werkgevers zijn huiverig om mensen met een beperking aan te nemen; zij geven aan dat er geen geschikte functies beschikbaar zijn en dat er veel onduidelijkheid is rondom (subsidie)regelingen (Knapen et al., 2020; Sociaal en Cultureel Planbureau [SCP], 2022). Ook in tijden van onzekerheid, zoals tijdens de coronapandemie, blijkt uit onderzoek dat werkgevers de voorkeur geven aan werknemers die weinig 'risico' met zich meebrengen, de zogenaamde normmedewerker (zie ook De Jong et al., 2021). Waar het er in 2020 nog op leek dat de afstand op het gebied van betaald werk tussen mensen met een lichamelijke beperking en de algemene bevolking met de jaren iets kleiner werd, is deze in 2021 gegroeid door een afname bij mensen met een lichamelijke beperking.

Vergelijkbare participatiegraad niet altijd teken van gelijkwaardigheid

Er zijn ook deelgebieden waarvoor de participatiegraad van mensen met een beperking gelijk is aan die van de algemene bevolking. Zo blijkt uit ons onderzoek dat mensen met een lichamelijke beperking in de meeste meetjaren nagenoeg even vaak vrienden ontmoeten als mensen in de algemene bevolking en in 2021 evenveel gebruikmaakten van buurtvoorzieningen en het openbaar vervoer. Mensen met een verstandelijke beperking ondernemen over het algemeen vaker verenigingsactiviteiten of cursussen dan mensen in de algemene bevolking. Tevens blijkt dat mensen met een psychische aandoening vaker vrijwilligerswerk hebben dan mensen uit de algemene bevolking, een patroon dat al langer bekend is. Veel mensen die werkloos worden door

een psychisch probleem kiezen ander werk, blijven werkloos, of gaan aan de slag als vrijwilliger (Boumans et al., 2018). Dit scenario is een mogelijke verklaring voor de relatief lage arbeidsparticipatie en de hoge participatie in vrijwilligerswerk van deze groep. Daarnaast blijkt uit ons onderzoek dat mensen met een psychische aandoening vaker gebruikmaken van het openbaar vervoer dan mensen uit de algemene bevolking. Het is altijd goed om te zoeken naar de verklaring voor de mate van participatie van de verschillende groepen, hoe de participatie van mensen met een beperking zich ook verhoudt tot die in de algemene bevolking. Soms betekent een vergelijkbare of hogere participatiegraad dat ze op een gelijke voet kunnen deelnemen, maar soms komt het voort uit belemmeringen en knelpunten op een ander terrein.

Participatie deels terug op niveau van voor coronamaatregelen

In de beginperiode van de coronapandemie lagen vrijwel alle maatschappelijke activiteiten stil en vielen veel mogelijkheden om te participeren weg. In 2020 was er een afname zichtbaar op verschillende deelgebieden van participatie ten opzichte van het jaar ervoor. Naar alle waarschijnlijkheid is deze afname toe te schrijven aan de coronapandemie en de genomen coronamaatregelen. Voor alle groepen gold in 2020 een afname in het gebruik van openbaar vervoer en het bezoeken van uitgaansgelegenheden. In 2021 zien we dat de participatie op sommige gebieden weer terug is op het niveau van 2019, maar dat geldt niet voor alle gebieden en het verschilt ook per groep. Voor mensen met een psychische aandoening geldt voor alle deelgebieden waar in 2020 een afname in hun participatie was, dat de participatie nog niet terug is op het niveau van 2019. Voor alle andere groepen vond herstel plaats in het bezoek aan uitgaansgelegenheden. Het gebruik van buurtvoorzieningen is daarentegen voor geen enkele doelgroep in 2021 terug op het niveau van 2019. Het buitenshuis komen is in 2021 alleen voor mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking weer hetzelfde als voor de coronapandemie. Alleen voor mensen met een verstandelijke beperking is het gebruik van openbaar vervoer volledig hersteld. Deze groep was echter de enige waarbij een sterke daling in het ondernemen van verenigingsactiviteiten plaatsvond in 2020. Dit is in 2021 nog niet terug op het niveau van 2019.

Toe- of afname van verschil met de algemene bevolking verschilt per groep en deelgebied

Doordat de participatie niet voor alle groepen en op alle deelgebieden op dezelfde manier ontwikkelt, worden verschillen tussen groepen soms groter en soms kleiner. Zo zagen we voor de algemene bevolking dat er tussen 2020 en 2021 sprake was van een toename in het maandelijks ontmoeten van vrienden, wat mogelijk een inhaalslag zou kunnen zijn van activiteiten die in 2020 niet door konden gaan. Voor de andere groepen zien we dit niet terug, waardoor het verschil tussen mensen met een aandoening of beperking en de algemene bevolking op dit terrein groter is geworden. Ook zien we voor mensen met een lichamelijke beperking dat het verschil op het gebied van betaald werk groter is geworden.

Hiernaast zagen we voor alle groepen een afname van het gebruik van het openbaar vervoer tussen 2019 en 2020. Mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking maken in alle jaren minder gebruik van het openbaar vervoer dan de algemene bevolking. Maar omdat in de algemene bevolking de afname in 2021 verder doorzette en voor de andere groepen niet, zijn de verschillen in 2021 kleiner dan in voorgaande jaren. Voor de groep met een psychische aandoening zagen we voor 2021 al dat zij vaker gebruik maken van het openbaar vervoer dan de algemene bevolking. Dit verschil is nog groter geworden. Een mogelijke verklaring voor de afname van het gebruik van het openbaar vervoer onder de algemene bevolking is dat deze groep als gevolg van de coronacrisis vaker thuiswerkt, waardoor zij minder gebruik maakt van het openbaar vervoer (Rijksoverheid, 2021). Na een afname in 2020 in het ondernemen van verenigingsactiviteiten en/of cursussen door mensen met een verstandelijke beperking, nam dit in

2021 weer toe. Door deze ontwikkeling doet deze groep dit, net als voor de uitbraak van het coronavirus, in 2021 weer (iets) vaker dan de algemene bevolking.

6.2 Participatie naar wens en vermogen

Naast de feitelijke participatie is de participatie naar wens en vermogen onderzocht. Eveneens zijn de ontwikkelingen onderzocht die mensen met een beperking zelf ervaren in de bewustwording van mensen in de samenleving en de ontwikkeling van hun eigen mogelijkheden om deel te nemen aan de samenleving.

Coronapandemie had effect op gevoel mee te tellen van mensen met een beperking

Het gevoel mee te tellen in de maatschappij is een belangrijke indicator voor een gelijkwaardige participatie tussen mensen. Uit de bevindingen blijkt dat groepen van elkaar verschillen in de mate waarin zij zichzelf mee voelen tellen. In 2021 heeft ongeveer driekwart van de mensen met een lichamelijke beperking en de mensen uit de algemene bevolking het gevoel mee te tellen in de maatschappij. Na een dip in 2020 is dit voor mensen met een lichamelijke beperking in 2021 toegenomen, terwijl dit voor mensen in de algemene bevolking stabiel is gebleven. Deze dip valt samen met de coronapandemie.

Mogelijk hadden mensen met een lichamelijke beperking relatief veel last van de genomen maatregelen. Zo ontving het College voor de Rechten van de Mens (CvdRvdM) in 2020 de meeste meldingen over discriminatie op grond van een handicap of een chronische ziekte (CvdRvdM, 2020). Opvallend veel meldingen hiervan hielden (in)direct verband met de coronapandemie of de maatregelen, blijkt uit de Monitor Discriminatiezaken (CvdRvdM, 2020). Met de versoepelingen van de maatregelen in 2021 is mogelijk ook het gevoel mee te tellen weer toegenomen bij mensen met een lichamelijke beperking.

Bij mensen met een psychische aandoening is het gevoel mee te tellen in de maatschappij tussen 2016 en 2021 stabiel gebleven, maar wel lager dan bij de andere twee groepen. Ongeveer zes op de tien mensen met een psychische aandoening heeft het gevoel mee te tellen in de maatschappij.

Golvende beweging in mogelijkheid te leven zoals mensen dat willen

In alle vijf de jaren geeft de meerderheid van mensen uit de algemene bevolking aan de mogelijkheid te hebben om te leven zoals zij dat willen. In 2016 tot en met 2020 lag dat niveau rond de 80%, maar in 2021 is het gedaald naar 70%. Bij mensen met een lichamelijke beperking zien we een wisselend beeld. Tussen 2016 en 2019 was er nog sprake van een afname, terwijl er in 2020 een toename was van 51% naar 70%. In 2021 zien we vervolgens weer een daling naar 62%. Waar we in 2020 bij deze groep een dip zagen in het gevoel mee te tellen, zien we in datzelfde jaar een piek in de mogelijkheid om te leven zoals zij dat willen.

Het verschil met mensen met een psychische aandoening is groot; in 2020 zegt circa de helft van deze mensen de mogelijkheid te hebben om hun leven vorm te geven zoals zij dat willen en in 2021 is dit gedaald naar 40%. Ook in deze groep ligt het aandeel in 2020 hoger dan in 2019. Deze golvende beweging bij mensen met een lichamelijke beperking of psychische aandoening is lastig te duiden. Mogelijk heeft het ermee te maken dat mensen met een beperking of aandoening tijdens de coronapandemie ervoeren dat zij meer mogelijkheden hadden om te participeren bijvoorbeeld omdat het rustiger was in openbare ruimten en mensen bij voorzieningen meer op elkaar letten of afstand hielden. Het kan ook dat ze een gelijk spelveld ervoeren omdat ook anderen beperkingen kregen opgelegd. Met het versoepelen van de maatregelen in 2021 verdween deze ervaring vervolgens gedeeltelijk weer. Vervolgonderzoek zou kunnen uitwijzen

welke factoren, ook anders dan de coronapandemie, een verklaring vormen voor deze uitkomsten en hoe ze zich ontwikkelen in de toekomst.

Mensen met een zintuiglijke beperking lijken relatief tevreden over gaan en staan

Als verbijzondering is via een andere bron onderzocht hoe tevreden mensen zijn met de manier waarop zij kunnen participeren op vier verschillende terreinen. Behalve over mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking, geeft dit inzicht in de ervaringen van mensen met een zintuiglijke beperking. De meerderheid van deze groep kan naar tevredenheid gaan en staan in de eigen woning. Over het gaan naar het werk of andere locaties en over het kunnen ontmoeten van burens, vrienden en kennissen zijn zij minder tevreden. Het minst tevreden is men over het naar wens maken van uitstapjes of een (vakantie)reis. Alhoewel deze uitkomsten met voorzichtigheid geïnterpreteerd moeten worden vanwege de omvang en samenstelling van de groep, lijken mensen met een zintuiglijke beperking iets tevredener te zijn op alle vier de terreinen dan de mensen uit de andere groepen.

Wisselende ervaringen met maatschappelijke bewustwording

Het programma Onbeperkt meedoen! is erop gericht drempels te verminderen die het meedoen in de weg zitten. Hierbij hoort ook dat mensen die deel uitmaken van die samenleving zich bewust zijn van drempels voor anderen, waarbij gedacht kan worden aan drempels die zijzelf wellicht opwerpen of dat ze zich realiseren dat ze behulpzaam kunnen zijn. Ongeveer de helft van de mensen met een lichamelijke en twee derde van de naasten van mensen met een verstandelijke beperking geven in 2021 aan geen verschil te hebben ervaren in dat maatschappelijk bewustzijn. Voor beide groepen geldt dat het aandeel dat een verslechtering ervaart iets groter is dan het aandeel dat een verbetering ervaart.

In voorgaand onderzoek (Menting et al., 2021) gaven mensen met een beperking en hun naasten aan dat begrip en acceptatie in de maatschappij, aandacht vanuit politiek en media, en betere toegankelijkheid hielpen evenals de manier waarop zij zelf in het leven staan. Voor verslechtering gaven ze als reden dat de samenleving minder oog heeft voor mensen met een beperking en minder betrokkenheid toont. De ervaringen die mensen met een beperking hebben, hangen samen met diverse factoren, zoals financiële middelen, het sociale netwerk, geslacht of een migratieachtergrond (Vermeij & Hamelink, 2021).

Een op de tien ervaart meer kansen om deel te nemen

De helft van de mensen met een lichamelijke beperking of naasten van mensen met een verstandelijke beperking ervaart dat de eigen mogelijkheden om deel te nemen aan de samenleving niet zijn veranderd in het afgelopen jaar. Circa één op de tien mensen uit beide groepen ervaart een toename van de eigen mogelijkheden om deel te nemen. Het overige deel vindt dat de mogelijkheden juist zijn afgenomen. Uit onze vorige monitoring (Menting et al., 2021) bleek dat verslechteringen in de eigen mogelijkheden vooral toegeschreven worden aan veranderingen in de eigen gezondheid. Verbeteringen werden voornamelijk gelinkt aan medische hulp(middelen), voorzieningen en het ontwikkelen van vaardigheden. Mensen met een slechte gezondheid hebben dikwijls een kwetsbare positie in de samenleving en hebben vaak hulp(middelen) en ondersteuning nodig om naar vermogen te kunnen deelnemen (zie ook Vermeij & Hamelink, 2021). Zij voelden zich in 2021 toen de coronamaatregelen werden losgelaten niet altijd voldoende beschermd in de openbare ruimte of voelden zich onbegrepen (Kopinga, 2022; Leder(in), 2022).

6.3 Participatie op voor mensen belangrijke gebieden

Meer participatie als mensen participatie belangrijk vinden

Net zoals in eerdere jaren is participatie ook gemeten voor mensen met een lichamelijke beperking of psychische aandoening die aangeven deelname belangrijk te vinden op vier deelgebieden: (1) openbaar vervoer; (2) betaald werk; (3) sporten in georganiseerd verband of een vereniging; en (4) bezoeken van attractie, museum, bioscoop, of theater. De participatiegraad is hoger wanneer men het belangrijker vindt om mee te doen; een beeld dat ook in eerdere jaren zichtbaar is (Grosscurt et al., 2019; Knapen et al., 2020; Menting et al., 2021). Mensen uit de algemene bevolking hechten over het algemeen meer belang aan participatie op de vier deelgebieden dan mensen met een lichamelijke beperking of psychische aandoening. Het gebruik van openbaar vervoer wordt daarentegen in 2021 door mensen met een psychische aandoening en mensen met een lichamelijke beperking belangrijker gevonden dan door mensen in de algemene bevolking.

Ondanks de hogere participatie op deelgebieden die belangrijk worden gevonden, participeren mensen met een lichamelijke beperking of psychische aandoening minder dan mensen uit de algemene bevolking, vooral op het gebied van betaald werk. Ook dit beeld komt overeen met eerdere jaren en het verschil in arbeidsparticipatie is voor mensen met een lichamelijke beperking zelfs toegenomen in 2021. Een uitzondering hierop is het openbaar vervoer, dat vaker wordt gebruikt door mensen met een psychische aandoening die hier belang aan hechten dan door de algemene bevolking. De verschillen in betaald werk en het bezoeken van uitgaansgelegenheden zoals musea en bioscopen zijn in 2021 juist groter geworden voor deze groep.

6.4 Discussie en implicaties

In het huidige onderzoek zijn gegevens uit verschillende panels gebruikt. In elk van deze panels staat het perspectief van burgers en mensen met een beperking centraal. Door de uitkomsten van zoveel panels te bundelen kunnen uitspraken worden gedaan over allerlei vormen van participatie en hoe ze door verschillende groepen mensen worden beleefd.

De uitkomsten van de monitoring op de verschillende deelgebieden dienen in de context geïnterpreteerd te worden. Soms staat een bepaalde uitkomst voor ander verschijnsel. Zo doen mensen met een psychische aandoening vaker vrijwilligerswerk dan mensen in de algemene bevolking. Dit kan ten minste deels worden toegeschreven aan de knelpunten die ze ondervinden bij betaald werk. Vaak hangt participatie op het ene gebied samen met participatie op een ander gebied, denk ook aan vervoer dat nodig is om bijvoorbeeld bij werk of voorzieningen te geraken of uitjes te ondernemen.

In de uitdrukking 'participeren naar wens en vermogen' zit besloten dat participatie te maken heeft met dat wat mensen zelf graag willen en willen doen. We zien in deze studie dat de participatie van mensen die een bepaalde vorm van participatie belangrijk vinden, hoger is. Het is echter aan te bevelen oog te houden voor de achtergronden en de redenen van mensen om participatie op een bepaald terrein al dan niet belangrijk te vinden. Mogelijk hebben ze het opgegeven of moeten ze teveel moeite doen voor iets. De omgekeerde beweging is ook voorstelbaar: wanneer mensen merken dat de deelname hen goed afgaat en ze steun ondervinden van de mensen om hen heen, vinden ze dat terrein misschien gaandeweg belangrijker worden. Samenwerking met ervaringsdeskundigen en onderzoek naar de beweegredenen van mensen kunnen hier een goede dienst bewijzen.

De bevindingen laten verder zien dat de coronapandemie voor allerlei bewegingen in de participatie gezorgd heeft. Duidelijk is geworden dat niet iedereen met een beperking zonder meer kwetsbaar is. Het is van belang groepen die zich qua participatie wel in een kwetsbare positie bevinden in het oog te houden. Dit betreft bijvoorbeeld mensen met een verstandelijke beperking die tijdens de pandemie in de knel kwamen door onder meer sluiting van voorzieningen. Voor toekomstige monitoring is het aan te bevelen de lange termijn gevolgen van de coronapandemie te blijven volgen. De vervolgaanpak van Onbeperkt meedoen! is inmiddels gepresenteerd om de ambitie van het VN-verdrag Handicap verder te realiseren.

Literatuur

- Brabers, A.E.M., & De Jong, J.D. (2022). *Nivel Consumentenpanel Gezondheidszorg: basisrapport met informatie over het panel 2022*. Utrecht: Nivel.
- Boumans, J., Michon, H., Hulsbosch, L., Knispel, A., & De Lange, A. (2018). *Achterblijvende arbeidsparticipatie onder mensen met psychische problemen. Perspectieven van panelleden en re-integratieprofessionals. Deelonderzoek 5 – Landelijke Monitor Ambulantisering en Hervorming Langdurige GGZ 2018*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2013). *Gezondheid, aandoeningen, beperkingen; persoonskenmerken, 2010-2013* [Dataset]. Geraadpleegd op 10 juli 2015, van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/81173NED/table?fromstatweb>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2016). *Met arbeidshandicap vaak niet actief op arbeidsmarkt*. Geraadpleegd op 10 augustus 2021, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/29/met-arbeidshandicap-vaak-niet-actief-op-arbeidsmarkt>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2019). *Bevolking op 1 januari en gemiddeld; geslacht, leeftijd en regio* [Dataset]. Geraadpleegd op 17 mei 2019, van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/03759ned/table?ts=1570517567001>
- College voor de Rechten van de Mens (2020). *Monitor Discriminatiezaken*. Utrecht: College voor de Rechten van de Mens.
- College voor de Rechten van de Mens (2021). *VN-verdrag handicap*. Geraadpleegd op 10 augustus 2021, van <https://www.mensenrechten.nl/themas/rechten-van-mensen-met-een-beperking>
- De Jong, M., Ghorashi, H., Lovert, T., Mars, K., Van Rooij, E., & Üstüner, E. (2021). Naar een inclusieve arbeidsmarkt: vijf paradoxen. *Sociale vraagstukken*. Geraadpleegd van <https://www.socialevraagstukken.nl/naar-een-inclusieve-arbeidsmarkt-vijf-paradoxen/>
- De Klerk, M., Fernee, H., Woittiez, I., & Ras, M. (2012). *Factsheet mensen met lichamelijke of verstandelijke beperkingen*. Den Haag: SCP.
- Grosscurt, R., Knapen, J., Menting, J., Hulsbosch, L., & Boeije, H. (2019). *Meting overkoepelende indicatoren Programma Onbeperkt Meedoen! 2016-2018*. Utrecht: Nivel, Patiëntenfederatie Nederland, Trimbos-instituut.
- Ieder(in) (2022). *Inbreng Tweede Kamerdebat ontwikkelingen coronavirus*. Geraadpleegd op 17 november 2022, van <https://iederin.nl/wp-content/uploads/2022/02/Inbreng-lederin-voor-coronadebat-16-februari.pdf>
- Knapen, J., Breukel, J., Zonneveld, E., Hulsbosch, L., & Boeije, H. (2022). *Meting indicatoren monitoring VN-verdrag handicap*. Utrecht: Nivel.

- Knapen, J., Grosscurt, R., & Boeije, H. (2020). *Werken met een beperking: verdiepingsstudie participatiemonitor. Arbeidsomstandigheden van mensen met een lichamelijke beperking*. Utrecht: Nivel.
- Knapen, J., Zonneveld, E., Menting, J., Hulsbosch, L., & Boeije, H. (2020). *Monitoring Onbeperkt meedoen! Tweede meting overkoepelende indicatoren: 2016-2019*. Utrecht: Nivel.
- Kopinga, W. (2022). *Kwetsbare mensen moeten nu nog beter oppassen, maar hoe doe je dat?* Geraadpleegd op 17 november 2022, van <https://nos.nl/artikel/2417851-kwetsbare-mensen-moeten-nu-nog-beter-oppassen-maar-hoe-doe-je-dat>
- Maas, J.M.A.G., Serail, S., & Janssen, A.J.M. (1988). *Frequentie-onderzoek geestelijk gehandicapten 1986*. Tilburg: IVA.
- Menting, J., Zonneveld, E., Hulsbosch, L., Aussems, C., & Boeije, H. (2021). *Monitoring Onbeperkt meedoen! Eindrapportage overkoepelende indicatoren: 2016-2020*. Utrecht: Nivel.
- Michon, H., Schaafsma, F., & Anema J.R. (2015). *Arbeid en ernstige psychische aandoeningen. Bericht van een kennissynthese*. Utrecht: Trimbos-instituut & Amsterdam: VUmc.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) (2018). *Programma VN-verdrag Onbeperkt meedoen! Implementatie VN-verdrag inzake de rechten van mensen met een handicap*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) (2022). *Kamerbrief over vervolg coördinerende aanpak implementatie van het VN-verdrag handicap*. Den Haag: Rijksoverheid. Geraadpleegd op 28 november 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/04/19/kamerbrief-over-vervolg-coördinerende-aanpak-implementatie-van-het-vn-verdrag-handicap>
- Onderzoek Zorg Gebruik. SCP/CBS (OZG '14-OZG '16), SCP bewerking.
- Place, C., Hulsbosch, L., & Michon, H. (2014). *Representativiteit panel Psychisch Gezien (notitie panel Psychisch Gezien)*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) (2019). *Cijferoverzicht. Programma Onbeperkt meedoen! Indicatoren voor de actielijnen*. Geraadpleegd op 22 september 2021, van <https://www.rivm.nl/documenten/cijferoverzicht-onbeperkt-meedoen>
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) (2020). *Cijferoverzicht 2020. Programma Onbeperkt meedoen! Indicatoren voor de actielijnen en overkoepelende doelen van het programma*. Geraadpleegd op 22 september 2021, van <https://www.rivm.nl/documenten/cijferoverzicht-onbeperkt-meedoen>
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) (2021). *Cijferoverzicht 2021. Programma Onbeperkt meedoen! Indicatoren voor de actielijnen en overkoepelende doelen van het programma*. Geraadpleegd op 15 november 2022, van <https://www.rivm.nl/documenten/cijferoverzicht-onbeperkt-meedoen>

Rijksoverheid (2021). Onderzoek wijst uit: thuiswerken is een blijvertje. Geraadpleegd op 21 november 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2021/07/14/onderzoek-wijst-uit-thuiswerken-is-een-blijvertje>.

Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) (2022). *Arbeidsmarkt in kaart: wel- en niet werkenden in kaart - editie 3*. Den Haag: SCP.

Van den Hoogen, P., Cardol, M., Spreeuwenberg, P., & Rijken, M. (2010). *Deelname aan de samenleving van mensen met een beperking in 2006-2008: Participatiemonitor 2008*. Utrecht: Nivel.

Van Hees, S., Oldenkamp, M., De Putter, I., Van der Hoek, L., & Boeije, H. (2018). *Participatiemonitor 2008-2016: deelname aan de samenleving van mensen met een beperking en ouderen*. Utrecht: Nivel.

Van Schrojenstein Lantman-de Valk, H.M.J., Van Heurn-Nijsten, E.W.A., & Wullink, M. (2002). *Prevalentie-onderzoek mensen met een verstandelijke beperking in Nederland*. Maastricht: Universiteit Maastricht.

Vermeij, L., & Hamelink, W. (2021). *Lang niet toegankelijk. Ervaringen van Nederlanders met een lichamelijke beperking als spiegel van de samenleving*. Den Haag: SCP.

Versantvoort, M., & Van Echelt, P. (2016). *Beperkt in functie. Trendrapportage ziekteverzuim, arbeidsongeschiktheid en arbeidsdeelname van mensen met gezondheidsbeperkingen*. Den Haag: SCP.

Woittiez, I., Eggink, E., & Ras, M. (2019). *Het aantal mensen met een lichte verstandelijke beperking – een schatting*. Den Haag: SCP.

Bijlage A Operationalisering van alle indicatoren

Hieronder beschrijven we de uitwerking en invulling van de drie clusters van indicatoren voor de verschillende doelgroepen.

A.1 Cluster 1 Feitelijke participatie op domeinen

Mensen met een lichamelijke beperking

Hiervoor gebruiken we gegevens uit het NPCG voor mensen met een lichamelijke beperking. Deze uitkomsten worden gepresenteerd voor de nulmeting (2016), de eerste meting (2018), de tweede meting (2019), de derde meting (2020) en de vierde meting (2021). Daarnaast vergelijken we de uitkomsten uit de doelgroep met de algemene bevolking (CoPa). Voor cluster 1 zijn de volgende vragen geselecteerd:

1. Gebruik buurtvoorzieningen

Hoe vaak maakt u gebruik van de onderstaande voorzieningen in uw buurt?

	Regelmatig	Soms	Vrijwel nooit	Is/zijn niet in mijn buurt aanwezig
Supermarkt	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Andere winkels	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Bibliotheek	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Bank, postkantoor	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Buurthuis	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Parken en groenvoorzieningen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Pinautomaat	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

2. Dagelijks buitenshuis

Over het algemeen, hoe vaak komt u buitenshuis of gaat u ergens naar toe?

- Dagelijks
- Wekelijks
- Maandelijks
- Minder dan 1x per maand

3. Gebruik openbaar vervoer

Maakt u weleens gebruik van het openbaar vervoer zoals de bus, trein, metro, tram of Regiotaxi?

- Nee
- Ja, af en toe
- Ja, regelmatig

4. Betaald werk

Verricht u momenteel betaald werk (als werknemer of zelfstandig ondernemer)?
(meerdere antwoorden mogelijk)

- Nee
- Ja, ... uur per week als werknemer
- Ja, ... uur per week als zelfstandig ondernemer

5. Vrijwilligerswerk

Doet u vrijwilligerswerk? Hieronder wordt verstaan: werk dat in georganiseerd verband onbetaald wordt uitgevoerd (bijvoorbeeld voor een sportvereniging, kerk/moskee, school, politieke partij)

- Nee
- Ja, ... uur per week

6. Opleiding/werkgerelateerde cursus

Volgt u op dit moment een (vervolg)opleiding of een werkgerelateerde cursus?
(meerdere antwoorden mogelijk)

- Ja, een werkgerelateerde cursus
- Ja, een voltijd (vervolg)opleiding
- Ja, een deeltijd (vervolg)opleiding
- Nee

7. Maandelijks minimaal één van onderstaande uitgaansgelegenheden bezoeken

Kunt u van de volgende activiteiten zeggen hoe vaak u ze doet?

	Minstens 1x per week	Minstens 1x per maand	Minder dan 1x per maand	Zelden of nooit
Uitgaan naar restaurant, café	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Bezoeken van een attractie of museum	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Uitgaan naar bioscoop of theater	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

8. Maandelijks minimaal één van onderstaande verenigingsactiviteiten doen of een cursus volgen

1. Kunt u van de volgende activiteiten zeggen hoe vaak u ze doet?

	Minstens 1x per week	Minstens 1x per maand	Minder dan 1x per maand	Zelden of nooit
Sporten (in georganiseerd verband of een vereniging)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Deelname aan verenigingen, zoals zang-, muziek-, toneel- of hobbyvereniging	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Deelname aan religieuze bijeenkomst	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

2. Volgt u of heeft u in [jaartal] één of meerdere cursussen gevolgd voor uw plezier of uw persoonlijke ontwikkeling? Bijvoorbeeld een kookcursus of computercursus.

- Nee
- Ja, namelijk de cursus(sen):

9. Maandelijks vrienden ontmoeten

Hoe vaak ontmoet u de volgende mensen? Het gaat uitsluitend om ontmoetingen met mensen die niet bij u in huis wonen en met wie u minimaal een (kort) gesprek voert (niet alleen een begroeting).

	Minstens 1x per week	2x per maand	1x per maand	Minder dan 1x per maand	Zelden of nooit	Heb ik niet
Uw vrienden of echt goede kennissen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

In 2021 is aan deze vraag ter verduidelijking toegevoegd dat het om fysieke ontmoetingen gaat.

Mensen met een verstandelijke beperking

In het PSL worden vragen voorgelegd aan naasten van mensen met een verstandelijke beperking. Deze vragen zijn iets anders dan de vragen die gesteld worden aan mensen met een lichamelijke beperking. Deze uitkomsten worden gepresenteerd voor de jaren 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021. Daarnaast vergelijken we de uitkomsten met de algemene bevolking (met uitzondering van de woonsituatie).

1. Gebruik buurtvoorzieningen

Hoe vaak maakt uw naaste gebruik van de onderstaande voorzieningen in zijn/haar buurt?

	Regelmatig	Soms	(Vrijwel) nooit		
			Niet in zijn/haar buurt aanwezig	Geen interesse/ niet nodig	Kan hij/zij niet (alleen) vanwege zijn/haar beperking(en)
Supermarkt	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Andere winkels	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Bibliotheek	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Bank, postkantoor	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Buurthuis	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Parken en groenvoor- zieningen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Pinautomaat	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

In 2020 is in verband met de coronapandemie gevraagd naar de situatie in de afgelopen twee maanden en was tevens een antwoordoptie 'kan niet vanwege corona' aanwezig.

2. Dagelijks buitenshuis in buurt of regio

Over het algemeen, hoe vaak gaat uw naaste ergens naar toe in zijn/haar buurt of regio?

- Dagelijks
- Wekelijks
- Maandelijks
- Minder dan 1 x per maand
- Weet ik niet

In 2020 is in verband met de coronapandemie gevraagd naar de situatie in de afgelopen twee maanden. In 2021 is de tijdsaanduiding weggelaten.

3. Gebruik openbaar vervoer

Als uw naaste wat verder weg ergens naar toe gaat, hoe gaat hij/zij dan?

(meerder antwoorden mogelijk)

- Met de auto, als bestuurder van de auto
- Met brommer, fiets, scootmobiel of rolstoel
- Met het openbaar vervoer, zoals de bus, trein, metro, tram
- Met de Regiotaxi (openbaar vervoer, van deur tot deur op afroep) **zonder** gebruik van een speciale pas (bijvoorbeeld een Wmo-pas)
- Met speciaal vervoer van de instelling of wooncentrum, bijvoorbeeld busje of taxi
- Met andere vormen van speciaal vervoer, zoals Valys-vervoer, de Wmo-deeltaxi of gebruik van de Regiotaxi **met** een speciale pas (bijvoorbeeld een Wmo-pas)
- Gebracht en gehaald door partner, familie of vrienden
- Anders, namelijk:
- Weet ik niet

De derde en vierde optie worden als openbaar vervoer gerekend.

4. Doet (on)betaald werk

Welke dagactiviteit doet uw naaste met een verstandelijke beperking normaal gesproken?

(Meerdere antwoorden mogelijk)

- Betaald werk bij een gewone werkgever
- Betaald werk bij een apart bedrijf van de sociale werkvoorziening/werkplaats (gesubsidieerd via de Wet sociale werkvoorziening [Wsw])
- Betaald werk bij een gewone werkgever met ondersteuning van een begeleider of jobcoach of met aanpassing van de werkplek (bijvoorbeeld gesubsidieerd via de Participatiewet of via de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA) als onderdeel van een re-integratietraject)
- Onbetaald werk of vrijwilligerswerk buitenshuis of stage

- Leerwerkplek, losgekoppeld van de zorginstelling (bijvoorbeeld op een zorgboerderij of in een winkeltje)
- Mijn naaste gaat niet naar school of naar een dagactiviteitencentrum en heeft geen werk buitenshuis
- Anders, namelijk:
- Weet ik niet

In 2020 en 2021 is in verband met de coronapandemie niet gevraagd naar wat normaal gesproken gedaan wordt, maar naar wat momenteel gedaan wordt.

5. Maandelijks minimaal één van onderstaande uitgaansgelegenheden bezoeken

1. Kunt u van de volgende activiteiten zeggen hoe vaak uw naaste met een verstandelijke beperking ze doet?

	Minstens 1x per week	Minstens 1x per maand	Minder dan 1x per maand	Zelden of nooit	Weet ik niet
Uitgaan naar een restaurant, café enzovoorts	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Bezoeken van een attractie of museum	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Uitgaan naar een bioscoop of theater	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

In 2020 en 2021 is er in verband met de coronapandemie nadrukkelijk gevraagd naar de huidige situatie.

Voor mensen met een verstandelijke beperking wordt tevens gerapporteerd of bovenstaande activiteiten voor de doelgroep georganiseerd zijn.

2. Kunt u bij de activiteiten waaraan uw naaste deelneemt aangeven of deze speciaal georganiseerd worden voor mensen met een verstandelijke beperking?

	Speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking	Niet speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking	Weet ik niet of niet van toepassing
Uitgaan naar een restaurant, café enzovoorts	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Bezoeken van een attractie of museum	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Uitgaan naar een bioscoop of theater	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

6. Maandelijks minimaal één van onderstaande verenigingsactiviteiten doen of een cursus volgen

1. Kunt u van de volgende activiteiten zeggen hoe vaak uw naaste met een verstandelijke beperking ze doet?

	Minstens 1x per week	Minstens 1x per maand	Minder dan 1x per maand	Zelden of nooit	Weet ik niet
Sporten in georganiseerd verband of een vereniging	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Deelname aan een soos of vereniging, zoals zang-, muziek-, toneel- of hobbyvereniging	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Deelname aan een religieuze bijeenkomst, bijvoorbeeld in een kerk of moskee	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

In 2020 en 2021 is er in verband met de coronapandemie nadrukkelijk gevraagd naar de huidige situatie.

2. Volgt uw naaste of heeft uw naaste in [jaartal] één of meerdere cursussen gevolgd voor hobby of plezier (bijvoorbeeld een zangcursus)? We bedoelen hier niet een werkgerelateerde cursus of opleiding, een cursus voor persoonlijke ontwikkeling (sociale vaardigheden, opkomen voor jezelf) of een cursus om zelfstandig te wonen.

- Ja, namelijk de cursus(sen):
- Nee
- Weet ik niet

Voor mensen met een verstandelijke beperking wordt tevens gerapporteerd of bovenstaande activiteiten voor de doelgroep georganiseerd zijn.

3. Kunt u bij de activiteiten waaraan uw naaste deelneemt aangeven of deze speciaal georganiseerd worden voor mensen met een verstandelijke beperking?

	Speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking	Niet speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking	Weet ik niet of niet van toepassing
Sporten, in georganiseerd verband of een vereniging	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Deelname aan een soos of vereniging, zoals een zang-, muziek-, toneel- of hobbyvereniging	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Deelname aan een religieuze bijeenkomst	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Het volgen van een cursus voor hobby of plezier	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Voor mensen met een verstandelijke beperking wordt tevens gerapporteerd of zij naar een dagactiviteitencentrum gaan.

4. Welke dagactiviteit doet uw naaste met een verstandelijke beperking normaal gesproken? (Meerdere antwoorden mogelijk)

- Dagactiviteitencentrum voor verstandelijk gehandicapten (dagbesteding, dagactiviteitencentrum voor volwassenen, dagcentrum voor ouderen [DVO], activiteitencentrum [AC])

In 2020 en 2021 is in verband met de coronapandemie niet gevraagd naar wat normaal gesproken gedaan wordt, maar naar wat momenteel gedaan wordt.

5. Hoe vaak maakt uw naaste gebruik van de onderstaande voorzieningen in zijn/haar buurt?

	Regelmatig	Soms	(Vrijwel) nooit		
			Niet in zijn/haar buurt aanwezig	Geen interesse/niet nodig	Kan hij/zij niet (alleen) vanwege zijn/haar beperking(en)
Dagactiviteitencentrum	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

In 2020 is in verband met de coronapandemie gevraagd naar de situatie in de afgelopen twee maanden en was tevens een antwoordoptie 'kan niet vanwege corona' aanwezig.

7. Maandelijks vrienden ontmoeten

Met wie spreekt uw naaste met een verstandelijke beperking regelmatig af of onderneemt hij/zij wel eens activiteiten? En hoe vaak ongeveer? Het gaat om ontmoetingen met mensen met wie

uw naaste een (kort) gesprek voert (niet alleen een begroeting). Het gaat hierbij niet om mensen die bij uw naaste in huis of in de instelling wonen.

	Elke dag	Minstens 1x per week	2x per maand	1x per maand	Minder dan 1x per maand	Zelden of nooit	Heeft hij/zij niet	Weet ik niet
Zijn/haar vrienden of goede kennissen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

In 2020 is in verband met de coronapandemie gevraagd naar de situatie in de afgelopen twee maanden.

8. Wonen in een woonwijk

Voor de groep mensen met een verstandelijke beperking wordt ook de woonsituatie gerapporteerd. In 2020 en 2021 is in verband met de coronapandemie nadrukkelijk gevraagd naar de huidige situatie.

Waar woont uw naaste met een verstandelijke beperking?

- In een gewone woonwijk, niet aan de rand van instellingsterrein
- Dichtbij of aan de rand van een terrein waar mensen met een verstandelijke beperking wonen
- Op een instellingsterrein
- Anders, namelijk:
- Weet ik niet

Mensen met een psychische aandoening

Cluster 1 betreft vragen die structureel worden gesteld in het Panel Psychisch Gezien van het Trimbos-instituut. Voor mensen met een ernstige psychische aandoening betreft het dezelfde vragen als bij mensen met een lichamelijke beperking (zie kopje 'Mensen met een lichamelijke beperking' voor de vraagstelling):

1. Gebruik buurtvoorzieningen
2. Dagelijks buitenshuis
3. Gebruik openbaar vervoer
4. Betaald werk
5. Vrijwilligerswerk
6. Opleiding/werkgerelateerde cursus
7. Maandelijks bezoeken uitgaansgelegenheid
8. Maandelijks verenigingsactiviteit doen of het doen van een cursus
9. Maandelijks vrienden ontmoeten

Deze uitkomsten worden gepresenteerd voor 2016, gedeeltelijk voor 2018, en voor 2019, 2020 en 2021. Voor 2018 is een deel van de indicatoren niet beschikbaar: 1, 3, 7 en 8 (respectievelijk gebruik voorzieningen, gebruik OV, maandelijks uitgaan en maandelijkse deelname vereniging). Daarnaast vergelijken we de uitkomsten uit de doelgroep met de algemene bevolking uit het Consumentenpanel.

A.2 Cluster 2 Participatie naar wens en vermogen

Mensen met een lichamelijke beperking

1. Meetellen in de maatschappij

Voor cluster 2 is de volgende vraag beschikbaar in 2019, 2020 en 2021 voor mensen met een *lichamelijke beperking* in het NPCG van het Nivel:

Ik heb het gevoel dat ik meetel in de maatschappij

- Eens
- Beetje eens
- Beetje oneens
- Oneens
- Geen mening

Ter vergelijking is deze vraag tevens gesteld binnen het CoPa in 2019, 2020 en 2021.

2. Leven zoals men wil

De volgende vragen gaan over de invloed van uw gezondheid of beperking op de mogelijkheid om zelf te bepalen hoe uw leven eruit ziet op persoonlijk, sociaal en maatschappelijk gebied. Hierbij kunt u denken aan de mogelijkheid om zelf te bepalen:

- hoe u woont;
- waar en wanneer u gaat en staat (binnenshuis en buitenshuis);
- hoe vaak u sociaal contact heeft;
- wat u wilt doen in uw vrije tijd en wanneer;
- om het (vrijwilligers)werk van uw keuze te vinden of te behouden.

Mijn mogelijkheid om te leven op de manier zoals ik het wil is:

- Zeer goed
- Goed
- Redelijk
- Matig
- Slecht

Deze uitkomsten worden gepresenteerd voor de metingen in 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021. Daarnaast vergelijken we de uitkomsten uit de doelgroep met de algemene bevolking uit het Consumentenpanel aan wie dezelfde vraag is gesteld. Om beter aan te sluiten bij dit panel, is in de instructie voor de algemene bevolking niet specifiek de invloed van de gezondheid of beperking benoemd. Voor 2019, 2020 en 2021 is de vraag tevens beschikbaar voor het PPG.

3. Ontwikkelingen in bewustwording en mogelijkheden

Hiernaast zijn in 2020 en 2021 twee vragen gesteld over de ervaren ontwikkeling in de bewustwording binnen de samenleving en de ervaren eigen mogelijkheden om deel te nemen. Deze vragen staan hieronder beschreven.

1. Mensen met een chronische ziekte of beperking kunnen drempels ervaren bij hun deelname aan de samenleving. Niet iedereen in de samenleving is zich hiervan bewust. Hoe heeft de maatschappelijke bewustwording van deze drempels zich volgens u in het afgelopen jaar ontwikkeld?
 - De maatschappelijke bewustwording in de samenleving is veel groter geworden

- De maatschappelijke bewustwording in de samenleving is iets groter geworden
- De maatschappelijke bewustwording in de samenleving is ongeveer hetzelfde gebleven
- De bewustwording in de samenleving is iets minder geworden
- De bewustwording in de samenleving is veel minder geworden

In 2020 werd naar ontwikkelingen in de afgelopen drie jaar gevraagd en werd ook om een schriftelijke toelichting gevraagd.

2. Wilt u aangeven hoe uw eigen mogelijkheden om mee te doen aan de samenleving in het afgelopen jaar zijn ontwikkeld?

- Mijn mogelijkheden zijn veel beter geworden
- Mijn mogelijkheden zijn iets beter geworden
- Mijn mogelijkheden zijn ongeveer hetzelfde gebleven
- Mijn mogelijkheden zijn iets slechter geworden
- Mijn mogelijkheden zijn veel slechter geworden

In 2020 werd naar ontwikkelingen in de afgelopen drie jaar gevraagd en werd ook om een schriftelijke toelichting gevraagd.

Mensen met een verstandelijke beperking

Ontwikkelingen in bewustwording en mogelijkheden

Voor mensen met een *verstandelijke beperking* is, net als aan mensen met een lichamelijke beperking, in 2020 en 2021 middels twee vragen aan *naasten* gevraagd naar ervaren ontwikkelingen in de bewustwording binnen de samenleving en de ervaren mogelijkheden van hun naasten om deel te nemen. Deze vragen luiden:

1. Mensen met een verstandelijke beperking kunnen drempels ervaren bij hun deelname aan de samenleving. Niet iedereen in de samenleving is zich hiervan bewust. Hoe heeft de bewustwording van deze drempels zich volgens u in het afgelopen jaar ontwikkeld?

- De bewustwording in de samenleving is veel groter geworden
- De bewustwording in de samenleving is iets groter geworden
- De bewustwording in de samenleving is ongeveer hetzelfde gebleven
- De bewustwording in de samenleving is iets minder geworden
- De bewustwording in de samenleving is veel minder geworden

In 2020 werd naar ontwikkelingen in de afgelopen drie jaar gevraagd en werd ook om een schriftelijke toelichting gevraagd.

2. Hoe hebben de mogelijkheden van uw naaste om mee te doen aan de samenleving zich in het afgelopen jaar ontwikkeld volgens u?

- De mogelijkheden van mijn naaste zijn veel beter geworden
- De mogelijkheden van mijn naaste zijn iets beter geworden
- De mogelijkheden van mijn naaste zijn ongeveer hetzelfde gebleven
- De mogelijkheden van mijn naaste zijn iets slechter geworden
- De mogelijkheden van mijn naaste zijn veel slechter geworden
- Weet ik niet

In 2020 werd naar ontwikkelingen in de afgelopen drie jaar gevraagd en werd ook om een schriftelijke toelichting gevraagd.

Mensen met een psychische aandoening

1. Meetellen in de maatschappij

Voor mensen met een *psychische aandoening* is de volgende vraag gesteld in het PPG:

Ik heb het gevoel dat ik meetel in de maatschappij

- Eens
- Beetje eens
- Beetje oneens
- Oneens
- Geen mening

Deze uitkomsten worden gepresenteerd voor 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021. Voor 2019, 2020 en 2021 is de vraag tevens beschikbaar voor NPCG en het Consumentenpanel.

2. Leven zoals men wil

De volgende vraag gaat over de invloed van uw gezondheid of beperking op de mogelijkheid om zelf te bepalen hoe uw leven eruit ziet op persoonlijk, sociaal en maatschappelijk gebied. Hierbij kunt u bijvoorbeeld denken aan de mogelijkheid om zelf te bepalen hoe u woont en waar en wanneer u gaat en staat (binnenshuis en buitenshuis). Ook kunt u denken aan de mogelijkheid om zelf de kwaliteit van uw sociale contacten te bepalen en hoe vaak u contact wilt, en om zelf te bepalen wat u wanneer wilt doen in uw vrije tijd en het (vrijwilligers)werk van uw keuze te vinden of te behouden.

Mijn mogelijkheid om te leven op de manier zoals ik het wil is:

- Zeer goed
- Goed
- Redelijk
- Matig
- Slecht

Deze uitkomsten worden gepresenteerd voor 2019, 2020 en 2021. Daarnaast vergelijken we de uitkomsten uit de doelgroep met de algemene bevolking uit het Consumentenpanel aan wie dezelfde vraag is gesteld in 2019, 2020 en 2021.

Lichamelijke, verstandelijke of zintuiglijke beperking

Naast bovenstaande vragen, zijn uitkomsten van Mijnkwaliteitvanleven.nl gebruikt. Het betreft de uitkomsten van vier vragen uit de vragenlijst IPA (Impact op Participatie en Autonomie; vijfpuntsschalen: zeer goed, goed, redelijk, matig, slecht):

1. Gaan en staan in mijn eigen woning waar ik dat wil

- Zeer goed
- Goed
- Redelijk
- Matig
- Slecht

2. Het bezoeken van buren, vrienden en kennissen wanneer ik dat wil
 - Zeer goed
 - Goed
 - Redelijk
 - Matig
 - Slecht

3. Het maken van uitstapjes of een (vakantie)reis zoals ik dat wil
 - Zeer goed
 - Goed
 - Redelijk
 - Matig
 - Slecht

4. Naar werk en/of andere locatie buiten de deur gaan zoals ik dat wil
 - Zeer goed
 - Goed
 - Redelijk
 - Matig
 - Slecht

De deelnemers aan dit panel kunnen in drie groepen worden onderscheiden die van belang zijn voor de monitoring van de overkoepelende indicatoren: mensen die aangeven dat ze een lichamelijke beperking, een verstandelijke beperking, of een visuele of auditieve beperking hebben. Deze uitkomsten worden gepresenteerd voor de meetjaren 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021. Deze vragen zijn niet beschikbaar voor de algemene bevolking.

A.3 Cluster 3 Participatie op gebieden die men belangrijk vindt

Mensen met een lichamelijke beperking en mensen met een psychische aandoening

In dit cluster zijn vier vragen geselecteerd voor de groep mensen met een *lichamelijke beperking* uit het NPCG. Deze uitkomsten worden gepresenteerd voor de metingen in 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021. In 2019, 2020 en 2021 zijn deze vragen ook gesteld aan mensen met een *psychische aandoening* uit het PPG. Daarnaast vergelijken we de uitkomsten uit de doelgroep met de algemene bevolking uit het CoPa die dezelfde vragen beantwoordden.

Om te bepalen of een terrein belangrijk is voor iemand, is de volgende vraag gebruikt:

Deze vraag gaat er over wat voor u belangrijk is als het gaat om vervoer, sociale contacten, vrije tijd, werk en opleiding. Wilt u bij elk van onderstaande zinnen aankruisen hoe belangrijk u het vindt om de activiteit te kunnen doen? Dit kan voor iedereen anders zijn. Goede of foute antwoorden zijn er niet. Het gaat om *uw* mening. Het gaat in deze vraag niet om uw mogelijkheden of beperkingen en over wat u daadwerkelijk doet op dit moment. Het gaat erom wat u belangrijk vindt in uw leven. Bijvoorbeeld als u geen betaald werk heeft, terwijl dat wel heel erg belangrijk is voor u, dan vult u in "van het allergrootste belang".

Hoe belangrijk is het voor u om...	Niet belangrijk	Eigenlijk wel belangrijk	Belangrijk	Van het allergrootste belang
1: Gebruik te kunnen maken van het openbaar vervoer	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2: Gebruik te kunnen maken van attractie of museum	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3: Gebruik te kunnen maken van bioscoop of theater	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4: Betaald werk te kunnen verrichten	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5: Naar een sportvereniging te kunnen gaan	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Voor de algemene bevolking hebben we geen meting in 2018 voor openbaar vervoer en betaald werk. De overige vragen zijn gemeten in alle vijf de jaren binnen het CoPa. Voor het berekenen van de participatie door mensen die deze voorzieningen belangrijk vinden, zijn vragen gebruikt die bij cluster 1 beschreven zijn.

Bijlage B Overzicht van gebruikte panels

Voor de Participatiemonitor maakt het Nivel gebruik van drie panels: het Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (NPCG), het Panel Samen Leven (PSL) en het Consumentenpanel Gezondheidszorg. Het Trimbos-instituut beheert het Panel Psychisch Gezien. De database van de Patiëntenfederatie is Mij kwaliteit van leven.nl. Hieronder staan beschrijvingen van deze panels.

B.1 Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (NPCG)

Het NPCG is een landelijk representatief panel van circa 3.200 zelfstandig wonende mensen uit de Nederlandse bevolking die medisch gediagnosticeerd zijn met een somatische ziekte en/of een langdurige lichamelijke beperking hebben. Panelleden worden geworven via huisartsen en bevolkingsonderzoeken van het CBS, en krijgen twee keer per jaar een vragenlijst waarvan er één gaat over zorg en ondersteuning en één over maatschappelijke participatie. De respons schommelt tussen de 70% en 80%, in 2016 was de respons bijvoorbeeld 80%. Panelleden doen maximaal vier jaar mee. Er worden continu nieuwe leden geworven om leereffecten en selectieve uitval van panelleden na enkele jaren te voorkomen. Voor de Participatiemonitor en de Monitoring Onbeperkt meedoen! doen alleen panelleden mee die een lichamelijke beperking hebben, al dan niet veroorzaakt door een chronische ziekte. De omvang van deze groep in het panel is ongeveer 1.500 mensen. Mensen met alleen een chronische aandoening worden niet meegenomen. De ernst van de lichamelijke beperking is vastgesteld aan de hand van activiteiten die men zelfstandig kan doen. Informatie over de achtergrondgegevens van de respondenten uit het panel die geanalyseerd zijn voor dit rapport, is weergegeven in Tabel B1.

Tabel B1 Achtergrondgegevens deelnemers Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (Nivel, in percentages)

Kenmerk	Niveau	2016	2018	2019	2020	2021
		(N = 1.766)	(N = 1.358)	(N = 1.334)	(N = 1.026)	(N = 1.124)
Geslacht (vrouw)		61	63	60	60	59
Leeftijd	15-39 jaar	3	3	4	3	4
	40-64 jaar	34	31	32	32	32
	65+ jaar	62	66	64	65	64
Opleidingsniveau	Laag	35	32	31	29	29
	Middel	44	45	46	47	46
	Hoog	21	23	24	24	25
Huishouden	Eénpersoons	33	35	32	31	31
	Meerpersoons	67	65	68	69	69

Note: Door afronding telt het totaal niet overal exact op tot 100%

B.2 Panel Samen Leven (PSL)

Aan het Panel Samen Leven nemen 400 mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking deel en 300 naasten van mensen met een verstandelijke beperking, dit zijn vaak familieleden of goede bekenden. De deelnemers aan het PSL zijn geworven via instellingen die ondersteuning bieden aan mensen met een verstandelijke beperking in hun woonsituatie (verspreid over Nederland) en via huisartsenpraktijken (landelijke steekproeven). Werving via huisartsenpraktijken zorgt ervoor dat ook mensen met een verstandelijke beperking die geen gebruikmaken van gehandicaptenzorg in het panel zijn vertegenwoordigd.

In het panel verstaan we onder een verstandelijke beperking dat mensen: a. een beneden gemiddeld intellectueel functioneren hebben (een IQ onder de 70-75); b. dat voor het achttiende levensjaar is ontstaan, en c. waardoor ze beperkingen hebben in twee of meer vaardigheidsgebieden, bijvoorbeeld in sociale vaardigheden en ontspanning. De achtergrondkenmerken van de mensen met een beperking in PSL komen naar leeftijd, geslacht en ernst van de beperking redelijk overeen met schattingen die gedaan worden over de populatie van mensen met een verstandelijke beperking in Nederland.

Naast krijgen jaarlijks een vragenlijst over hun familielid met een verstandelijke beperking. De respons ligt tussen de 70 en 75% voor naasten van mensen met een verstandelijke beperking (bijvoorbeeld 74% in 2016). Mensen met een verstandelijke beperking worden een keer in de twee jaar geënquêteerd door middel van een gestructureerd interview. Er is geen maximum aantal jaar verbonden aan de deelname aan dit panel. Informatie over de achtergrondgegevens van de respondenten uit het panel die geanalyseerd zijn voor dit rapport, is weergegeven in Tabel B2.

Tabel B2 Achtergrondgegevens deelnemers Panel Samen Leven - naasten (Nivel, in percentages)

Kenmerk	Niveau	2016 (N = 283)	2018 (N = 255)	2019 (N = 234)	2020 (N = 208)	2021 (N = 193)
Geslacht (vrouw)		46	45	45	48	48
Leeftijd	15-39 jaar	37	31	27	29	31
	40-64 jaar	47	53	53	50	51
	65+ jaar	16	16	19	21	18

Note: Door afronding telt het totaal niet overall exact op tot 100%

B.3 Panel Psychisch Gezien (PPG)

Het Trimbos-instituut beheert het panel Psychisch Gezien (PPG), waaraan zo'n 1.400 mensen van 18 jaar en ouder en met relatief ernstige psychische aandoeningen deelnemen. In dit landelijk panel gaat het om mensen die 1) een psychische aandoening hebben, 2) die van langere duur is, en 3) waarvan ze gedurende langere tijd beperkingen ondervinden in het dagelijks leven. Op het moment wordt deze groep over het algemeen beschreven als de groep mensen met 'ernstige psychische aandoeningen' (EPA).

Onder de deelnemers van het panel zijn mensen die cliënt zijn van een ggz-instelling maar ook mensen die geen gebruik (meer) maken van zorg. Er is onderzoek uitgevoerd naar de representativiteit van het panel in Nederland (Place et al., 2014). Alles overziend lijken de

gegevens van het PPG zelf nog het meest representatief voor de groep mensen met een ernstige psychische aandoening.

De basis van de informatieverzameling van het panel bestaat uit enquêtes onder de leden. Minimaal twee keer per jaar wordt een enquête uitgezet, die panelleden online of schriftelijk kunnen invullen. Van 2015 tot en met 2020 is het PPG verbonden geweest aan de Landelijke Monitor Ambulantisering en Hervorming Langdurige GGZ. Informatie over de respons en achtergrondgegevens van het panel is weergegeven in Tabel B3.

Tabel B3 Respons en achtergrondgegevens deelnemers Panel Psychisch Gezien (Trimbos-instituut, in percentages)

Kenmerk	Niveau	2016		2018	2019	2020	2021
		Cluster 1 (N = 925)	Cluster 2 (N = 1.395)	(N = 1.079)	(N = 804)	(N = 704)	(N = 591)
Respons		61	67	62	63	49	53
Geslacht (vrouw)		67	63	64	63	63	67
Leeftijd	15-39 jaar	26	22	16	13	12	14
	40-64 jaar	66	69	74	72	71	70
	65-74 jaar	7	8	9	13	15	14
	75+ jaar	1	1	1	2	2	2
Opleidingsniveau	Laag	14	19	18	16	17	11
	Middel	50	49	50	50	50	51
	Hoog	36	32	32	34	33	38
Huishouden*	Eénpersoons	-	58	59	-	59	-
	Meerpersoons	-	42	41	-	41	-

*Huishouden is niet uitgevraagd in de peilingen van 2019 en 2021

B.4 Consumentenpanel Nivel (CoPa)

Het Consumentenpanel bestaat uit 11.000 mensen van 18 jaar en ouder uit de algemene bevolking in Nederland. Het panel inventariseert de ervaringen, meningen, verwachtingen en kennis van mensen over de gezondheidszorg. Het Nivel gebruikt dit panel om de uitkomsten van mensen met een beperking te kunnen vergelijken met de uitkomsten van de algemene bevolking. Panelleden zijn over het algemeen niet langer lid dan vijf jaar. Panelleden kunnen kiezen of zij schriftelijk of online de vragenlijst willen invullen. Dit is een waarborg om ook mensen te bereiken die minder digitaal vaardig zijn. De respons schommelt tussen de 49 en 62 procent (bijvoorbeeld 52% in 2016). Voor de Participatiemonitor en Monitoring Onbeperkt meedoen! gebruiken we een steekproef, jaarlijks vullen ongeveer 1.000 mensen uit dit panel de vragenlijst in. Informatie over de achtergrondgegevens van de respondenten uit het panel die geanalyseerd zijn voor dit rapport, is weergegeven in Tabel B4.

Tabel B4 Achtergrondgegevens deelnemers ConsumentenPanel (Nivel, in percentages)

Kenmerk	Niveau	2016 (N = 985)	2018 (N = 959)	2019 (N = 1.049)	2020 (N = 1.202)	2021 (N = 1.237)
Geslacht (vrouw)		47	51	50	48	55
Leeftijd	15-39 jaar	19	12	11	9	19
	40-64 jaar	44	57	63	60	50
	65+ jaar	37	31	26	31	31
Opleidingsniveau	Laag	17	15	12	10	12
	Middel	56	52	48	48	47
	Hoog	27	33	40	42	41
Huishouden	Eénpersoons	33	26	29	20	29
	Meerpersoons	67	74	71	80	71

Note: Door afronding telt het totaal niet overal exact op tot 100%

B.5 Mijnkwaliteitvanleven

Mijnkwaliteitvanleven.nl is een landelijk initiatief van Patiëntenfederatie Nederland in samenwerking met MantelzorgNL, Per Saldo, Zorgbelang Nederland, KBO-PCOB, NOOM en Ieder(in) dat laat zien waar goede zorg om draait. Deelnemers ontvangen twee keer per jaar een uitnodiging om de vragenlijst in te vullen. Met de vragenlijst brengen deelnemers in beeld wat voor hen belangrijk is. De vragenlijst van Mijnkwaliteitvanleven.nl maakt kwaliteit van leven bespreekbaar en meetbaar en is een hulpmiddel om op een gestructureerde manier de persoonlijke situatie in beeld te brengen. De vragen gaan over het dagelijks leven, gezondheid, de woonsituatie en leefomgeving, hulpmiddelen, informele en professionele zorg.

Deelnemers ontvangen twee keer per jaar een uitnodiging om een vragenlijst in te vullen. Met de vragenlijst brengen deelnemers in beeld wat voor hen belangrijk is. De vragenlijst maakt kwaliteit van leven bespreekbaar en meetbaar. Het is een hulpmiddel om op een gestructureerde manier de persoonlijke situatie in beeld te brengen. De vragen gaan over het dagelijks leven, gezondheid, de woonsituatie en leefomgeving, hulpmiddelen, en informele en professionele zorg. Er is een volledige versie van de vragenlijst en een verkorte versie.

Onder de deelnemers bevinden zich mensen met een lichamelijke, een verstandelijke of zintuiglijke beperking. Voor Mijnkwaliteitvanleven.nl kunnen mensen uit de algemene bevolking zich aanmelden. Ze zijn geworven via nieuwsbrieven, sociale media, bannerings en huis-aan-huis uitnodigingen. Mijnkwaliteitvanleven.nl wordt beschouwd als een panelonderzoek, omdat mensen die hebben meegedaan, halfjaarlijks een vragenlijst krijgen aangeboden. Generaliseerbaarheid van de uitkomsten is beperkt; het voordeel is dat er grote aantallen deelnemers zijn waarvan een snelle, algemene indruk ontstaat.

Tabel B5 biedt een overzicht van het aantal deelnemers die de gerapporteerde vragen beantwoord hebben in 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021.

Tabel B5 Achtergrondgegevens deelnemers Mijinkwaliteitvanleven.nl (Patiëntenfederatie Nederland, in percentages)

Kenmerk	Niveau	2016	2018	2019	2020	2021
Lichamelijke beperking		(N = 1.025)	(N = 1.467)	(N = 1.525)	(N = 1.248)	(N = 1.125)
Geslacht (vrouw)		61	57	57	56	51
Leeftijd	18 t/m 29 jaar	2	1	1	1	1
	30 t/m 44 jaar	6	7	4	4	3
	45 t/m 54 jaar	13	14	12	11	10
	55 t/m 64 jaar	29	27	26	26	23
	65 t/m 74 jaar	32	33	34	33	35
	75+ jaar	19	19	22	26	27
Verstandelijke beperking		(N = 64)	(N = 87)	(N = 104)	(N = 71)	(N = 77)
Geslacht (% vrouw)		52	55	56	42	51
Leeftijd	18 t/m 29 jaar	20	17	13	10	12
	30 t/m 44 jaar	20	23	19	21	27
	45 t/m 54 jaar	14	30	34	23	18
	55 t/m 64 jaar	27	18	18	21	23
	65 t/m 74 jaar	9	8	8	11	6
	75+ jaar	9	3	8	14	13
Zintuiglijke beperking		(N = 196)	(N = 299)	(N = 285)	(N = 241)	(N = 217)
Geslacht (% vrouw)		59	53	52	47	47
Leeftijd	18 t/m 29 jaar	3	2	3	2	1
	30 t/m 44 jaar	5	8	5	7	5
	45 t/m 54 jaar	13	15	8	7	10
	55 t/m 64 jaar	27	19	22	20	18
	65 t/m 74 jaar	24	31	35	37	39
	75+ jaar	29	25	26	28	26

Note: Door afronding telt het totaal niet overal exact op tot 100%

Bijlage C Standaardpopulatie

C.1 Mensen met een lichamelijke beperking (NPCG)

Voor het definiëren van de standaardpopulatie van mensen met een lichamelijke beperking baseren we ons voor geslacht en ernst van de beperking vooral op cijfers van het SCP (De klerk et al., 2012). Prevalentie van de verschillende leeftijdscategorieën en opleidingsniveaus en verdeling naar de mate van stedelijkheid zijn gebaseerd op cijfers over mensen met minimaal één lichamelijke beperking van het CBS (2013). De NPCG-cijfers wijken wat betreft de verdeling naar leeftijd en ernst van de beperking betreft af, omdat voor het NPCG – behalve chronisch zieken – met name mensen met een matige of ernstige beperking zijn geselecteerd (uit AVO en WBO). Voor de verdeling naar geslacht, leeftijd, ernst van de beperking en opleidingsniveau gaan we daarom voornamelijk uit van de SCP en CBS cijfers.

De verdeling naar aard van de beperking is afkomstig uit het Onderzoek Zorggebruik van het CBS over de jaren 2014 t/m 2016. Voor de verdeling naar huishouden en regio van de standaardpopulatie zijn gegevens gebruikt van de Nederlandse bevolking (CBS, 2019). Van de populatie mensen met een beperking zijn deze gegevens niet bekend. Een overzicht van de verantwoording voor de gekozen standaardpopulatie van het NPCG wordt weergegeven in Tabel C1.

Tabel C1 Verantwoording van de gekozen standaardpopulatie en kenmerken van respondenten in 2016 van mensen met een lichamelijke beperking (≥ 15 jaar, zelfstandig wonend)

	SCP, 2012, 2016; CBS, 2013; 2019	Respondenten in 2016*	Standaard- populatie
	%	%	%
<i>Mensen met een lichamelijke beperking</i>			
Geslacht	<i>Leeftijd 20+</i>		
- Mannen	42	39	40
- Vrouwen	58	61	60
Leeftijd			
- 15 t/m 39 jaar	16-39: 11	3	10
- 40 t/m 64 jaar	40	34	40
- 65 t/m 74 jaar (65+)	16	32	17
- 75 jaar en ouder (65+)	33	31	33
Ernst beperking			
- Licht	53	30	50
- Matig	33	47	35
- Ernstig	14	23	15
Aard van de beperking	<i>18+, lichte of ernstige lichamelijke beperking</i>		
- Alleen motorisch	83	50	80
- Motorisch en zintuiglijk	17	50	20
Opleidingsniveau	<i>Leeftijd 25</i>		
- Laag	69	35	50
- Midden	16	44	30
- Hoog	15	21	20
Mate van stedelijkheid	<i>Leeftijd 16+</i>		
- Zeer sterk stedelijk	24	16	23
- Sterk stedelijk	22	32	23
- Matig stedelijk	17	23	20
- Weinig stedelijk	19	22	20
- Niet stedelijk	18	7	14
<i>Algemene bevolking</i>			
Huishouden			
- Eenpersoonshuishouden	38	33	35
- Meerpersoonshuishouden	62	67	65
Regio			
- Noord	10	8	9
- Oost	21	26	24
- West	48	46	47
- Zuid	21	20	20

*Cijfers uit het Nationaal Panel Chronisch ziekten en Gehandicapten (Nivel)

C.2 Mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking (PSL)

Er zijn geen registraties van het aantal mensen met een (licht) verstandelijke beperking, daarom moet er voor de prevalentie van deze groep gebruik worden gemaakt van schattingen (Woittiez et al., 2019). Voor het definiëren van de standaardpopulatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking heeft het Nivel tot nu gebruik gemaakt van gegevens uit 2006 van het Panel Samen Leven (PSL) en uit twee oudere prevalentiestudies (Maas et al., 1988; Van Schrojenstein Lantman-de Valk et al., 2002).

Alleen mensen met een lichte of een matige verstandelijke beperking zijn vertegenwoordigd in het PSL, maar dit is ook de populatie waarover we hier uitspraken willen doen. In het PSL gebruiken we de volgende definities voor de ernst van de beperking: ernstige verstandelijke beperking: IQ onder de 30 (niet in panel); matige verstandelijke beperking: IQ 30-50; en licht verstandelijke beperking: IQ 50 -70. In Nederland wordt daarmee het aantal personen met een lichte verstandelijke beperking op 110.000 geschat en het aantal personen met een matige of ernstige verstandelijke beperking op 60.000 (De Klerk et al., 2012). Nieuwe schattingen geven echter een hogere prevalentie van mensen met een licht verstandelijke beperking (LVB), omdat hierbij de gemeten IQ-verdeling in de bevolking gebruikt is. Eerdere schattingen werden alleen gebaseerd op het aantal personen dat zorg vroeg, waarbij personen die geen zorg vroegen niet werden meegeteld (Woittiez et al., 2019). Gebruikt men de 2.1% van de bevolking die wordt geschat een IQ tussen de 50 en 70 te hebben, dan stijgt het aantal personen in Nederland met een LVV naar meer dan 360.000 (Woittiez et al., 2019). Waarschijnlijk is het aandeel mensen met een LVV dus lange tijd onderschat. Voor de groep met een matige of ernstige verstandelijke beperking is deze onderschatting niet waarschijnlijk, omdat zij vrijwel altijd zorg nodig hebben en daarom beter geregistreerd worden (Woittiez et al., 2019). In tegenstelling tot de eerder gebruikte oudere prevalentiestudies en PSL gegevens uit 2006, houden we daarom sinds 2020 de meer recente verdeling van het PSL uit 2016 aan. Daarin zijn in verhouding meer mensen met een lichte verstandelijke beperking (60%) ten opzichte van de vorige standaardpopulatie (55%). Mede door onderdiagnostiek, generatieverschillen en door onzichtbaarheid in de volwassenheid (na afloop van regulier onderwijs), is de prevalentie van lichte verstandelijke beperkingen onder jongeren groter dan onder volwassenen en ouderen. Er komen dus niet meer mensen met een verstandelijke beperking bij onder jongeren, maar de beperkingen worden tegenwoordig beter gediagnosticeerd en zijn vaker bekend. Op basis van de IQ verdeling onder de bevolking kan echter worden aangenomen dat de prevalentie van mensen met een LVV onder jongeren en volwassenen even hoog is (Woittiez et al., 2019). Dit komt niet overeen met leeftijdsverdelingen uit de twee oudere prevalentiestudies. Deze lopen sterk uiteen, waarbij de studie van Van Schrojenstein Lantman-de Valk et al. (2002) op een veel grotere groep ouderen en veel minder jongeren komt dan de studie van Maas et al. (bewerkt door het SCP voor 2001). De verklaring hiervoor moet volgens de auteurs worden gezocht in het gegeven dat (jonge) mensen nu minder snel als gehandicapt worden beschouwd. In het Nationaal Kompas Volksgezondheid (www.rivm.nl) wordt getwijfeld aan deze verklaring, omdat het gebruik van speciale onderwijsvoorzieningen juist toeneemt.

Volgens de nieuwste schattingen wordt verwacht dat voor de groep mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking de prevalentie licht afneemt met de stijging van de leeftijd (De Klerk et al., 2012). Tot nu toe is gekozen om zoveel mogelijk bij de cijfers van het PSL van 2006 aan te sluiten, die voor de groepen 15-39 en 40-64 jaar tussen de oudere prevalentiestudies in zaten. In 2006 waren de verhoudingen: 15 t/m 39 jaar: 42%, 40 t/m 64 jaar: 49% en 65 jaar en ouder 9%. Waarschijnlijk zijn de ouderen daarin iets ondervetegenwoordigd. We houden daarom sinds 2020 grotendeels de verdeling van het PSL uit 2016 aan, waardoor de verdeling beter aansluit op de nieuwste inzichten.

Ook de geslachtsverdeling zoals gevonden in het PSL in 2006 (mannen 56%, vrouwen 44%) zit

precies tussen de schattingen op basis van de twee oudere prevalentiestudies in (zie Van den Hoogen et al., 2010). De man-vrouwverdeling van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking is over verschillende bronnen en jaren heen constant gebleven. Daarom hebben we hier geen veranderingen in aangebracht voor de nieuwe standaardpopulatie.

Voor mensen met een verstandelijke beperking standaardiseren we niet naar huishoudsamenstelling omdat deze variabele een sterke samenhang vertoont met de ernst van de verstandelijke beperking.

Voor deze groep is het vanwege het geringe aantal respondenten in sommige subgroepen niet mogelijk om de standaardpopulatie ook te definiëren naar regio en stedelijkheid. Een overzicht van de verantwoording voor de gekozen standaardpopulatie van het PSL wordt weergegeven in Tabel C2.

Tabel C2 Verantwoording van de gekozen standaardpopulatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking en kenmerken van respondenten in 2016 (≥ 15 jaar)

	Respondenten in 2016, mensen zelf*	Respondenten in 2016, naasten*	Standaard- populatie
	%	%	%
Geslacht			
- Mannen	57	54	55
- Vrouwen	43	46	45
Leeftijd			
- 15 t/m 39 jaar	29	37	40
- 40 t/m 64 jaar	55	47	45
- 65 jaar en ouder	16	16	15
Ernst beperking			
- Licht	60	46	60
- Matig	40	54	40
- Ernstig	-	-	-

*Cijfers uit het Panel Samen Leven (Nivel)

C.3 Mensen uit de algemene bevolking (CoPa)

Voor het definiëren van de standaardpopulatie van de algemene bevolking zijn gegevens gebruikt van het CBS (peildatum 2019). Zie voor de samenstelling van het Consumentenpanel Brabers & De Jong (2022). Voor het opleidingsniveau zijn cijfers van het CBS gebruikt voor de beroepsbevolking van 15-65 jaar. Aangezien daarin ook jongeren zitten die hun opleiding nog niet hebben afgerond, is ervoor gekozen het opleidingsniveau van de standaardpopulatie iets omhoog te halen. Een overzicht van de verantwoording voor de gekozen standaardpopulatie van het CoPa wordt weergegeven in Tabel C3.

Tabel C3 Verantwoording van de gekozen standaardpopulatie van de algemene bevolking en kenmerken van respondenten in 2016

	CBS (peildatum: 2019) %	Respondenten in 2016* %	Standaardpopulatie %
Geslacht			
- Mannen	49	49	50
- Vrouwen	51	51	50
Leeftijd			
- 15 t/m 39 jaar	37	18	35
- 40 t/m 64 jaar	40	46	40
- 65 jaar en ouder	23	36	25
Opleidingsniveau	<i>15-65 jaar</i>		
- Laag	26	18	23
- Midden	40	54	42
- Hoog	34	29	35
Huishouden			
- Eenpersoonshuishouden	38	28	34
- Meerpersoonshuishouden	62	72	66

*Cijfers uit het Consumentenpanel (Nivel)

Bijlage D Tabellen cluster 1 en cluster 3

D.1 Mensen met een lichamelijke beperking (NPCG)

Tabel D.1.1 Participatie van mensen met een lichamelijke beperking op deelgebieden in 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021 (gewogen percentages en 95%-betrouwbaarheidsintervallen)

Deelgebied	2016	2018	2019	2020	2021
Regelmatig gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen*	71 (68-74)	72 (69-76)	64 (60-68)	58 (53-62)	57 (52-61)
Dagelijks buitenshuis	82 (79-85)	82 (79-85)	79 (76-83)	77 (73-81)	79 (76-83)
Gebruik van openbaar vervoer	56 (52-59)	53 (49-58)	60 (56-65)	40 (35-44)	44 (39-49)
Betaald werk**	28 (22-33)	29 (22-36)	33 (26-40)	40 (32-49)	28 (20-36)
Vrijwilligerswerk	28 (24-31)	27 (24-31)	27 (23-31)	25 (21-29)	24 (20-28)
Een opleiding/werk gerelateerde cursus**	Nb	4 (1-7)	6 (2-10)	Nb	Nb
Maandelijks uitgaansgelegenheid bezoeken	36 (33-40)	36 (32-40)	38 (34-42)	29 (24-33)	34 (29-38)
Maandelijks verenigingsactiviteit doen en/of cursus	47 (43-51)	44 (39-48)	45 (40-49)	46 (42-51)	43 (38-47)
Maandelijks vrienden ontmoeten	86 (84-89)	80 (77-84)	81 (78-85)	80 (76-84)	78 (74-82)

$N_{2016} = 1.766$; $N_{2018} = 1.358$; $N_{2019} = 1.334$; $N_{2020} = 1.026$; $N_{2021} = 1.124$

* In overeenstemming met de wijze waarop deze indicator wordt berekend voor de algemene bevolking zijn respondenten met een lichamelijke beperking die de vragen over voorzieningengebruik niet ingevuld hebben, niet meegenomen in de percentages. In voorgaande publicaties werden deze respondenten ingedeeld in de groep 'Geen regelmatig gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen'. Door de aanpassing kunnen de cijfers van 2016 t/m 2020 licht afwijken ten opzichte van de cijfers die eerder gerapporteerd zijn.

**Betaald werk en opleiding/werk gerelateerde cursus betreffen respondenten in de leeftijd van <65 jaar

Nb: Er waren niet voldoende gegevens om een representatief beeld te geven van mensen met een lichamelijke beperking die in 2016, 2020 of 2021 een opleiding of cursus volgden.

Tabel D.1.2 Participatie van mensen met een lichamelijke beperking op voor hen belangrijke deelgebieden (gewogen percentages en 95%-betrouwbaarheidsintervallen), 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021

Deelgebied	2016	2018	2019	2020	2021
Maandelijks sporten in georganiseerd verband*	38 (32-44)	40 (33-46)	41 (34-48)	46 (39-54)	48 (41-56)
Maandelijks attractie, museum, bioscoop of theater bezoeken	15 (12-19)	15 (12-19)	19 (14-23)	13 (9-17)	11 (7-15)
Gebruik van openbaar vervoer	75 (71-79)	74 (69-79)	80 (76-85)	58 (51-64)	63 (57-69)
Betaald werk**	39 (31-46)	41 (32-50)	55 (45-64)	60 (50-69)	45 (33-56)

$N_{2016} = 1.766$; $N_{2018} = 1.358$; $N_{2019} = 1.334$; $N_{2020} = 1.026$; $N_{2021} = 1.124$

* De berekening van deze indicator is aangepast, waardoor respondenten die de vraag niet hebben beantwoord niet langer meegenomen zijn in het percentage. Door de aanpassing kunnen de cijfers van 2016 t/m 2020 licht afwijken ten opzichte van de cijfers die eerder gerapporteerd zijn.

**Betaald werk betreft respondenten in de leeftijd van <65 jaar

D.2 Mensen met een verstandelijke beperking (PSL)

Tabel D.2.1 Participatie van mensen met een verstandelijke beperking op deelgebieden in 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021 (gewogen percentages en 95%-betrouwbaarheidsintervallen)

Deelgebied	2016	2018	2019	2020	2021
Regelmatig gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen	41 (35-47)	46 (40-53)	45 (37-52)	29 (22-35)	33 (25-40)
Dagelijks buitenshuis	44 (38-51)	43 (36-50)	43 (35-50)	24 (17-30)	37 (29-44)
Gebruik van openbaar vervoer	45 (39-51)	50 (43-57)	46 (39-53)	30 (23-37)	37 (29-45)
(On)betaald werk*	41 (34-48)	38 (31-45)	37 (29-44)	30 (22-38)	37 (28-47)
Maandelijks uitgaansgelegenheid bezoeken	33 (27-39)	37 (30-43)	34 (28-41)	17 (11-23)	30 (22-38)
Maandelijks verenigingsactiviteit doen en/of cursus	68 (62-74)	69 (63-76)	67 (61-74)	42 (35-49)	56 (48-64)
Maandelijks vrienden ontmoeten	66 (60-73)	62 (55-69)	58 (50-66)	57 (49-65)	54 (44-63)
Woont in woonwijk	83 (78-88)	78 (72-84)	82 (77-88)	78 (71-84)	77 (69-84)

$N_{2016} = 283$; $N_{2018} = 255$; $N_{2019} = 234$; $N_{2020} = 208$; $N_{2021} = 193$

*(On)betaald werk betreft respondenten in de leeftijd van <65 jaar

Tabel D.2.2 Deelname van mensen met een verstandelijke beperking aan georganiseerde activiteiten (gewogen percentages en 95%-betrouwbaarheidsintervallen), 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021

Deelgebied	2016	2018	2019	2020	2021
Regelmatig/normaal gesproken naar dagactiviteitencentrum	71 (66-77)	71 (65-77)	69 (63-76)	65 (58-73)	66 (59-74)
Uitgaansgelegenheid georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking*	13 (4-22)	12 (4-20)	6 (-1-13)	14 (0-27)	Nb
Uitgaansgelegenheid overig*	90 (82-99)	93 (85-100)	87 (77-97)	86 (73-100)	Nb
Verenigingsactiviteit en/of cursus georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking	78 (72-84)	82 (74-90)	76 (68-83)	65 (54-77)	80 (71-90)
Verenigingsactiviteit en/of cursus overig	51 (43-58)	47 (39-55)	45 (36-54)	42 (31-54)	35 (24-46)

*Uitgaansgelegenheid betreft respondenten in de leeftijd <65 jaar. Vanwege een beperkte hoeveelheid observaties ($N_{2016} = 75$; $N_{2018} = 70$; $N_{2019} = 57$; $N_{2020} = 31$) moeten deze percentages met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Voor 2021 konden deze percentages vanwege het lage aantal observaties ($N = 44$) niet worden berekend.

D.3 Mensen met een psychische aandoening (PPG)

Tabel D.3.1 Participatie van mensen met een psychische aandoening op deelgebieden in 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021 (steekproefpercentages en 95%-betrouwbaarheidsintervallen)

Deelgebied	2016	2018	2019	2020	2021
Regelmatig gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen	63 (59-66)	-	68 (64-71)	62 (59-66)	57 (53-61)
Dagelijks buitenshuis	78 (75-81)	71 (68-74)	80 (77-83)	73 (70-76)	74 (71-78)
Gebruik van openbaar vervoer	72 (69-75)	-	75 (72-78)	63 (60-67)	64 (60-68)
Betaald werk*	20 (17-22)	16 (13-18)	21 (18-24)	20 (17-23)	20 (16-23)
Vrijwilligerswerk	44 (41-47)	42 (39-45)	41 (38-44)	39 (36-43)	40 (36-44)
Een opleiding/werk gerelateerde cursus*	11 (9-13)	8 (6-10)	9 (7-11)	9 (6-11)	8 (6-11)
Maandelijks uitgaansgelegenheid bezoeken	35 (32-38)	-	37 (34-40)	25 (22-28)	27 (24-31)
Maandelijks verenigingsactiviteit doen en/of cursus	54 (51-57)	-	53 (50-56)	51 (47-55)	50 (46-54)
Maandelijks vrienden ontmoeten	69 (66-72)	77 (74-79)	69 (66-72)	65 (62-69)	69 (65-72)

$N_{2016} = 925$; $N_{2018} = 1.079$; $N_{2019} = 804$; $N_{2020} = 704$; $N_{2021} = 591$

*Betaald werk en opleiding/werk gerelateerde cursus betreffen respondenten in de leeftijd van <65 jaar

Tabel D.3.2 Participatie van mensen met een psychische aandoening op voor hen belangrijke deelgebieden (steekproefpercentages en 95%-betrouwbaarheidsintervallen), 2019, 2020 en 2021

Deelgebied	2019	2020	2021
Maandelijks sporten in georganiseerd verband	41 (36-45)	47 (41-52)	38 (33-44)
Maandelijks attractie, museum, bioscoop of theater bezoeken	19 (16-22)	14 (11-17)	13 (10-17)
Gebruik van openbaar vervoer	86 (83-89)	84 (81-88)	80 (76-84)
Betaald werk*	37 (32-42)	38 (32-43)	33 (28-39)

$N_{2019} = 804$; $N_{2020} = 704$; $N_{2021} = 591$

*Betaald werk betreft respondenten in de leeftijd van <65 jaar

D.4 Algemene bevolking (CoPa)

Tabel D.4.1 Participatie van de algemene bevolking op deelgebieden in 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021 (gewogen percentages en 95%-betrouwbaarheidsintervallen)

Deelgebied	2016	2018	2019	2020	2021
Regelmatig gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen	74 (71-78)	76 (72-80)	70 (67-74)	61 (57-65)	58 (54-61)
Dagelijks buitenshuis	92 (90-94)	85 (82-88)	91 (88-94)	82 (78-85)	80 (77-82)
Gebruik van openbaar vervoer	63 (60-67)	64 (60-68)	70 (66-74)	54 (49-58)	45 (41-48)
Betaald werk*	69 (65-74)	76 (71-81)	76 (71-81)	79 (74-84)	82 (78-86)
Vrijwilligerswerk	36 (32-39)	38 (34-43)	36 (32-40)	31 (27-35)	32 (29-35)
Een opleiding/werk gerelateerde cursus*	13 (10-17)	14 (10-18)	17 (12-21)	11 (7-15)	10 (6-15)
Maandelijks uitgaansgelegenheid bezoeken	44 (40-48)	49 (45-54)	48 (44-52)	40 (36-45)	44 (41-48)
Maandelijks verenigingsactiviteit doen en/of cursus	61 (58-65)	55 (51-60)	61 (56-65)	58 (54-63)	54 (50-57)
Maandelijks vrienden ontmoeten	84 (81-86)	85 (82-88)	84 (81-87)	79 (75-83)	85 (83-88)

$N_{2016} = 985$; $N_{2018} = 959$; $N_{2019} = 1.049$; $N_{2020} = 1.202$; $N_{2021} = 1.237$

*Betaald werk en opleiding/werk gerelateerde cursus betreffen respondenten in de leeftijd van <65 jaar.

Tabel D.4.2 Participatie van mensen in de algemene bevolking op voor hen belangrijke deelgebieden (gewogen percentages en 95%-betrouwbaarheidsintervallen), 2016, 2018, 2019, 2020 en 2021

Deelgebied	2016	2018	2019	2020	2021
Maandelijks sporten in georganiseerd verband*	48 (44-53)	41 (36-47)	45 (40-50)	53 (48-58)	52 (47-57)
Maandelijks attractie, museum, bioscoop of theater bezoeken	20 (17-24)	24 (20-29)	22 (18-27)	18 (14-22)	21 (18-24)
Gebruik van openbaar vervoer	79 (75-83)	-	83 (79-86)	82 (77-86)	69 (65-74)
Betaald werk**	76 (72-81)	-	80 (76-85)	86 (82-90)	89 (86-92)

$N_{2016} = 985$; $N_{2018} = 959$; $N_{2019} = 1.049$; $N_{2020} = 1.202$; $N_{2021} = 1.237$

* De berekening van deze indicator is aangepast, waardoor respondenten die de vraag niet hebben beantwoord niet langer meegenomen zijn in het percentage. Door de aanpassing kunnen de cijfers van 2016 t/m 2020 licht afwijken ten opzichte van de cijfers die eerder gerapporteerd zijn.

**Betaald werk betreft respondenten in de leeftijd van <65 jaar

Gegevens over openbaar vervoer en betaald werk zijn niet beschikbaar in 2018